

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

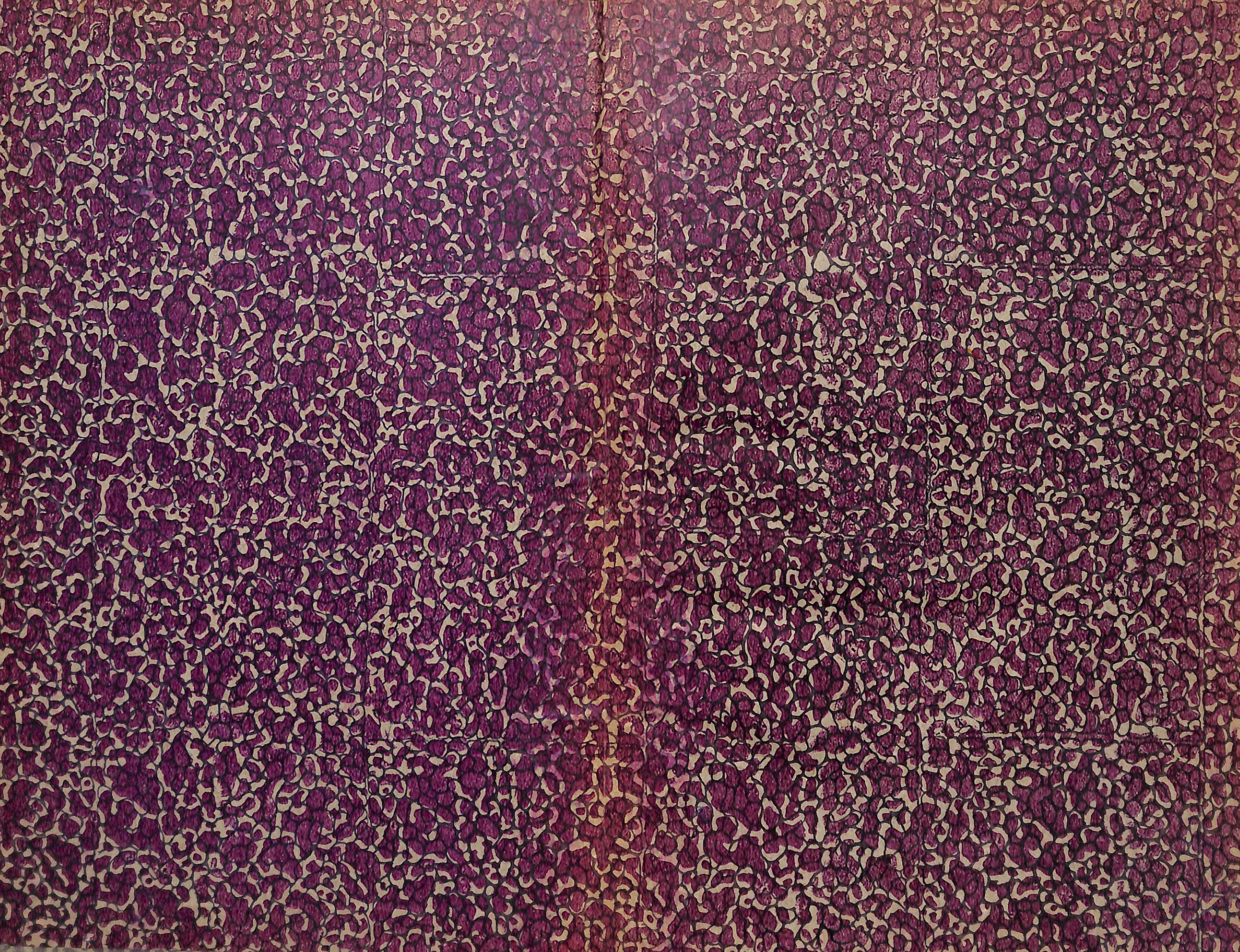
3675

Py 1911

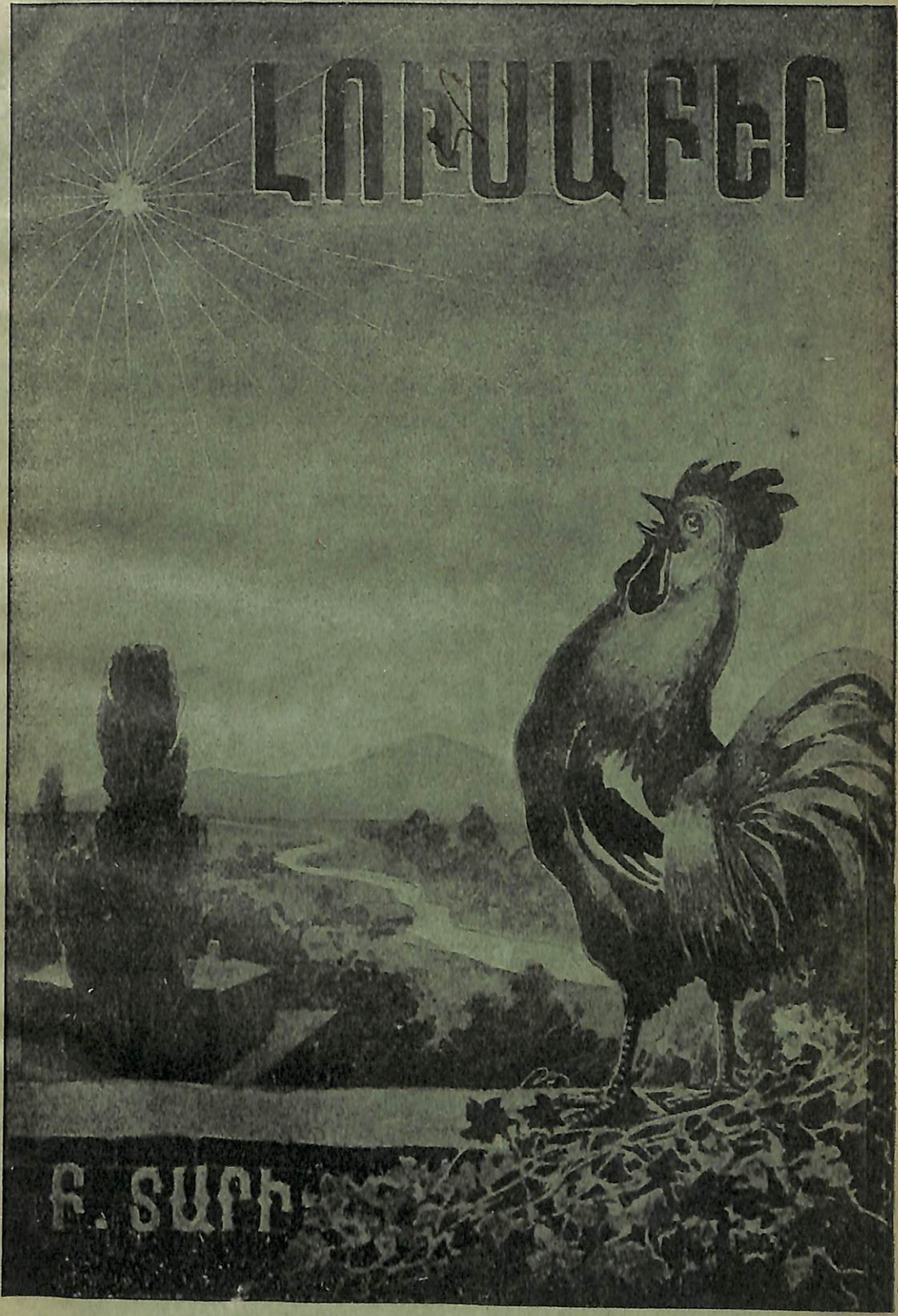
1911

491.99-8

L-61

Գյվ.Ս.

2010

2002

H A P M.
4-2622

ԳՈՎԱԾԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱԿԱՆ ԵՐԶՈՆԻ ՀՈԳՍԹԱՐԶՈՒԻ ԿՈՂՄԵՑ ԱՌՍՁԻՆ ՏԻՊԸ
ԹՅՈՒՆՏԵՐԱԾ Ե ԹՅՈՒՆ ԳՐԱՍԳԻՐԷ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՊՐՈՑՆԵՐԻ ՀՈՄԱՐ

491.99-8

Կ-61

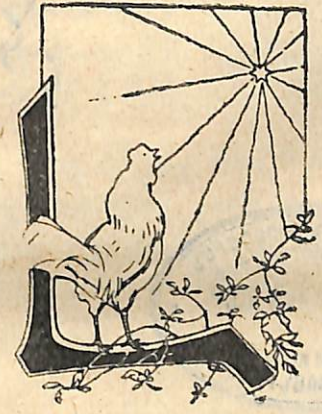
ԼՈՒՍԱԲԵՐ

Բ. ՏԱՐԻ

Կ Ա Ջ Ս Ե Ց Ի Ն

ՍՏ. ԼԻՍԻՑԵԱՆ, ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ և Լ. ՇԱՆԹ

3419

4/579

ՀԻՆԳԵՐՈՐԳ ՏԻՊ

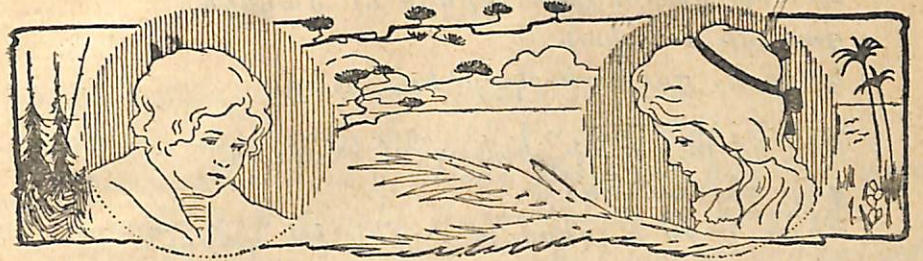
Մեր ինքնուրոյն եւ փոխադրած յօլլաճների, ինչպէս եւ մեր նկարների արտատպութեան իրաւունքը վերապահւած է

14357

Թ Ի Յ Լ Ի Ս

Էլէքտրատպարան Օր. Ն. Ազանեանցի, Գօլից. ?

1911

Լ Ո Ւ Ս Ա Բ Ե Ր

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

1. Առաւօտ

Հաւր խօսեց երեք բերան.
— Է՛յ քնածներ, ծուղրուղնւ,
բացեց կարմիր աղօթարան,
ժամանակ է գարթելու:

Չարն ու չարկամ մութ խաւարին,
խաւարն անցաւ չար ու վատ,
աշխարհ լրցւեց լուսն ու բարին,
լուսն ու բարին անարատ:

Խաւարը ինչո՞ւ է չար, լոյսը ինչո՞ւ է բարի:

2. Դպրոցի ճամփան

Չմեռայ բուրին, սառնամանիքին,
դպրոցի ճամփան
դժւար է, երկար՝ շատերի համար:

55186-ահ

1508-63

Զւարթ գարունքին, երգին ու ծաղկին,
գպրոցի ճամփան
կարճ է, գուրալի, կարծես, աւելի:

Իսկ ով սէր ունի, ինձ պէս, ուսումի,
գպրոցի ճամփան
միշտ կարճ է, սիրուն, ճրմես թէ գարուն:

3. Աստծու սեղանը

1.

Քարնանը բարի Աստուածն ասաւ.

—Սեղան բաց արէք փոքրիկ ճիճուների համար:
Եւ իսկոյն կեռասենին ծածկեց կանաչ տերևով:
Զարթնեց փոքրիկ ճիճուն, սկսեց կրծել թարմ տերևները
ու ասաւ.

—Ո՞վ է պատրաստել ինձ համար այս հրաշալի սեղանը:

2.

Բարի Աստուածը նորից ասաւ.

—Սեղան բաց արէք ժիր մեղուի համար:
Եւ իսկոյն կեռասենին բաց արաւ իր սիպտակ ծաղիկները:

Մեղուն գարթնեց արշալուսին ու տրդարգալով թռաւ դէ-
պի կեռասենին: Թռչում էր ծաղկից ծաղիկ ու ամենքից մի
մի կաթիլ ծծում:

—Ա՛խ, ինչ անուշ խմիչք է,—մտածում էր նա իր փե-
թակը շտապելով.—էս ո՞վ է պատրաստել ինձ համար:

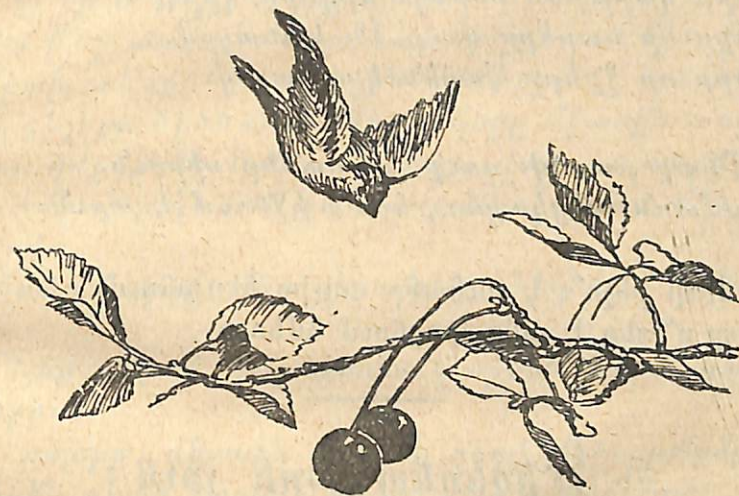
4

3.

Եկաւ ամառը: Ու բարի Աստուածն ասաւ.

—Սեղան բաց արէք փոքրիկ թռչնակների համար:
Եւ կեռասենու վրա երևացին թարմ ու կարմիր պտուղ-
ները: Ուսում էին փոքրիկ թռչնակներն ու խաղում.

—Ա՛խ, ինչ լիքը սեղան է. էս ո՞վ է բաց արել մեզ համար:

4.

Աշնանը բարի Աստուածն ասաւ.

—Ամենքը լիացան. վեր բաղեցէք սեղանը:
Ու վեր կացաւ ասոր քամին, թափեց տարաւ դեղնած
տերևները: Տկտր կեռասենին զոյում էր ցրտից:

—Ծածկեցէք դրան, որ չըմբսի,—ասաւ բարի Աստուածը:
Ու եկաւ ձմեռը, փափուկ ձիւնով ծածկէց կեռասենու
մերկ ճիւղերը:

1) Ո՞րն է մաքու սեղանը.

2) Ո՞վ է բաց անում մաքու սեղանը:

3) Ո՞րոնք են ասույց ասիւները եւ ո՞ր եղանակին է բնկնում:

Շ ու լ տ ա ս ե լ ու կ . — Մ եր դ ա ն ըր տ աս ըր ծ ա ն ըր-ծ ա ն ըր տ ան ձի ծ ա ու
Չ եր դ ա ն ն է ի տ աս ըր ծ ա ն ըր-ծ ա ն ըր տ ան ձի ծ ա ու:

5

4. Հովիի հրատեչտը

Մնաք բարով, դուք, արօտներ սիրուն,
ամառն անց կացաւ, հօտն իջնում է տուն:

Մենք ետ կը գանք ձեզ նորեկ գարունքին,
երբ զարթնեն ուրախ երգերը կրկին,
երբ որ սարերը զուքեն կանաչով,
երբ որ ջրերը վազեն կարկաչով:

Մնաք բարով, դուք, արօտներ սիրուն,
ամառն անցկացաւ, հօտն իջնում է տուն:

- 1) Հովիւր ինչո՞ւ է աւանը սարից նեռանում:
- 2) Հօտը ո՞րտեղ է անց կացնում ամեռը:

5. Ծիծեռնակների շուն

1.

Աշունը մօտենում էր:
Ծիծեռնակները ամեն իրիկուն հաւաքւում էին, շարւում
մի կտուրի ծայրին կամ մի պարանի վրա ու անհանգիստ ծը-
լըլում:

—Տեննում էք,— խօսում էր մէկը,— ինչպէս խոտը դեղ-
նել է: Ամբողջ օրը դէս ու դէն ընկայ, հազիւ մի քանի թի-
թեռ ճարեցի:

—Էլ մի ասի,— ասում էր միւսը,— տերները թափւում
են, ծառերը մերկանում, եղէգները չորանում են, մժղուկ-
ները չեն երևում: Լաւ է՝ աղբանոցներում դեռ ճանճեր են
դժվժում:

—Բայց օրը, օրը ինչպէս կարճացել է,— թևերը թափ տա-
լով մէջ մտաւ երրորդը:— Իեռ կշտացած չես լինում, մէկ էլ

տեսար մթնեց: Գիշերն էլ էնպէս ցոլրտ է լինում:
էսպէս հաւաքւում ու գանգատւում էին ծիծեռնակները:

2.

Մի իրիկուն էլ բոլոր ծիծեռնակները ժողովեցին բարձր
զանգակատան գլխին: Այնքան էին, որ զանգակատունը սևին
էր տալի:

—Չէ, չէ,— ասում էին ծերերը.— էլ դիմանալու բան չի:
Մի բիշ էլ որ մնանք, սովից կը կոտորւենք:
—Բա ի՞նչ անենք,— մոլորւած հարցնում էին ջահէյները:
—Պիտի չլենք,— յայտնեցին մեծերը:

Այդ գիշերը ծիծեռնակները բոլորը միասին անց կացրին
եկեղեցու գմբէթին: Իսկ առաւօտը, վաղ լուսաբացին, ամ-
բողջ երամբ վեր կացաւ ու պտոյաներ արաւ տների գլխին
ճուղեկով:

—Մնաք բարով, մեր սիրունիկ բնիկներ,— կանչում էին
ծերերը:

—Մնաք բարով, մեր փափուկ օրօրաններ,— կանչում էին
ջահէյները:

Ու բոլորը միասին սլացան դէպի վեր, բարձր, բարձր,
ու ձգեցին դէպի հարաւ, դէպի տաք երկիրները:
Բարի ճանապարհ, բարի ծիծեռնակներ:

- 1) Էլ ի՞նչ չտղ թռչուններ գիտէ:
- 2) Ինչո՞ւ են չում թռչուններ:

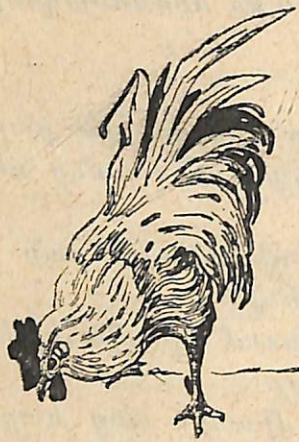
6. Ծիծեռնակ

Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ,
դու գարնան սիրուն թռչնակ.
դէպի ուր, ինձ ասա,
թռչում ես այդպէս արագ:

7. Ճարտփորդներ

1.

Աքլորը մի օր կառուրը բարձրացաւ, որ աշխարհք տեսնի: Վիզը ձգեց, երկարացրեց, բայց բան չը տեսաւ. դիմացի սարը խանգարում էր:

—Քուշի ախպէր, կարելի է դու գիտենաս, էն սարի ետեւն ի՞նչ կայ, — հարցրեց վերեւից բակում պառկած շանը:

—Ես էլ չգիտեմ, — պատասխանեց Քուշին:

—Հապա մինչև երբ պէտք է այսպէս մնանք. արի գնանք մի տեսնենք՝ աշխարհումս ի՞նչ կայ, ինչ չը կայ:

Շունն էլ համաձայնեց: Խօսքը մին արին ու փախան:

Գնացին, գնացին, իրիկունը հասան մի անտառ: Գիշերը մնացին էնտեղ: Շունը պառկեց մի թփի տակ, իսկ արևորը բարձրացաւ մօտիկ ծառին, քնեցին:

2.

Լուսադէմին արևորը կանչեց. ծուղրուղո՛ւ:

Մի աղւէս լսեց արևորի ձայնը:

—Վան, սա ճրտեղից գուրս եկաւ. այ լաւ նախաձաշիկ. մտածեց աղւէսը ու վագեց:

—Բարի լուս, սանահէր արևոր: Ի՞նչ ես շինում էս կողմերը:

—Գնում ենք աշխարհ տեսնելու, պատասխանեց արևորը:

—Օ՛, ինչ լաւ բան էք մտածել, — խօսեց աղւէսը: — Քանի ժամանակ է ես էլ մի կարգին ընկերի եմ ման գալի: Ինչ լաւ էր՝ պատահեցինք: Դէ, ցած արի, որ չուշանանք:

—Ես համաձայն եմ. — ասաւ արևորը. — տես, թէ ընկերս էլ համաձայն է, ցած գամ՝ գնանք:

—Ո՞րտեղ է ընկերդ:

—Էն թփի տակին:

«Մրա ընկերն էլ երևի իր նման մի արևոր կը լինի. էս էլ իմ ձաշը», մտածեց աղւէսը ու վագեց թփի կողմը: Յանկարծ որ շունը գուրս եկաւ, աղւէսը, պո՛ւկ, փախաւ, սնց փախաւ:

—Կանց, աղւէս ախպէր, մի վազի, մենք էլ ենք գալի, էտպէս ընկեր չի լինի, — ծառի գլխից ձայն էր տալիս արևորը:

1) Ի՞նչպէս ենք ասում էն մարդուն, որ ուզում է աշխարհում շատ բան տեսնի ու իմանայ:

2) Աղւէսն էլ էր ուզո՞ւմ աշխարհ տեսնի:

Հանելուկ. — Մի թփի կտաւ ունեմ փռած, ծալում եմ ծալում, չի ծալում:

8. Եղնիկի տերը

Որսկանը սարերում որսի էր ման գալի: Մին էլ ժայռի ետեւից դէմն է նետում մի սիրուն եղնիկ:

Եղնիկը շփված կանգնում է, մտում է աչքերը գցած որսկանի աչքերին:

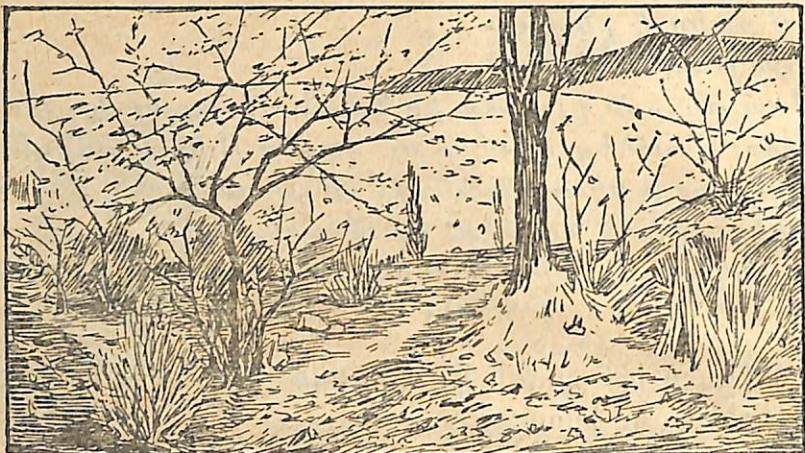
Որսկանը նշան է դնում, որ սպանի:

Յանկարծ նրան այնպէս է թւում, որ առջևը կանգնեց մէկը, կարծես մի կին, ու ձայն տաւ:

—Կանգնի, անիրաւ. մի՛ սպանիր իմ եղնիկին: Դու ապրում ես, սա էլ պիտի ապրի:

Որսկանը սարսափած ետ է գալիս տուն, հրացանը կախում է պատից ու էն օրւանից թողնում է որսկանութիւնը:

Որսկանը ինչո՞ւ թողեց որսկանութիւնը:

9. Աշուն

Դեղնած դաշտերին
իջել է աշուն.
անտառը կրրկին
ներկել է նախշուն:
Պաղ պաղ մէգի հետ
փշում է քամին,

բըշում է տանում
տերեր գեղին:
Տըխուր հանդերից
մարդ ու անասուն
բաշում են կամաց
իրենց տունն ու բուն:

Ինչո՞ւ են ասում՝ «առունը իջել է»:

Հանելուկ.—Տաներկու մարդ մի ծառից քաշում են:

10. Դասին

Ամբողջ դասարանը լուռ գրում էր: Լսում էր միայն
գրիչների ճոճոցը, երբեմն էլ ուսուցչի ձայնը, որը մէկին-
միւսին ուղղում էր:

Սեղրակը գրիչը մատների մէջ ամուր հուպ էր տալիս ու
շատ էր աշխատում, որ գծերը ուղիղ դուրս գան:

Բայց նրա գլուխը աւելի ու աւելի կռանում էր, մատներ-
ըր աւելի դանդաղ էին շարժւում, ուսուցչի ձայնն էլ կամաց
կամաց հեռանում էր, կարծես ուրիշ սենեակից գալիս լինէր:

Ու նրան այնպէս թւաց թէ ինքը տանն է ու ցոյց է տա-
լիս մայրիկին իր գրածը. «տես, ինչպէս գեղեցիկ է, ինչպէս
ուղիղ»: Մայրիկն էլ գովում է ու շոյում նրա գլուխը:

Յանկարծ աչքերը բաց արաւ՝ նայեց դէս ու դէն: Ըն-
կերները դադարել էին գրելուց և բոլորն էլ ծիծաղելով իրեն
էին մտիկ անում:

Սեղրակը վախեցած վեր թռաւ, ուզում էր լաց լինի,
բայց ուսուցիչը բաղբը ժպտում էր ու ասում.

—Քունդ տարաւ, համ, յոգնեցիր: Ոչինչ, այս ըոպէիս
զանգը կը տան: Կը վազվզես, բունդ կը փախչի:

1) Սեղրակի փունը ինչո՞ւ արաւ:

2) Քունն ի՞նչի համար է:

3) Սեղրակը ինչո՞ւ երազում քսաւ, որ մայրը ցոյում է նրա գլուխը:

Առածներ.—1) Աշխատողը անօթի չի մնայ:

2) Ծառի տակը պառկելով բերանդ տանձ չի ընկնի:

Հանելուկ.—Էն ինչն է՝ ինչ: Սպիտակ դաշտ սև սերմը,

Չեղքով ցանեմ աչքով հնձեմ:

11. Փոքրիկ խանութպանը

—Տատի ջան, արի խաղանք,—խնդրում էր փոքրիկ Եր-
ւանդը:

—Լաւ, խաղանք,—համաձայնեց տատիկը:

—Սանութ խաղանք համ, տատիկ:

—Լաւ, խանութ խաղանք:

Ու Երւանդը վաղեց, քաշ տւաւ մի երկու աթոռ, շարեց
իրար կողքի:

—Էս սեղանը:

Վրան դարսեց տուփեր, գրքեր, լրագիրներ, բրոջ տիկնիկը,
իր հոլը, ուրիշ խաղալիքներ, էլի տուփեր, էլի գրքեր, մի եր-
կու հատ էլ շիշ, իր խնձորը, որ դեռ չէր կերել, յետոյ իր
փոքրիկ գրչահատը:

Խանութի պատրաստ էր:
 Վազեց կողքի սենեակից բերաւ տատիկի մեծ գունաւոր
 թաշկինակը, կապեց առաջը գոգնոցի պէս, մի մեծ մատիա
 անց կացրեց ախանջի ետև ու կանգնեց խանութի առաջ:
 — Էս կողմը համեցէք, էս կողմը համեցէք, ո՞վ է ուզում
 լաւ խնձոր, կախէթի գինի, կարմիր բոզկ, պան, պան, պան, պան:
 — Շաքար ունե՞ս, խանութպան ախպէր, — հարցրեց տատիկը:
 — Ինչքան բէֆղ ուզի, տիկին, — պատասխանեց խանութ-
 պանը:

— Լաւ. մի հինգ արշին տուր:
 Փոքրիկ խանութպանի ծիծաղն եկաւ:
 — Ներեցէք, տիկին, մենք շաքարը արշինով չենք ծախում:
 — ասաւ նա բազաքավարի կերպով:
 — Բաս ի՞նչով, — հարցրեց տատիկը:
 — Ֆունտով:
 — Ֆունտով: Հա, ճիշտ որ, — ասաւ տատիկը: — Դէհ, խընդ-
 րեմ, ինձ հինգ ֆունտ շաքար տուր, երկու ֆունտ էլ գինի:
 — Ներեցէք, տիկին, — ժպտաց խանութպանը. — մենք գինին

Ֆունտով չենք ծախում:
 — Բաս ի՞նչով, — հարցրեց տատիկը:
 — Գինին ծախում ենք շիշով:
 — Շիշով: Հա, ճիշտ որ: Դէհ, ինձ երկու շիշ գինի տուր,
 տասը շիշ էլ ձու:
 Փոքրիկ խանութպանը էս անգամ արդէն փոթկաց:
 — Ներեցէք, տիկին, մենք ձուն շիշով չենք ծախում:
 — Բաս ինչով, — հարցրեց տատիկը:
 — Չուն ծախում ենք հատով:
 — Հատով: Հա, ճիշտ որ: Դէհ, ինձ տասը հաա ձու տուր,
 երեք հաա էլ կաթ:
 — Ներեցէք, տիկին, կաթը մենք հատով չենք ծախում:
 — Բաս ի՞նչով, — հարցրեց տատիկը:
 — Կաթը ծախում ենք բաժակով:
 — Բաժակով: Հա, ճիշտ որ: Դէհ, ինձ երեք բաժակ կաթ
 տուր, վեց բաժակ էլ լուցկի:
 Երևանը ծիծաղու թուլանում էր:
 — Ներեցէք, տիկին, մենք լուցկին բաժակով չենք ծախում:
 — Բաս ի՞նչով, — հարցրեց տատիկը:
 — Լուցկին ծախում ենք տուփով:
 — Տուփով: Հա, ճիշտ որ: Այսօր ինչքան բան սովորեցի:
 Դէհ, ինձ վեց տուփ լուցկի տուր, չորս տուփ էլ կարմիր բոզկ:
 — Ախար, տիկին, — ծիծաղում էր խանութպանը. — ո՞վ է
 լսել՝ բոզկը տուփով ծախեն:
 — Բաս ի՞նչով, — հարցրեց տատիկը:
 — Բոզկը, բոզկ... — կրմկրմաց խանութպանը, ու չիմա-
 ցաւ թէ ինչով ծախի իր բոզկը:

Ի՞նչ գիտէ՞ք ինչով են ծախում բոզկը:

12. Աղւեսն ու իր պոչը

Աղւեսն իջաւ սարից ցած,
գիւղի շներն անհիծած
հէնց որ նրա հոտն առան,
մեծ ու պտտիկ դուրս թռան,
հարայ—հրոց հանեցին
ու ետևից լարեցին:

ROSSER.

— Դ՞նէք, օրինակ,
վառած ճրագ,
լուս արեգակ
իմ աչիկներ:

«Ո՛չ, ոչ, մեր տէր.
մեր հէրն ու մէր».
ասին աչեր:

— Օրինակ, դ՞նէք,
նարմանագուկ,
սուր-սուր լսուկ
իմ ականջներ:

«Ո՛չ, ոչ, մեր տէր,
մեր հէրն ու մէր».
ասին ականջներ:

էն աղւեսը վազէվազ,
շնչակտուր, հազիւ հազ
մի ծակ գտաւ,
մէջը մտաւ,
հանգստացաւ
ու ետ դարձաւ
նայեց վրան
ասաւ իրան.

— Էս քննչ բան էր...
ի՞մ անգամներ,
նորդ կուզէր
ինձ, ձեր տէրին,
բաժին անէր
էն շներին:
Դ՞նէք, օրինակ,
կարճ ու բարակ,
թեթև, արագ
իմ ոտիկներ:

«Ո՛չ, ոչ, մեր տէր,
մեր հէրն ու մէր».
ասին ոտներ:

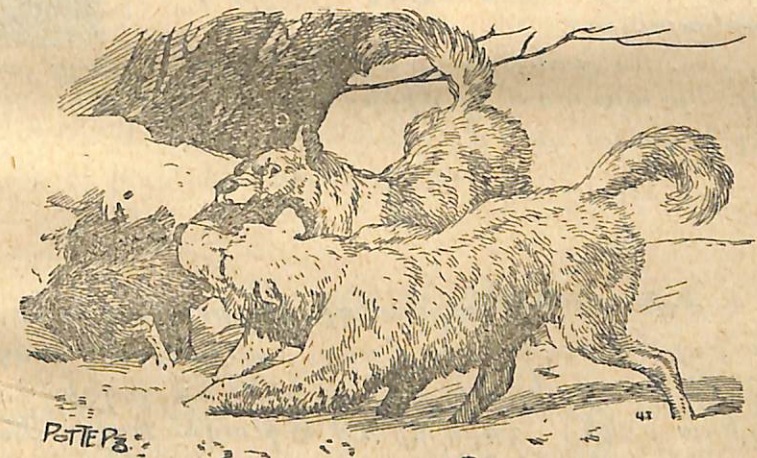
— Եւ դ՞նէ պոչիկ,
իմ խուճուճիկ,
խուճուճիկ-մուճուճիկ.
ոսկէ-փնջիկ:

«Այո, աղւես,
մաղով մաղես,
դեղով դեղես
աղով աղես
պատից կախես.
ես կուզէի
քո ոտների
մէջն ընկնէի
խանգարէի,
որ դու գայիր
գլխակոնձի...»

— Ս՞ուս, պապանձի,
անպէտ պոչիկ,
ոչ ու փրչիկ,
ինքնահաւան,
ճորթած բերան,

միշտ մէջ ընկան,
գետնի տափան,
վաղքիս խափան:
էս ըտպէիս ես բեզ ցոյց տամ,
կաց՝ շների բերանը տամ:

Ու աղւեսը
պոչի կէսը
հանեց մէկից
խորը ծակից.
էն շներն էլ,
մեծն էլ, փոքրն էլ,
ողջը կծան,
վրա պրծան,
զզին, զզւան,
պոչին լծւան
ու քաշեցին,
բաշքեցին,
էն աղւեսին
դուրս հանեցին,
բուրդ դրեցին
ու գզեցին:

RETEP.

13. Սուտասանք

1.

Լինում է, չի լինում, մի թագաւոր: Էս թագաւորը իր երկրումը յայտնում է.

«Ով էնպէս սուտ ասի, որ ես ասեմ՝ սուտ է, իմ թագաւորութեան կէսը կը տամ նրան:

Գալիս է մի հովիւ: Ասում է.

— Թագաւորն ապրած կենայ, իմ հէրը մի դագանակ ունէր, որ էստեղից մեկնում էր, երկնքում աստղերը ի առնում:

— Կը պատահի, — պատասխանում է թագաւորը: — Իմ պապն էլ մի չիբուխ ունէր. մի ծէրը բերանին էր դնում, միւս ծէրը մեկնում, արեգակիցը վառում:

Ստախօսը գլուխը քորելով դուրս է գնում:

2.

Գալիս է մի դերձակ: Ասում է.

— Ներողութիւն թագաւոր, ես վաղ պիտի գայի, ուշացայ: Երեկ շատ անձրև եկաւ, կայծակները տրաքեցին, երկինքը պատուեց, գնացել էի կարկատելու:

— Հա, լաւ ես արել, ասում է թագաւորը, բայց լաւ չէիր կարկատել. էս առաւօտ էլ միքիչ անձրև թափւեց:

Սա էլ է դուրս գնում:

3.

Ներս է մտնում մի ազգատ գիւղացի, կտար կոնատակին:

— Ի՞նչ ինչ ես ուզում, այ մարդ, — հարցնում է թագաւորը:

— Ինձ մի կոտ ոսկի ես պարտ, եկել եմ տանեմ:

— Մի կոտ ոսկի, — զարմանում է թագաւորը: — Սուտ ես ասում, ես քեզ ոսկի չեմ պարտ:

— Թէ որ սուտ եմ ասում, թագաւորութեանդ կէսը տուր:

— Զէ, չէ, ճշմարիտ ես ասում, խօսքը փոխում է թագաւորը:

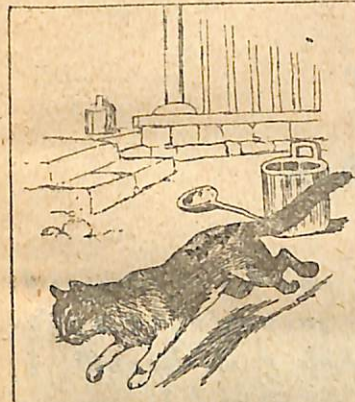
— Ծճմարիտ եմ ասում, մի կոտ ոսկին տուր:

1) Թագաւորն ի՞նչ արաւ:

2) Քանի՞ ստախօս կայ այս հեքիաթում եւ ամենից աստ ուս խօսողը ո՞վ է:

Հանելուկ. — Գորգը թափ տալ չի լինի, ոսկին համրել չի լինի:

14. Փիսօն

Փիսօն, փիսօն մլաւան, թաւրիզ թողեց, փախաւ վան, լեզուն թաթխան, երկար պոչ, ինչ որ ուզեց, ասին՝ ոչ:

Փիսօն գնաց գողէգող, փորը դատարկ, սիրտը դող, դունչը մեկնեց կովկըթին, շերեփն իջաւ ճակատին:

1) Ինչո՞ւ էին փիսօսին ծեծում:

2) Ինչո՞ւ էր փիսիկը գողանում:

3) Ապա էլ ինչի՞ էին նրան պահում:

15. Զուրբ փախաւ

Տանտիկինը շուրր լցրեց կաթսայի մէջ, դրաւ կրակին: Քանի կաթսան տարացաւ, շուրը սկսեց շորել, անհանգստանալ: Սիրտը նեղացաւ, շուռ ու մուռ եկաւ, տակն ու

1508-67

վրա եղաւ: Վեր-վեր էր թռչում, քրթքրթում էր, մըրթմըրթում էր, փշտացնում էր:

Կուռում էր ամանի հետ, թքում էր, հրում, ժած էր տալիս, որ կրակից շուռ տայ նրան ու ինքն ազատի: Չը կարողացաւ: Տեսաւ՝ կախսան շատ պինդ է նստել կասկարային, աւելի բարկացաւ, փրփրեց, վեր կացաւ, սկսեց գոլորշի դառնալ ու փախչել դէպի վեր:

- 1) Ի՞նչ կը լինէր, եթէ սանձիկներ վրայ չը հասներ.
- 2) Գոլորշին ո՞ւր պիտի փախչէր:
- 3) Եթէ երկնում գոլորշի շատ է հաւաքուում, ի՞նչ է գառնում:

16. Ամպի երեխաները

Ամպը ունի չորս երեխայ, չորսին էլ լաւ էր ճանաչում: Մեծը նա է, որ գալիս ծեծում է մեր լուսամուտը և այնպիսի աղմուկ է բարձրացնում մեր տանիքի վրա: Երբեմն էլ ուղղակի գժում է, թափում, թափում, գնում է լցում գետերը. նրանք էլ վարարում, ափերից դուրս են գալիս ու ամեն ինչ տակով անում: Թէ չէ, ինքը վատ չի, բնդհակառակը, այնպէս սիրում է ծառն ու կանաչը, իջնում գոլացնում է ծարաւ ծաղիկները, ջուր է տալիս չորացած հողին:

Սրա քուրիկը մի ճերմակ աղջիկ է: Յուրտերը գալիս են թէ չէ, վրայ է հասնում, փռում է իր փափուկ վերմակը մերկ անտառների ու մերկ դաշտերի վրա, որ չը մըսեն փոքրիկ սերմերը հողի տակ:

Բայց ինչ չար է նրա միւս եղբայրը: Գալիս է միշտ իր նման մի անպիտան բամուլ հետ, իբրև թէ հանաք է անում, շարդում, փշրում է ինչ որ պատահի — ապակի, ծառ ու ճիւղ, փչացնում է խոտ ու արտ:

Ամենից փոքրիկը մի բնրուշ աղջիկ է. նա, որ գարնանը ամեն գիշեր մարգարիտ է շարում ծառերի, ծաղիկների ու խոտերի վրա, իսկ ձմեռը, ցրտին գալիս է մեր լուսամուտին գեղեցիկ կաթնագոյն պատկերներ է բաշում սառած մատիկներով:

Անա ձեզ ամպի չորս երեխաները — Անձրև, Չիւն, Կարկուտն ու Յողիկը: Չէ՞ որ ես ասում էի՝ չորսին էլ էք ճանաչում:

- 1) Այո չորսից ամեն մէկը տարւայ ո՞ր եղանակին է աւելի լինում:
- 2) Սառած ցողին ի՞նչ եւ՛ս ասում:

Ա. ու ծ. — Ամպի գոռալը անձրևի նշան է:

17. Աշևան վերջը

Սարի լանջին,
մէզի միջում
խոխոջում է

ու տըրտընջում,
ջուրը բարակ,
ջուրը տըխուր.
— Վաշ-վիշ, վաշ-վիշ,
հւր կորան, հւր,
տերև ու խոտ,
վարդը շաղոտ,
սարւորն ուրախ.
սրբինգ ու խաղ:

Շուրջըս գատարկ,
շուրջըս տըխուր...
վաշ-վիշ, վաշ-վիշ,
հւր կորան, հւր:

18. Եկեղեցին կորել է

—Սա ի՞նչ է, ո՞ւր է մեր դիմացի եկեղեցին: Ո՞ւր է մեր եկեղեցին իր սուր զմբէթով: Մայրիկ, մայրիկ, եկ տես, էս գիշեր քանզել են մեր եկեղեցին, եկեղեցին չկայ, կորել է:

Բայց մայրիկը ուշանում է, խոհանոցում գործ ունի, կաթն է տաքացնում, որ փոքրիկ Արփիկը խմի ու գնայ դպրոց:

Սա ի՞նչ զարմանալի բան է: Մօտիկ տներն անգամ հազիւ են երևում. ցածր, փոքրցում, մարդիկ շտապ շտապ իրենց գործին են վազ տալիս, բայց ճանաչել չի կարելի, կարծես ծխի միջով են գնում:

—Արփիկը էլ չը համբերեց ու վազեց խոհանոց:

—Մայրիկ, մայրիկ, մեր եկեղեցին այրել են:

—Ի՞նչեք ես խօսում:

—Հապա, այրել են: Մեր եկեղեցին էլ չը կայ, իսկ փոքրցը լեքը ծուխ է: Եկ տես:

—Իսկ մայրիկը հանգիստ իր գործն էր շարունակում ու սրտանց ծիծաղում էր:

—Ինչո՞ւ ես ծիծաղում, մայրիկ:

—Դու դեռ մառախուղ չե՞ս տեսել, աղջիկս. դա մառախուղ է:

—Մառախուղ:

Մառախուղը ամպից ինչո՞վ է գանազանում:

19. Երակտարը

1.

Լինում է չի լինում մի աղքատ մարդ: Էս աղքատ մարդը գնում է դառնում մի ձկնորսի շալակտար: Օրական մի քանի

ձուկն է աշխատում, տուն բերում, ու նրանով ապրում են ինքն ու իր կնիկը:

Մի անգամ էլ ձկնորսը մի սիրուն ձուկն է բռնում, տալիս իր շալակտարին, որ պահի, ինքն էլ ետ ջուրն է մտնում: Էս շալակտարը գետափին նստած՝ նայում է նայում սիրուն ձկանն ու միտք է անում:

—Տէր Աստուած, սա էլ, որ մեզ նման շունչ կենդանի է, դու ասա՛ սա՛ էլ, մեզ նման, ծնող ունի, ընկեր ունի, աշ-

խարհից բան է հասկանում, ուրախութիւն կամ ցաւ է զգում՝ թէ չէ...

Հէնց էս մտածելու ժամանակ ձուկը լեզու է անում:

—Լսի, ասում է, մարդ-ախպէր: Ընկերներիս հետ ես խաղում էի գետի ալիքների մէջ: Ուրախութիւնից ինձ մոռացայ ու անզգուշ ընկայ ձկնորսի ուռկանը: Հիմի, ով գիտի, իմ ծնողը ինձ որոնում է ու լաց է լինում, հիմի ընկերներս տխրել են: Ես էլ, տեսնում ես, ինչպէս եմ տանջւում. շունչս

կտրում է ջրից դուրս: Ուզում եմ էլ ետ գնամ ապրեմ ու խաղ անեմ նրանց հետ էն պաղ ու պարզ ջրերում: Էնպէս եմ ուզում... Էնպէս եմ ուզում... Եկ խեղճ արի, ազատ արա ինձ, բաց թող, բաց թող գնամ...

Էնպէս էր ասում ցած, շատ ցած ձէնով, ցամաքած բերանը բաց ու խուփ անելով:

Զարմանում է աղքատ շալակտարը. մեղքը գալիս է, անում է ետ գցում գետը:

— Գնա, սիրուն ձկնիկ, թող լաց չը լինի քո ծնողը: Թող չը տխրեն քո ընկերները: Գնա ապրի ու խաղ արա նրանց հետ:

Ձկնորսը սաստիկ բարկանում է շալակտարի վրա:

— Տօ ախմախ, ասում է, ես էստեղ ջրի մէջ թրջւելով ձուկն եմ բռնում, դու իմ աշխատանքն առնում ես էլ ետ ջուրը գցում... Դէ գնա կորի, էլ իմ աչքին չերևաս, գնա սովից մեռի:

Ձեռի տոպրակն էլ խլում է ու ճամփու գնում:

Ա. ռ. ա. ծ. — Լաւութիւն արա՛ ջուրը գցի,
ձուկը չիմանայ, Աստուած կիմանայ:

20. Կոյր աշուղը

Կոյր աշուղը մի տան բակում եկել նստել երգ է երգում. երգում է ու սագին տալի էնպէս տխուր ու սրտալի.
«Է՛յ, պարոններ, երնէկ նրան, ով տեսնում է ամեն օր կապոյտ կամար, արևի լոյս ու երեսը իրեն մօր»:
Երգում է ու սագին տալի տխուր-տխուր ու սրտալի:

Ա. ռ. ա. ծ. — Կոյրն ի՞նչ կուզի. շուխտ աչքի լոյս:

21. Փոքրիկ մշակը

Խորէնի հայրիկը մշակութիւն էր անում քաղաքում: Մի իրիկուն շատ յոգնած վերադարձաւ տուն: Մէջքը ցաւում էր, ոտներում էլ ուժ չէր մնացել: Հայրիկը անկողին մտաւ ու մի քանի օր չէր կարողանում վեր կենայ, գնայ մշակութիւն անի:

Ո՞վ պէտք է ընտանիքը պահի, ո՞վ պէտք է կերակրի վեց հոգուն: Մայրիկը վերջին աբասին տարաւ այսօր ու տւաւ հացի: Իսկ վաղը ի՞նչ պիտի ուտեն:

Խորէնը մտածում էր ամբողջ գիշերը:

Ասաւօտը վաղ, երբ ամենքը քնած էին դեռ, և հայրիկը, և մայրիկը, և փոքրիկ քոյրերն ու

եղբայրները, Խորէնը հագաւ հօր ոտնամանները, գլխին դրաւ փափախը, ուսը գցեց հօր փայանը ու գնաց կանգնեց քաղաքի հրապարակում, որտեղ կանգնում էին մշակները:

- 1) Խորէնը ինչո՞ւ էր կանգնել հրապարակում:
- 2) Ի՞նչ էր մտածում՝ թէ ի՞նչ կուր ի՞նչպէս կը վերադառնայ տուն:
- 3) Խորէնին կը վարձէին թէ՞ չէ:
- 4) Ի՞նչով պիտի վերջանայ այս պատմութիւնը:

Ա. ռ. ա. ծ. — Պատիկ է, բայց ճատիկ է:

Հանելուկ. — Կերթայ, կերթայ՝ ճամփայ չըկայ,
ճամփայ կերթայ՝ փողի չըկայ:

22. Նոր վարժունիսն

Ինչ, իսկի դպրոց չէք խաղ արել: Վահ, հրաշալի խաղ է՝ Այ, սկսենք՝ կը տեսնէք:

Բայց նախ պէտք է մի դասարան. ասենք՝ այս դասարանը լինի, այս երկու պատուհանի մէջտեղը: Ի՛հ, նստեցէք. տղաներն այս կողմը, իսկ, դուք աղջիկներ, անց կացէք այն կողմը:

Այդպէս: Հիմա պէտք է մի վարժունի: Ո՞վ լինի վարժունի: Ե՞ս. Հաւ յինեմ ես: Օխայ, Ինչ լաւ բան է վարժունի լինելը. ամեն բան ինքդ հրամայես, անես՝ ինչ ուզում ես...

Ի՛հ, փոքրիկներս, լուռ թիւն: Չեոնեք սեզանի վրա. ես անկարգութիւն չեմ սիրում: Առաջ կը կարդանք:

Ի՛նչ, Աշխէն, դասդ բաց արա, տեսնեմ: Ո՞րն է. «Ջրհորը»: Հը, լաւ, կարգաւ: Այդպէս, ճիշտ է: Վատ չես կարգում, բայց բառերը քիչ ուտում ես:

Շարունակի, Մարիամ: Բայց մի քիչ բարձր, քիչ էլ քիչ էլ բերանդ բաց, մի վախենայ:

Ի՛նչ, Աշոտ, մնացած կտորն էլ դ՛ու կարգաւ: Ինչպէ՞ս, չե՞ս սովորել. բա, չե՞ս ամաչում. ամօթ քեզ, այսպէս էլ ծոյլ: Իսկ սերից յետոյ կը նստես, մինչև ամբողջը ջրի պէս չկարգաս, տուն չես գնայ:

Ի՛հ, երեխերք, այժմ հանեցէք տետրակները, միայն հանգիստ, առանց աղմուկի: Յակոբ, շուտ, ել անկիւնը, բեզ քանի անգամ ասեմ, որ չխօսես, անկարգ տղայ:

Գրեցէք վերնագիրը՝ «Կովն ու գորտը»: Արաքսի, մէջքդ ուղիղ: Վայ, վայ, վայ, սա ինչ սարսափելի բան է. վը հնչիւնից առաջ գրում ես կլոր օ. այդ դու հրտեղ ես տեսել, աղջիկս: Ուղղի, ուղղի անմիջապէս, մարդ չըտեսնի ամօթ է:

Կաւ, բաւական է, տեսնում եմ, որ յոգնել էք: Թողէք, մի քիչ էլ երգենք: Ետ նստեցէք, ուշադրութիւն, նայեցէք

մասներին: Սկսենք. մէկ, երկու, մէկ, երկու, երեք, երեք, երկու, մէկ. մէկ, երկու... միասին, միասին: Զարնար, դու միշտ ետ ես մնում. իսկ դու Հայկանուշ, երեքը այնպէս ձիգ ես տալիս, կարծես Ախալցխի ծամօն լինի:

Է՛, էլ հերիք է. ապրիք, շատ լաւ է, այսօր ձեր վարժունին շատ զոհ է ձեզանից. հաւաքեցէք զրբերը ու գնացէք տուն. ձեզ տալիս եմ երկու ամիս արձակուրդ:

Առաժ. — Հասկացողին մին, չհասկացողին հազար ու մին:
Հանելուկ. — Քանի կտրեմ կը երկարի, քանի տաշեմ կը հաստանայ:

23. „Պօղոս-Պետրոս“

1.

Վաղնց, երբ մօտ էր երկրին երկինքը ու լուսն էր դեռ մարդկանց Տէր-Ինքը, էն լաւ ժամանակ երկու մանուկներ ունէին մի շար, մի անսիրտ խորթ մէր:

— Կորէք, զընացէք, աշխատանք արէք, աշխատանք արէք ու եկէք կերէք. ինչ էք վեր թափել անգործ ու անբան. հասած տղերք էք հինգ-վեց տարեկան...

Էսպէս բարկացաւ մի օր խորթ մէրը, ճիպոտներ տըւաւ, զըրկեց հորթերը: Անհանգիստ հորթեր, ամառան շոք օր. կէտ արին, փախան, ընկան սար ու ձոր: Նըրանց ետից, լալով, հեալով, փոքրիկ սրբերը՝ քարէքար գալով վազ էին տալի անտառի միջում,

վազ էին տալի ու իրար կանչում:

— Պողոս, գտա՞ր:

— Չէ՛է:

— Պետրոս գտա՞ր:

— Չէ՛է:

— Վայ-վայ, վնայ-վնայ...

— Վայ-վայ, վնայ-վնայ...

2.

Շատ որ ման եկան՝ խեղճերն
յոզնեցին,
եկան՝ խորթ մօրը լալով պատմեցին.
— Նանի, այ նանի, կորան հորթերը...
— Վայ, գետինն անցնէք, ճրչաց խորթ
մէրը:

Թող դուք կորչէիք հորթերի տեղակ
անտակ ձորի մէջ, անժաժ քարի տակ:
Մի արջ պատահէր, մի գազան, մի գէլ,
որ չէի տեսել ձեր շուքը մէկ էլ...
Դէ ետ գընացէք, գընացէք, կորէք,
մինչև չգանէք, հորթերը բերէք՝
աչքիս չերևաք, այ աչքիս փըշեր,
թէ չէ կըսպանեմ ես ձեզ էս գիշեր...

Ու ճիպոտն էլ ետ իրենց թաթերին,
յոզնած ու սոված, արցունքն աշտերին
փոքրիկ որբերը՝ անտառի միջում,
գիշերւան կիսին լալիս են, կանչում.

— Պողոս, գտա՞ր:

— Չէ՛է:

— Պետրոս, գտա՞ր:

— Չէ՛է:

— Վայ, վայ, վնայ-վնայ...

Վայ-վայ, վնայ-վնայ...

3.

Անտէր հորթերը չկան ու չկան:
Ճարները կորած՝ խեղճերը եկան,
լալով շոքեցին.
— Տէր Աստուած, ասին,
ինչ կըլինի, գըթաս՝
գոնէ թևեր տաս,
թևեր տաս՝ թըռչենք,
թըռչենք ու կորչենք,
որ էլ չըտեսնի մեզ մեր խորթ մէրը,
մինչև որ գըանենք կորած հորթերը...
չէնց ասին-չասին անմեղ բերանով,

Աստուած որոտաց իր գըթոտ ձայնով.
— Ահա ձեզ թևեր, սիրուն երեխէք,
թըռչուններ դառէք, թռած ման եկէք,
որ էլ չըտեսնի ձեզ ձեր խորթ մէրը,
մինչև որ գըանէք կորած հորթերը:
Գիշերը քնեցէք ծառերի ճիւղին,
Ծեղն ու ծղօտը արէք անկողին,
ապրուստ էլ կերէք իմ լի սեղանից,
երբ որ դատարկունեղաք ձեր տանից...

4.

Էսպէս վերևից հէնց կանչեց Աստուած,
փոքրիկ որբերը փոխւեցին յանկարծ
ու թևեր առան,
թըռչուններ դառան,
ու թևեր առած՝
թըռչուններ դառած

դեռ մինչև էսօր,
ընկած սար ու ձոր
ծրւում են, մընչում,
մէկ մէկու կանչում.

— Պօղոս, գտա՛ր:

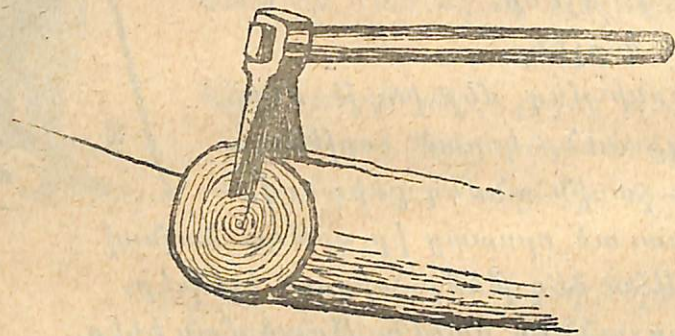
— Չէ՛է:

— Պետրոս, գտա՛ր:

— Չէ՛է:

— Վնյ-վնյ, վնւյ-վնւյ:

— Վնյ-վնյ, վնւյ-վնւյ:

24. Կացին ախպերը

Մի մարդ գնաց հեռու երկիր աշխատանք անելու: Ընկաւ մի գիւղ: Տեսաւ, այս գիւղի մարդիկ ձեռով են փայտ կտորատում:

— Ախպէր, ասաւ. ինչո՞ւ էք ձեռով փայտ անում, մի՞թէ կացին չունէք:

— Կացինն ի՞նչ բան է — հարցրին գիւղացիք:

Մարդը իր կացինը գօտկից հանեց, փայտը ջարդեց, մանրեց, դարսեց միւս կողմը: Գիւղացիք այս ուր տեսան, վազեցին գիւղամէջ, ձայն տւին իրար.

— Տօ, եկէք, տեսէք, կացին ախպէրը ինչ արաւ:

Գիւղացիք հաւաքւեցին կացնի տիրոջ գլխին, խնդրեցին, ազաչեցին, շատ ապրանք տւին ու կացինը ձեռիցն առան:

Կացինը առան, որ հերթով կտորատեն իրենց փայտը:

Առաջինը օրը տանուտէրը տարաւ: Կացինը վրա բերաւ թէ չէ ոտը կտրեց: Գոռալով ընկաւ գիւղամէջ.

— Տօ, եկէք, եկէք, կացին ախպէրը կատարել է, ոտս կծեց:

Գիւղացիք եկան, հաւաքւեցին, փայտերն առան, սկսեցին կացնին ծեծել: Ծեծեցին, տեսան բան չը դառաւ, փայտերը կիտեցին վրան, կրակեցին:

Բոցը բարձրացաւ, չորս կողմը բռնեց: Երբ կրակն իջաւ, եկան բաց արին, տեսան՝ կացինը կարմրել է:

— Վնյ, տղերք, կացին ախպէրը բարկացել է, տեսէք՝ ոնց է կարմրել. որտեղ ուր է, մեր գլխին մի փորձանք կը բերի: Ի՞նչ անենք:

Մտածեցին, մտածեցին ու վճռեցին տանեն բանտը զցեն:

Տարան զցեցին տանուտէրի մարազը: Մարազը լիբը դարման էր. զցեցին թէ չէ՝ կրակն առաւ, բոցը երկինք բարձրացաւ:

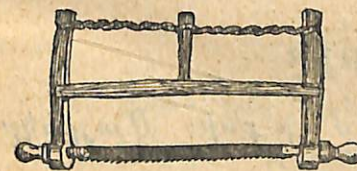
Գիւղացիք սարսափած վազեցին տիրոջ ետևից թէ՛ «եկ, Ասածու սիրուն, կացին ախպօրը բան հասկացրու»:

1) Կացնի սէրը ու եկաւ, ի՞նչ արաւ:

2) Փայտ կտրելու ու ջարդելու համար ուրիշ էլ ի՞նչ գործիք գիտես:

3) Ի՞նչից են շինած այդ գործիքները:

25. Ուրազ ու սոց

Մի լինի ուրազի պէս,

Միշտ դէպի քեզ, միշտ դէպի քեզ.

Այլ եղիւր սոցի պէս,

Մին դէպի քեզ, մին դէպի մեզ:

26. Աղետը բաժանարար

Երկու ազուաւ մի կտոր պանիր էին գտել: Ուզում էին իրենց մէջ բաժանեն: Մինն ասում էր—ես բաժանեմ, միւսը թէ՛ չէ, ես: Ու կուում էին ծառի վրա: Ոչ մինը չի համաձայնում որ ընկերը բաժանի:

Մի աղէս տեսաւ, եկաւ ծառի տակը կանգնեց. ինչո՞ւ էր կուում, ասաւ, պանիրը ներքե գրցեցէք, էնպէս բաժանեմ, որ ոչ մէկիդ բաժինը աւել պակաս չը լինի:

Վէճը դադարեց. ազուաները պանիրը գցեցին ծառի տակը:

Աղէսը երկու կտոր արաւ, բռնեց երկու թաթերի մէջ, ծանր ու թեթեւ արաւ, որ ոչ մինը աւել պակաս չը լինի:

—Էս մինը ծանր է, ասաւ, ու կծեց:

Դարձեալ թաթերով կշռեց, հիմի էլ մէկէլից կծեց:

Կծելով, կծելով բոլորը կերաւ ու սուս ու փուս գնաց իր բանին:

Ազուաները մնացին ետեից նայելիս:

Ազուաները ո՞րտեղից էին գտել պանիրը:

Ա. ա. ծ. ն. ե. — Գողը գողից գողացաւ, Աստուած վերից զարմացաւ:

27. Համլիկի աղօթքը

Իրիկուն է. Համլիկը պատրաստուում էր քնի: Մայրիկը նրան օգնեց, շորերը հանեց ու ասաւ.

—Դէ, հիմի աղօթի:

Երեխան չորեց իր ճերմակ անկողնում, «Հայր մերն» ասաւ ու մեծ պայծառ աչքերը վեր ուղղելով Աստուծուն խնդրեց.

—Աստուած ջան, պահի հայրիկին, մայրիկին, Մուշեղին, Աշխէնին, Նունիկին, Անօին, Արփիկին...

Ու կանգնեց:

—Էլ ո՞ւմ,—հարցրեց մայրիկը:

—Պասլին, տատին, հօրեղբայր Վահանին, Սիգուշին, Լեւոնին, Կուտիկին...

Սիգուշն ու Լեոնը իր ընկերներն էին, իսկ Կուտիկը իրենց շունն էր:

Աղօթքը վերջացրած համարելով՝ նա ուրախ-ուրախ մտաւ վերմակի տակը:

Մայրիկը ծիծաղելով նրան համբուրեց ու ասաւ.

—Բայց դու Կուտիկի համար էլ աղօթեցիր... Չի կարելի: Շան համար չեն աղօթի:

Երեխան յանկարծ գլուխը դուրս հանեց վերմակի տակից.

—Բաս Կուտիկին չը պահես, Աստուած, նրան թող...

Մայրիկը ծիծաղելով մին էլ համբուրեց ու դուրս գնաց: Երեխան սկսեց մտածել՝ «ինչո՞ւ Աստուած չը պահի Կուտիկին, ինչո՞ւ նրան թողնի»...

Մտածեց, մտածեց, գլուխը հանեց անկողնի միջից ու շրջնաջաց մանկանոցի լուծեան մէջ.

—Աստուած ջան, Կուտիկին էլ պահի, ամա մայրիկին չասես...

Ու նորից մտաւ վերմակի տակը:

1) Ինչո՞ւ մայրիկին չասես:

2) Ի՞նչպէս պիտի ասէր մայրիկը Համլիկին:

28. Եունն ու կատուն

I.

Ժամանակով կատուն
 ճոն էր,
 շունն էլ գլխին զգակ
 շունէր,
 միայն գիտեմ ոչ՝ որ-
 զիանց որդի
 ճանկել էր մի գառան
 մորթի:
 Եկաւ մի օր, ձմեռնա-
 մտին,
 կատուի կուշտը տարաւ
 մորթին:
 — Բարի աջողում ուս-
 տա Փիսօ,

գլուխս մըսեց ի սէր Աստծոյ,
 ան էս մորթին ու ինձ համար
 մի զգակ կարի գլուխս յարմար:
 Վարձիդ համար միամիտ մընան,
 համա-համա շատ շուշանայ:
 — Աչքիս վրայ, բեռի Գուշի.
 մի զգակ է, հօ մի քուրք չի.
 քո թանգագին խաթեր համար
 ուրբաթ օրը համեցէք տար:
 Փողի մասին աւելորդ է,
 մեր մէջ խօսելն էլ ամօթ է.
 ինչ մեծ բան է, տօ հէր օրհնած,
 միայն, միայն մի զգակի վարձ:
 Ուրբաթ օրը բեռի Գուշին՝
 ուստից առաջ՝ բաց-բաց կուճին

Թափ թափ տալով ծանդրր ու մեծ
 ուստա կատուի շէմքում կանգնեց:
 — Ուստէն ո՞ւր ա... փափախս ո՞ւր ա...
 «Մի քիչ կացի, — հրէս կերեայ»:

Ուստէն եկաւ քուրքը հագին,
 շանը տեսաւ, բեխի տակին
 Իրեն-իրեն թիչ վրնթփրնթաց
 ու մուշտարու վրրա թընդաց.
 — Ցուրտը տարա՞ւ... վան տընաշէն,
 չես թող անում մի շունչ քաշեն.
 հեշտ բան հօ չի՞, դեռ ես նոր եմ
 ցըրցամ տըւել, թէ որ կարեմ:
 Դէ հէր օրհնած, էտէնց ասա,
 էտ բարկանալդ էլ ընչիս ա:
 Փող եմ տըւել վախտին կարի
 թէ չէ՛ ասան էգուց արի:
 Համ ասում ես, համ չես կարում,
 համ խօսում ես, վրէս գոռում.
 համ, համ, համ, համ,
 քանի, ախպէր, գընամ ու գամ...
 Ասաւ Գուշին ու նեղացած
 վերադարձաւ գլուխը բաց:

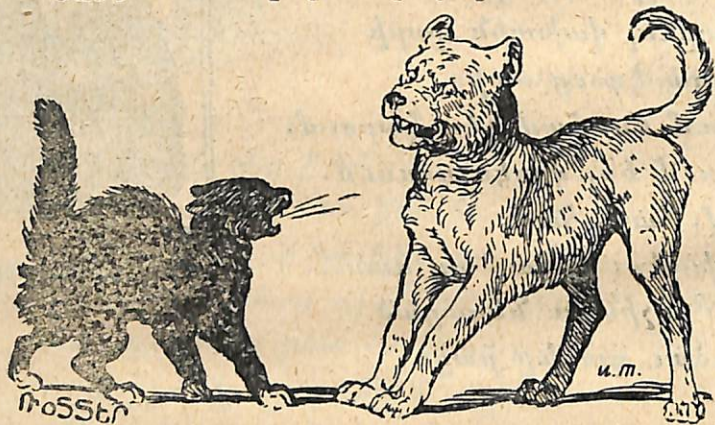
III

Մին էլ եկաւ, դարձեալ չըկար.
 էս անգամը դիպան իրար.
 էլ անպատիւ, անարգ խօսքեր,
 էլ հին ու նոր, էլ հէրն ու մէր,
 էլ դող Փիսօ, էլ րաչալ Եունն...
 Բանը հասաւ դիւանբաշուն:

Շունը մինչև գընաց, եկաւ,
 ուստա Կատուն կոտորն ընկաւ,
 գլուխն առաւ ու մի գիշեր,
 հայդէ, կորաւ. էն կորչին էր...

IV

էն օրւանից մինչև օրս էլ
 շունն էս բանը չի մոռացել.
 մըտքում հլա դեռ պահում է.
 որտեղ Կատին պատահում է,
 վեր է թրուշում, վերա վագում,
 իրեն մորթին ետ է ուզում,
 իսկ սևերես Կատուն յանկարծ
 ետ է դառնում ու բարկացած
 փրշտացնում է. մըթամ նոր եմ
 ցըրցամ աւել, թէ որ կարեմ:

29. Բրդոտ խաղրնկերը

Պանդուկում նստած էր արջ պար ածողը և ընթրում էր,
 իսկ արջը կապած էր դուրսը սիւնից, մի խեղճ արջ, որ սար-
 սափելի տեսք ունէր, բայց ոչոքի վնաս չէր տալի:

Պանդուկի գլխին, սենեակում խաղում էին երեք փոքրիկ

երեխաներ: Մեծը վեց տարեկան կը լինէր, իսկ ամենից փոքրը
 հազիւ երկու տարեկան:

Թրախկ, թրուխկ, մէկը սկսեց բարձրանալ սանդուղքով,
 հվ պիտի լինէր:

Յանկարծ դուռը լայն բացւեց, ու ահագին բրդոտ արջը
 մտաւ ներս: Խեղճը ձանձրացել էր ներքեում կանգնելուց,
 կապը բացել էր, և ահա նա գտել էր սանդուղքի ճանապարհը:
 Երեխաները սաստիկ վախեցան, ամեն մէկը մտաւ մի

անկիւն: Արջը մօտեցաւ երեքին էլ, հոտոտեց իր լայն դնշովը,
 բայց ոչինչ չարաւ նրանց: «Երևի սա մի մեծ շուն է», սիրա-
 առան երեխաները ու սկսեցին փաղաքշել:

Արջը փուսեց յատակին. փոքրիկը ընկաւ նրա վրա, թաւալ
 էր տալիս ու խաղում:

Խաղում էր ու իր ոսկեհեր գլխիկը թաղում էր արջի խիս
 ու սև բրդի մէջ:

Իսկ մեծ եղբայրը բերեց իր թմբուկը և սկսեց զարկել:

Հէնց որ թմբուկը թնդաց, արջը տեղից վեր կացաւ, կանգնեց ետևի թաթերի վրայ ու սկսեց պար գալ:

Մի ուրախութիւն էր ո՞ր...

Իսկոյն երեխաներից ամեն մէկը վերցրեց մի մի հրացան, արջն էլ իր հրացանը ստացաւ, մի աւելի կոթ, որ շատ կարգին ու ամուր էր բռնում:

Հիտնալի ընկեր էին գտել: Ու իրար ետևից շարւած՝ ոտները խփում էին գետնին ու գնում:

— Մէկ-երկու, մէկ-երկու:

Յանկարծ դուռը բացեց ու մայրը սարսափահար կանգնեց դռան մէջ: Երեխաներից մէկը ուրախ-ուրախ գլխով արաւ ու գրոաց:

— Մայրիկ, տես, գինուր ենք խաղում...

Հէնց այդ վայրկեանին էր, որ վրա հասաւ արջ պար ածողը:

1) Ի՞նչ արաւ արջ պար ածողը:

2) Ինչո՞ւ ամենից առաջ փոքրիկը սկսեց արջի հետ խաղալ:

3) Էլ ի՞նչ կենդանի գիտես, որ պար են ածում:

30. Աւայն ու սարը

Ամպը եկաւ նստեց սարին,
նստեց սարի սուր կատարին:
— Լըսի, պապի, ասաւ նրան,
լաւ օրերըդ անցան, կորան.
խիստ, սոսկալի ցուրտ է գալիք:

Ասաւ, գնաց:

Մարը կամաց

մտաւ սիպտակ

վերմակի տակ:

Ինչո՞ւ ձիւնը ամենից առաջ սարի գլխին է հստում:
Առա՞ծ.— Ասուած սարը կը տեսնի, ձիւնը կը դնի:

31. Իշուկի զանգատը

1.

Այգեպանը մի էջ ունէր: Լաւ կերակրում էր, լաւ խնամում, բայց լաւ էլ բանեցնում էր: Էս մէկը իշուկին դուր չէր գալիս:

Փարնանը ամեն օր այգեպանը ծաղկով ու կանաչով լիբը բլթոցները բարձում էր իշուկին ու քշում էր բաղաբ:

— Ի՞նչ յիմար են էս մարդիկ,— մտածում էր իշուկը ճանապարհին,— ծաղիկն էլ ի՞նչ բան է, որ սիրում են: Ախ, մի ամառը գայ, պրծնենք էս անպիտան վարդերից, շուշաններից, յասմիկներից, էս սպանախից ու ծնեբեկից, էս սիբեխից ու սինդրիկից, էս բոխից ու բողկից, հանգիստ գնամ՝ բէֆիս արածեմ:

2

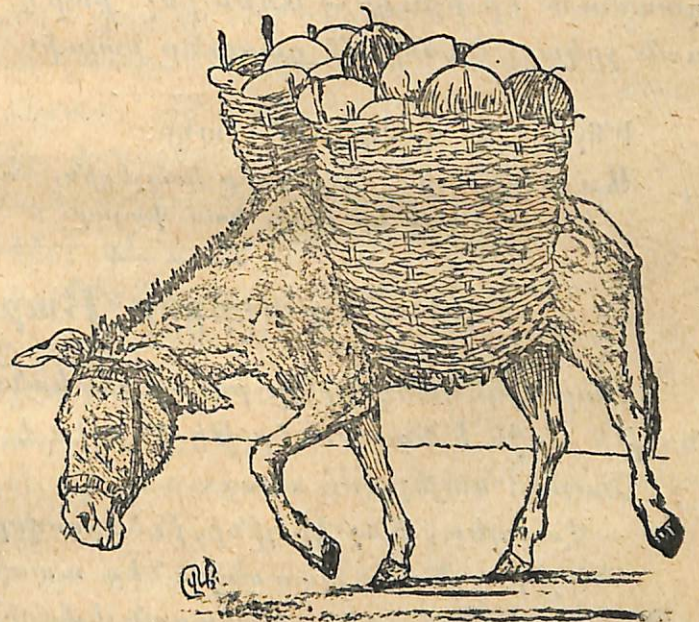
Ահա և ամառը:

Այգում արդէն հասել էին լոբին ու բազրիջանը, սեխն ու ձմերուկը, դդումն ու վարունգը, գազարն ու բազուկը:

Էջը հազիւ էր տեղից շարժւում էտ ծանրութեան տակ ամառայ շոքին:

— Ախ,— տնքում էր էջը քրտինքի

մէջ կորած.— Երբ է գալու աշունը, կանաչից էլ պրծնենք, բանջարեղէնից էլ ու մի ազատ շունչ քաշենք:

3.

Եկաւ աշունը: Խաղողը հասաւ, տանձ ու խնձորից կտա-
րատուում են ծառերի ճիւղերը, նուոր կարմրին է տալիս,
սերկեիլը դեղնին, էլ դեղձ, էլ ընկոյզ, ո՞ր մէկն ասեմ: Ծանր
քթոցները բարձում էին իշուկին ու քշում քաղաք:

—Էս ի՞նչ տանջանք է, աճ,—գլուխը կախ գցած թառանչ
էր քաշում իշուկը:—Գոնէ շուտով մի ձմեռը գայ, ելկիրը
սառչի, էս անտէր բոյսերը չորանան, ես էլ ազատւեմ, թող-
նեն ինձ հանգիստ ախոռում, ուտեմ ու պառկեմ:

4

Հասաւ ձմեռը: Սարսափելի ցուրտ: Այգեպանը իշուկին
քշում էր անտառ, փայտ էր կտրում, ցախ էր հաւաքում,
խոիւ ժողովում, բարձում իշին ու բերում տուն:

—Ի՞նչ անիծած եղանակ է,—մրսելով ու սայթաքելով գան-
գատուում էր իշուկը:—Սմեն ինչ բար է կտրել, խոտ չկայ,
բան չըկայ: Երանի մի գարունը բացւի:

Ի՞նչպէս կը գանգատէր իշուկը:

Ա. ու ծ.—Իշին հարսանիք կանչեցին, ասաւ. կամ շուրը պա-
կաս կը լինի, կամ փայտը:

32. Հետաքրքիր Բարկեներ

Բարկէնը կանգնել էր իրենց հարևան ատաղձագործի խա-
նութի առջև և նայում էր թէ ինչպէս է աշխատում:

Նայեց, նայեց, ու ասաւ.

—Վարպետ, ի՞նչ կը լինի, ինձ էլ սովորեցնէս բո արհեստը:

—Աչքիս վրա,—պատասխանեց ատաղձագործը ծիծաղե-
լով. սովորեցնեմ, տես, պահարան եմ շինում, կողքերը ար-
դէն պատրաստ են, հիմա դռներն եմ շինելու...

Վարպետի խօսքը բերնումն էր, ներս մտաւ հացթուխի
աշկերտը:

—Քանի՞ հաց թողնեմ, քեռի,—հարցրեց նա:

—Էտ հացը ի՞նչպէս էք թխում,—մէջ ընկաւ Բարկէնը.
ներս քաշելով թաժա հացերի անուշ հոտը:

—Ուզում ես տեսնես, հետս արի մեր փուռը. էստեղ ի՞նչ
ասեմ,—պատասխանեց տղան:

—Գնանք —ասաւ Բարկէնը:

Հացթուխի աշակերտը տարաւ նրան փուռը ու ցոյց տաւ
ալիւրն ու թթխմորը և սկսեց պատմել թէ ինչպէս են խմորը
շաղաղում ու հունցում:

—Այ տղայ, մի երկու գրւանքա հաց քաշիր,—լսեց
յանկարծ փռան դոնից:

Բարկէնը ետ նայեց, տեսաւ՝ կանգնած է մի մարդ կաշէ
գոգնոցով, վզովը թելեր գցած:

—Բիձա, էտ երկար ու հաստ թելերը ի՞նչ ես անում:

—Կօշիկ եմ կարում, ի՞նչ պիտի անեմ,—պատասխանեց
մարդը:

«Գնամ տեսնեմ կօշիկը ոնց են կարում»,—մտածեց նա,
թողեց փուռը ու շտապեց կօշկակարի ետևից:

—Դանակ, մկրատ, ո՞վ ունի սրելու դանակ, մկրատ,—
կանչում էր մէկը փողոցում:

Բարկէնը թողեց կօշկակարին ու վազեց այն կողմը, կանգ-
նեց սրելու գործիքի դէմը, որ տեսնի՞ ինչպէս է սրում:

Սրողը իր գործիքը դրել էր մի մութ խանութի դռան
առջև: Բարկէնը աչքը յանկարծ ներս ընկաւ, տեսաւ՝ այնտեղ
կիտած է մեխեր և ուրիշ երկաթի կտորներ:

«Սա՞ ինչ բանի համար է»,—մտածեց նա:

Այդ միջոցին մի կառապան ձին կանգնեցրեց խանութի
առջև ու կանչեց.

—Ձիուս մի պայտը ընկել է: Պայտես, ախպէր:

—Ը՛հ, ինչ լաւ եղաւ. էս էլ կը տեսնեմ,—խօսեց ինքն
իրան Բարկէնը ու մօտեցաւ ձիուն, որի ոտը կապում էին ու
վեր քաշում:

—Մի տեղ տւէր, է, տեսնեմ՝ ինչպէս էք անում,—ասաւ Բաբելէնը մէջ մտնելով:

—Դէնը կորի, այ լակոտ, քայի կը տայ, գըլխներիս ցաւ կը դառնաս,—բարկացաւ պայտաոր:

Բաբելէնը վիրաւորւեց այդ կոպիտ պատասխանից, խռովեց ու գնաց տուն:

—Գիտե՞ս, մայրիկ, ես այսօր ինչքան բան եմ սովորել,—դիմեց նա մօրը.—սովորել եմ թէ ինչպէս են պահարան շինում, յետոյ ինչպէս են հաց թխում, յետոյ...

—Հապա, պատմիր տեսնեմ, ինչպէս են թխում,—ընդհատեց մայրը:

—Ա՛յ, ամենից առաջ... ամենից առաջ... կակաղեց Բաբելէնը ու էլ չը կարողացաւ շարունակի:

1) Բաբելէնը ինչո՞ւ չը կարողացաւ շարունակի:

2) Իսկապէս հետաքրքիր տղայ էր Բաբելէնը:

3) Ձին ինչո՞ւ են պայտաոր:

33. Յուրտը փչեց

Յուրտը փչեց, ձմեռ սաստիկ,
ձիւնը ծածկեց գետինը,
ամեն մի մարդ մտաւ իր տուն
պատըսպարւի ցըրտիցը:
Ժամի դրօսն գողգողալով
կանգնած է մի աղքատ կին.
Նրա հանգերձ պատառ-պատառ,
չունի շապիկ իր հագին:
Անհամարձակ նա իր ձեռքը
պարզում է անցկացողին...
«Ողորմութիւն արէք, պարոն,
անտուն, անտէր աղքատին»:

Ա. Բ. Ժ. — Ողորմութիւնը այնպէս տուր, որ շապիկդ չիմանայ:

34. Քեռի Սիմօնի նապաստակը

1.

Քեռի Սիմօնը շատ լաւ մարդ է. ափսոս որ զինին մի բիչ շատ է սիրում:

Մէկ օր աղան նապաստակ է ուղարկում նրա ձեռքով քաղաք ընկերոջը նւէր:

Քեռի Սիմօնը լօջողականը-կարճպոչանուն ձգում է մի պարկի մէջ, պարկի բերանը ոլորում, պարկը շալակում ու ճանապարհ ընկնում: Ո՛նց է գնում... Իսկ նապաստակը պարկում կուչ է եկել, կծիկ կտրել:

Ճամփի կիսին մի գինետուն կար: Քեռի Սիմօնը ուզում էր առանց նայելու արագ մօտո՞ւն անց կենայ. մի տասը քայլ էլ արդէն անցել էր դէնը, բայց... չը համբերեց, ետ նայեց: Խանութի շէմքում ծանօթներ տեսաւ:

Մտածեց. «Ամօթ է որ մէկ բարի լուս էլ է չասեմ»...

Քեռի Սիմօնը մտաւ գինետուն: Պարկը դուրսը վայր է դրել ու ծանօթների կենացն է խմում: Չը զիտի թէ էտ ծանօթները գլխին ի՞նչ են բերելու:

Խմեց, պարկը շալակը գցեց ու բայեաթին կլկացնելով առաջ է գնում:

Մենակ էս նապաստակը ինչ որ շատ է վեր-վեր թռչում պարկի մէջ: Պա՛, էս ի՞նչ էլ սուր ատամներ է ունեցել: Քեռի Սիմօնի մէջքը կարծես ասեղներով ծակծկելիս լինէր:

—Ա՛յ, հանգիստ կաց, շղիկ խնամի: Շոքեցիր հա՛: Էս է կը հասնենք, մուշտակդ կը հանեն, դէ գնա ու էնտեղ տկլոր տկլոր տրտինգ տնւր:

Քեռի Սիմօնի քէֆը տեղն էր:

Էս էլ ահա աղայի ընկերոջ տունը:

Թրը՛խկ, թրը՛խկ: Բաց արէք, բաց արէք: Մէկ նապաստակ եմ բերել, մէկ նապաստակ որ... Դէ, շտապեցէք, շոքել է:

Ողջ տանեցիք դուրս թափւեցին: Քեռի Սիմօնը նապաստակը առօր-փառօր պարկից հանում է:

Կատուն:

Քեռի Սիմօնը շղկած՝ կանգնել է կատուի պաշտից բնորդը բռնած:

—Այդ նապաստակը քեզ լինի, քեզ,— կանչում է տանտիկինը:

Աղայի ընկերը բարկանում է, երեխաները ծիծաղում են, տան շները հաչում են:

Քեռի Սիմօնը վերջապէս կատունը զրցում է նորից պարկը, շալակում և, հայդէ ետ, դէպի գիւղը:

2.

Ճամփին մտածում էր և ինքն իրան ասում.

—Քեռի Սիմօն, տեսար հօ, հօ տեսար: Ախր նապաստակ բռնողը դժու չէիր, դժու, խելքի տոպրակ: Չը լինի թէ աղէն հանար է արել, որ ինձ խայտառակի:

Գնում է քեռի Սիմօնը, առաջւանից շտապ է գնում: Էլի գինետան մօտից է անցնում:

Մտնի, թէ չմտնի: Չէ, ինչպէս կարելի է. պէտք է շուտով տուն հասնի. էս բան է՝ որ իր տարիքի մարդուն էսպէս խայտառակեցին ժողովրդի միջին: Չէ, չէ, չի մտնի:

Ու մի քսան քայլ անց է կենում դէնը:

—Բա էս այրւած սիրտն էլ է չը հովացնեմ,— մտածում է մէկ էլ, պարկը մէկ ուսից միւսն է գցում ու շուռ տալիս դէպի գինետունը:

Նորից մի երկու բաժակ կոնծում է ծանօթների կենացը: Նրանք էլ հօ անում են իրենց անելուն:

Պարկը շալակին ահա մտնում է մեր քեռին գիւղը:

«Ո՞նց է սուս կացել, սրան տես: Հիմի թռչկոտիւր պարկի մէջ, է... գիտես՝ որ էս է զըխկ եմ անելու քեզ, հա... Մէկ աղին տեսնեմ դեռ: Էսպէս էլ խայտառակութիւն: Քեռի

Սիմօնը ձի, կատուն ձի. Տօ էն՝ աշխարհքի պարծանք որսկանը ձի, մկան գողը ձի»:

Թրը՛խկ, հա թրը՛խկ, ինչ է ծեծում Քեռի Սիմօնը աղայի դուռը:

—Բաց արէք էլի, բաց արէք: Էս ալևորիս խայտառակեցիք: Չեզ մէկ կատու ցոյց տամ, մէկ կատու իր...
Տանեցիք դուրս են թափւում:

—Ահա, աղա, ընկերդ քեզ ետ է դրկում: Ասում է «էս դու, էս էլ բո նապաստակը»:

Մէկ էլ դորթ՝ նապաստակը չը հանի պարկից:

Քեռի Սիմօնը շղկած կանգնել է՝ նապաստակի երկար ականջներից բնորդը բռնած: Աղան աչքերը չոած նայում է, թէ նապաստակը ինչո՞ւ է ետ բերել:

—Թո՛ւ, սատանի ճուտ,— յանկարծ աղաղակում է Քեռի Սիմօնը: Նապաստակը ձեռքից վայր է ընկնում ու փախչում: Աղան կանգնած հարայ է տալիս, շները վազում են:

3.

Էն է ու էն՝ քեռի Սիմօնը նապաստակ չի որսում:

Էն է ու էն՝ աղան և իր ընկերը իրար հետ վիճում են:

—Դու ինձ ինչու էիր կատու ուղարկում, ես բո մասխարմն եմ:

—Ասուած, երկինք, նապաստակ էր, նապաստակ: Հարցնում են քեռի Սիմօնին:

—Այ ալևոր, քո բռնածը, քաղաք տարածը նապաստակ չէր:

—Նապաստակ էր, աղա ջան, դու շատ ապրես, նապաստակ էր:

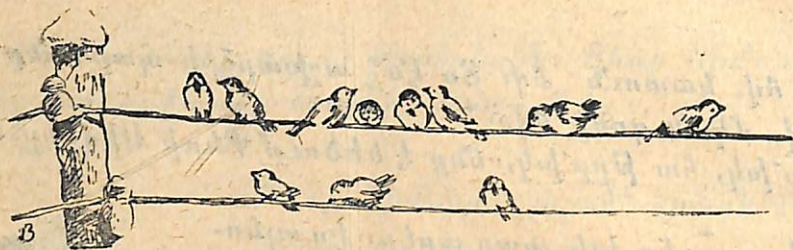
—Այ մարդ, քո բերածը կատու չէր, սև կատուն,— հարցնում է աղայի բարեկամը:

—Կատու էր, աղա ջան, բաս կատու չէր:

Էսպէս մինչև էսօր էլ վիճում են:

Գուցէ դո՛ւք սրանց բացարեւ, քէ ի՞նչպէս է որ նապաստակը կասու էր դառնում, կասուն էլ ես նապաստակ:

35. Մի բաց-նաւակ ամենքին

Դաշտ ու անտառ, գիւղի ճամփան
 ծածկըւել է մի թիզ ձիւնով.
 էլ չի ճարւում ուտելու բան,
 ո՞վ էր տեսել էս տեսակ սով.
 ոչ մի ցորեն, ոչ մի հատիկ...
 Խնդրում ենք ձեզ, բարի մարդիկ,
 Աստուծո սիրուն, մի կրտոր հաց,
 կոտորւեցինք, մեռանք սոված:

Շուտով կը գան օրեր գարնան,
 մենք ձեզ համար կերպենք զըւարթ,
 ու փոխարէն ձեր լաւութեան
 ձեր պարտէզը, այգին ու արտ
 կը մաքրենք մենք թրթուրներից,
 ճիճուներից ու որդերից,
 միայն թէ հիմի մի կրտոր հաց,
 կոտորւեցինք, մեռանք սոված:

Մի խումբ ծրարի կողմից

Միսիկ ձնեղուկեան

Թոչուններ մեզ ի՞նչ օգուտ են տալիս:

Շուտասելուկ. — Միտք ճմբան ծէրին, ծախ ճուտի ճիտը ծուռ:

Շատ ժամանակ չէ, ինչ կոտորել է Հոփսիկի ոտը: Հայրը
 շատ դէս ու դէն ընկաւ, շատ բժիշկների դիմեց, բայց ոչինչ
 չօգնեց:

Աղջկայ ոտը կտրեցին:

Մի օր հայրը նստել գրում էր սեղանի առաջ. Հոփսիկը
 փայտէ ոտը թրխկթրխկացնելով՝ մօտեցաւ նրան:

— Հայրիկ ջան, հերիք չի՞. ինչո՞ւ ես այդքան նստում, գը-
 րում, հա գրում:

— Բաս ի՞նչ անեմ, աղջիկս, չէ՞ որ պէտք է փող աշխատեմ:

— Ինչի՞դ է պէտք փողը, հայրիկ ջան: Մի կտոր թուղթ է
 կամ մի ոսկի, հօ էլ ոչինչ:

— Բայց ինչ որ ուզենաս, փողով կարող ես առնել, — ասաւ
 հայրը: — Այ, բեզ համար խաղալիք, բաղցրեղէն, սիրուն շոր,
 գլխարկ, ինչ որ ուզենաս...

Հոփսիկը աչքերը յառեց մի կէտի, մտածեց, մտածեց և
 յանկարծ ասաւ.

— Ինչ որ ուզենամ, հայրիկ...

— Այո, աղջիկս:

— Մի սո գնի ինձ համար, հայրիկ ջան, մի իսկական ոտ:
 Այնպէս ուզում եմ երկու ոտով վագեմ, ուզում եմ թռչկո-
 տեմ, ուզում եմ խաղամ, մի սո, հայրիկ ջան, մի սո:

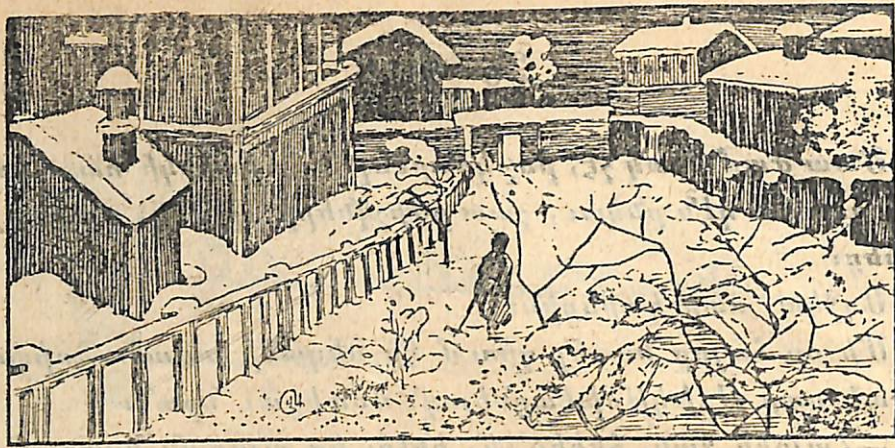
Հայրը ոչինչ չը պատասխանեց, գրկեց աղջկան, սեղմեց
 կրծքին ու սկսաւ համբուրել:

Հոփսիկը զգաց թէ ինչպէս ամուր զարկում էր հայրիկի
 սիրտը, ու նայեց նրա աչքերին:

Հայրիկի աչքերում արցունքներ էին փայլում:

1) Ինչո՞ւ էին արցունքներ փայլում հայրիկի աչքերում:

2) Ի՞նչ մտածեց Հոփսիկը հայրիկի արցունքներ տեսնելով:

37. Ծաղիկները

—Ո՛ւր գնացին ծաղիկները:
—Մո՛ւս. քնած են հողի տակ,
տաք ծածկւած ողջ ձմեռը
ձիւն-ծածկոցով ըսպիտակ:

Կը գայ գարնան արևն էլ ետ
իր շողերով կենդանի.
ձմրան սաստիկ ցրտերի հետ
ձիւն ծաղկոցը կը տանի:

«Ելէք, կասի. իմ մանուկներ»:
ու հէնց նրանք իմանան,
գուրս կը հանեն գլխիկները,
աչիկները կը բանան:

- 1) Ինչո՞ւ ձմեռը խոս ու ծաղիկ չի լինում:
- 2) Ինչո՞ւ ձմեռը խոսն ու ծաղիկները չեն ոչնչանում:

38. Չվեռը

1.

—Օ՛ֆ, երբ պէտք է անցնի էս անպիտան ձմեռը, —ասում էին մարդիկ փակ սենեակներում:

—Օ՛ֆ, երբ պէտք է վերջանայ էս անիրաւ ձմեռը, —գանգատում էին կենդանիները նեղ որջերում:

—Օ՛ֆ, երբ պէտք է ազատենք էս անտանելի ձմեռւայ ձեռքից, —տրանջում էին թռչունները մերկ ճիւղերին:

Ու սաստիկ բարկացաւ ձմեռը: Վճռեց մէկ անգամից վերջացնի բոլորին:

Չայն տւաւ բուր ու բորանին, կանչեց սառնամանիքները, հաւաքեց իր բոլոր զօրութիւնը ու յարձակեց աշխարհի վրայ:

Խոր ձիւնով բռնեց ճամփաները, կապեց ջրերը, կախ տւաւ սառցէ լույաները տանիքներից ու ծառերից, սառցէ վարագոյրներ բաշեց լուսամուտներին, խցկեց որջերի բերանները և դանակի պէս կտրող սուր քամին բաց թողեց դաշտերի, սարերի ու ձորերի վրա:

2

Բայց իզուր:

Թէև թռչուններից մի քանիսը ցրտահար եղան, բայց մնացածները կուչ եկան աների ծածկերի տակ, ծխնելոյզների մօտ, տաք ճեղքերում և չը մեռան:

Վայրի կենդանիները հաստ մուշտակները հագնեցին՝ չէին վախենում ձմեռւայ բարկութիւնից և դուրս էին գալիս որս անելու:

Մարդիկ աւելի պնդացրին պատուհաններն ու դռները, փայտը անդադար ճարձատում էր վառարանի մէջ. հագան իրենց ամենատաք շորերը, գնացին իրենց գործին:

Չմեռը տեսաւ այս բոլորը, տեսաւ ու յուսահատեց:

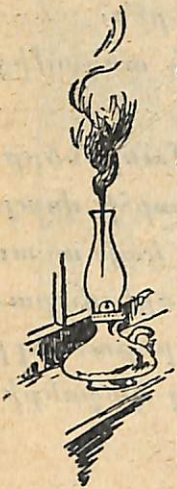
Ցուրտը օրէցօր թուլացաւ, արևը քանի գնաց աւելի տաքացաւ, լուսեց ջրերի կլկոցը, թռչունները ուրախ-ուրախ երգեցին, դաշտերը կանաչ հագան ու մարդիկ բաց արին դուռն ու պատուհան:

Գարուն էր:

1) Ի՞նչպէս են ձմեռւայ ցրտից պասսապարում ճիւղեր, ճանրեր, մեղուներ, օձեր, կրիան, գործեր, ձուկեր:

2) Երեխաները ձմեռը ի՞նչպէս են գաւրճանում:

39. Լամպն ու արեւը

Լամպը նոր էին վառել և դրել լուսամուտի առաջ:

Այդ տեղից աչքը գցեց ու տեսաւ որ հեռուում, հօրիգոնի վրա, ծառերի ետև արևը մայր է մտնում: Նայեց, նայեց ու ասաւ արեւին:

—Ոչինչ, բարեկամ, սիրուն գատ ես, բաւական էլ լոյս ես տալիս, բայց ինձ չես հասնի:

Քամին այս որ լսեց, ծիծաղն այնպէս պրծաւ, որ իրան պահել չը կարողացաւ,

Փնլ, արաւ ու լամպը հանգաւ:

Բացի լամպից էլ ինչո՞վ եւի գիշերները լոյս անում:

Ա. ա. ծ. — Պարծեցողը պարկը կը մտնի:

Հանելուկ. — Պոչը ջրում, գլուխը կրակում:

40. Մի կարիւ մեղրը

Մի գիւղացի իրենց գիւղում խանութ սարքել, բան էր ծախում Օրւան մի օր մօտիկ գիւղից, մահակն ուսին, շունն ետևից ներս է մտնում մի գրռ չորան.

—Բարի օր քեզ, այ խանութպան, մեղր շունե՞ս,

մի բիչ տաս մեզ:

—Ունեմ, ունեմ, չորան ախպէր. ամանըդ ուր է, ամանըդ բեր, ինչ տեղից որ ինքդ ուզես, էս սըհաթին քաշեմ տամ քեզ:

էսպէս սիրով,
լաւ խօսքերով
մեղր են բաշում. մին էլ յանկարծ
մի կաթ մեղրը ծորում է ցած:

II

—Տ՛րգգ. էն կողմից մի ճանճ գալի,
էս կաթիլին վեր է գալի:

Ճանճի վրրա թաքուն-թաքուն,
էս խանութի տիրոջ կատուն
դուրս է ցատկում:
Թաթով զարկում...

Բայց հէնց կատուի ցատկելու հետ
հովւի շունը իսկոյն և եթ
հաֆ է անում,
վեր է կենում,
խեղճ փխիկին
գնում տակին,
ձեռաց խեղդում
ու ջրպրբաում:

III

—Խեղդեց, խեղդեց, վայ, իմ կատուն,
այ սատկես դու, շան որդու շուն.—
բարկանում է խանութպանը
ու ձեռն ընկած մօտիկ բանը
տուր՝ թէ կը տաս շան ճակատին,
շուռ է տալի կատուի կողքին:

—Վայ, ձեզ մատնից, ասլան շունըս,
իմ ապրուստը, տեղըս տունըս...
տունըդ քանդւի, այ խանութպան,
անխիղճ, լիրբ, չար, Փըլան, Փըստան:

Տես թէ դու իմ շանը զարկես,
դէ, զարկելը հիմի դու տես...
Գոռում է մեր աժգահակը,
մեծագլուխ իր մահակը
ետ է սանում ու ցած բերում,
խանութպանին շէմքում փռում:

IV

«Սպանեցին... հայ, օգնութիւն...»
Ու թաղից թաղ, ու տանից տուն
ձէն է տալի մէկը միւսին.

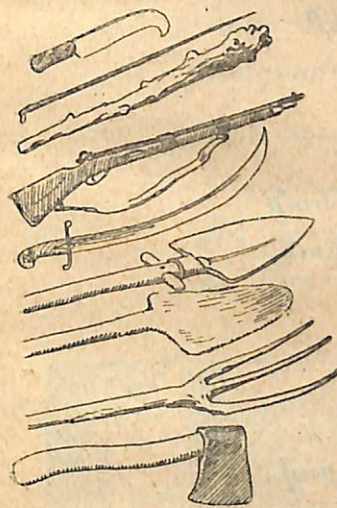
«Հէյ, օգնութիւն... սպանեցին...»
Վերի թաղից, ներքի թաղից,
ճամփի վրից, գործի տեղից,
ճիչով, լալով,
հարայ տալով —
էլ հէրն ու մէր,
բիր ու ախպէր,
կին, երեխէք,
ընկեր տղէք,
գորանչ, աներ,
քաւոր, սանհէր,
բեռի, փեսայ...

Ի՞նչ իմանաս էլ՝ ո՞վ է սա—
գալիս են ու անվերջ գալիս,
ով գալիս է՝ տուր թէ տալիս.
—Տօ, կոպիտ արջ, տօ, վայրենի,
էս տեսակ էլ բան կրկինի՞.
գու առուտուր եկար անես,
թէ իր շէմքում մարդ սպանես...
Մին ասում են, տասը զարկում,
աղցան անում, մէջտեղ ձրգում

իր շան կողքին երկար ու մէկ.
—Դէ, ձեր մեռելն եկէք տարէք:

V

Ու էստեղից բօթը գրնում,
գրնում մօտիկ զիւղն է հասնում.
—Հէյ, օգնեցէք,
մեռած հօ շէք,
սպանեցին մեր գիւղացուն...
Ի շպէս շնածանձի մի բուն
քանդես, թույնես,
էն ճանձի պէս
ամբողջ գիւղով օրդու կապում,
«բո՛ւն» են անում, գուրս են թափում՝
ամեն միւր առած մի բան.

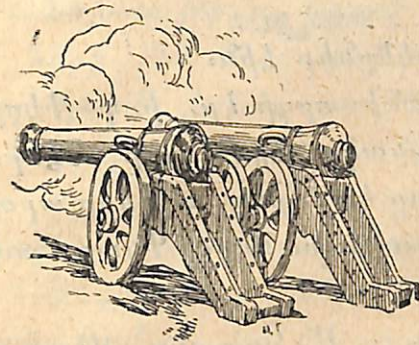
որը ձեռին մի հրացան,
որը եզան, ցաքատ կամ սուր,
որը թի, բահ, որը շամփուր,
որը կացնով որը փէտով,
որը ձիով, որը ոտով,
որն անզրդակ, որը բոբիկ,
գէպի գիւղման գիւղը մօտիկ,
—Տօ, էսպէս էլ անիրաւ գիւղ.
ոչ խիղճ ունեն, ոչ ան-երկիւղ.
մարդ գնում է առետուրի,
հաւարում են քաշում սրբի:
Թո՛ւ ձեր գեղին, միջի մարդին,

ձեր նամուսին, ձեր ազաթին...
գնանք, զարկենք,
շարզենք, կրակենք...
—Հայ, հո՛ւյ, յառաջ, դէ, ձեզ տեսնեմ...

Ու դուրս եկան՝ իրարու գէմ:
 Հն գարկեցին ու գարկեցին,
 կոտորեցին, կրակեցին.
 Ինչքան աւել կոտորեցին,
 էնքան աւել կատաղեցին.
 Չարդեցին իրար,
 ջնջեցին իրար,
 կորան, գրնացին
 գետնին հաւասար:

VI

Դու մի առիւ, մէկը մէկից
 էսքան մօտիկ, սահմանակից
 էս գիւղերը հարկ են տալի
 ամեն մինը մի տէրութեան:
 Մի տէրութեան թագաւորը,
 երբ լսում է էս բոլորը,
 արձակում է հրովարտակ
 ժողովրդին իր հպատակ:
 «Յայտնի լինի մեր տէրութեան
 զինուոր բանուոր, ազնւական,
 ամեն շարքին
 ու աշխարհքին,
 որ անօրէն ու դաւաճան
 մեր դրացի ազգը դաժան,
 երբ մենք քնած էինք սիրով,
 մեր սահմանը մըտաւ զօրով
 ու կոտորեց սուրը ձեռին
 մէջ սիրելի զաւակներին:
 Արդ, մենք, ընդգէմ մեր իսկ կամքին,
 պատէր տւինք մեր բանակին,
 յանուն արդար ու սուրբ ոխի
 մըտնի հողը մեր ոսոխի»:

Միւսը նոյնպէս իրեն հերթին
 գրեց զօրքին, ժողովրդին:
 Ու սկսեց կրօնէն անեղ:
 Թնդանօթներ էստեղ, էնտեղ:
 Կրրակն ընկաւ շէն ու քաղաք,
 արիւն, աւեր, ճիչ, աղաղակ.
 ամեն կողմից սարսափ ու բօթ,
 ամեն կողմից մեռելի հոտ...

VII

Սմառ, ձրմեռ,
 ողջ տարիներ,
 մշակն անբան,
 դաշտերն անցան...

Ու կոիւր չը դադարած,
 սովը եկաւ համատարած.
 սովը եկաւ, սովի հետ ցաւ,
 ծաղկած երկիրն ամայացաւ...

Իսկ մնացած մարդիկ իրար
 հարցնում էին սարսափահար,
 թէ ճրտեղից արդեօք ծագեց
 էս ընդհանուր աղէտը մեծ:

41. Ածխարարն ու պարոնը

Արմենակն ու Գէորգը դասընկերներ էին:

Արմենակը մի հարուստ պարոնի որդի էր, իսկ Գէորգը ածխարարի: Մի օր, վէճի ժամանակ, Արմենակը Գէորգին անւանեց «աղբատի ճուտ»: Գէորգը կարմրեց, աչքերը արտասուքով լցւեցին, ու ոչինչ չը պատասխանեց: Գնաց տուն, հօրը պատմեց ու գանգատւեց:

Ածխարարը միւս օրը վարժարան եկաւ որդու հետ ու ամբողջ դասարանի առջև գանգատւեց ու սուցչին: Այդ միջոցին վրա հասաւ Արմենակի հայրը, հարուստ պարոնը:

— Այս բանւորը գանգատուում է ձեր որդուց, — զիմեց նրան ուսուցչիչը:

— Պատճառը, — հարցրեց պարոնը:

— Պատճառն այն է, որ ձեր որդին սրա որդուն անւանել է «աղբատի ճուտ»:

Պարոնը յօնքերը կիտեց, կարմրեց ու որդուն հարցրեց:

— Ճշմարիտ է, ասել ես դու այդ խօսքը:

Արմենակը գլուխը կախ գցած՝ յուր կանգնած էր: Հայրը բռնեց նրա ձեռքից ու հրեց զէպի Գէորգը:

— Ներողութիւն խնդրի:

Ածխարարը կամենում էր արգելել, բայց պարոնը մտիկ չարաւ ու կրկնեց:

— Ներողութիւն խնդրի ու կրկնի իմ ետեից. «Մնդրում եմ, ների ինձ հօրդ դէմ ասած յիմար խօսքիս համար: Իմ հայրը պատիւ է համարում նրա ձեռքը սեղմելը:

Ածխարարը դարձեալ ուզում էր ընդդիմանայ, բայց պարոնը նրա վրա ուշք չը դարձրեց, և Արմենակը կամացուկ, կակաղելով կրկնեց հօր ետեից:

— Մնդրում եմ... ների ինձ... հօրդ դէմ... ասած... յիմար խօսքիս համար: Իմ հայրը... պատիւ է համարում... նրա ձեռքը սեղմելը:

Այն ժամանակ պարոնը իր ձեռքը մեկնեց, որն ածխարարը ամուր սեղմեց:

— Մնդրեմ այս երկուսին իրար կողքի նստեցնէք, — ասաւ պարոնը ուսուցչին:

Ուսուցչիչը Արմենակին ու Գէորգին նստեցրեց մինստարանի վրա:

1) Ինչո՞ւ համար Արմենակի ասած խօսքը վատ էր:

2) Ինչո՞ւ համար նրա հայրը պատիւ էր համարում ածխարարի ձեռքը սեղմելը:

Առաձ: — Դու աղա, ես աղա, մեր աղունը ո՞վ աղայ:

42. Գարնան կարօտ

Կարօտ ենք տեսքիդ, աննման գարուն.

չուտ արի մեզ մօտ, բեր մեզ տաք օրեր,

բեր պայծառ արև, բեր ծաղիկ սիրուն,

ճըռվրոող թռչուն, բեր կանաչ դաշտեր:

Թող բացեն ծաղիկն վարդ, մեխակ, շուշան,

բաց մեր դռները, բաց մեր պատուհան.

փակւած սենեակից ելնենք ազատւենք,

կանաչ դաշտ երթանք, խաղանք, գլորւենք:

43. Մեծ

Գետինը ասաւ. Ես աշխարհի թագաւորն եմ,
Ձիւնը ասաւ. Բայց ես կը գամ, քեզ կը ծածկեմ:
Քամին ասաւ. Ձիւն, ես որ գամ, ուր կը մտնես:
Ձիւնը ասաւ. Գաս, կը մտնեմ քարերի տակ:
Անձրեն ասաւ. Բա էս որ գամ՝ ուր կը մտնես,
Ձիւնը ասաւ. Քեզ հետ ով է, տօ թաց-ըռեի:

44. Խաղը

Երեխաները խաղում էին: Արամը յան-
կարծ մի բան քչփչաց բուրիկի աղանջին
ու երկուսն էլ ծածուկ ժպտացին:

—Հա. էտպէս անենք,— փսփսաց բու-
րիկը ու բարձր կանչեց.— Եկէք պահմը-
տոցիկ խաղանք:

—Խաղանք, խաղանք,— ուրախ-ուրախ
մօտ վազեց փոքրիկ Անահիտը, թողնե-
լով իր խաղալիքները:

—Առաջ ով թաք կենայ,— հարցրեց Ա-
րամը:

—Ե՛ս, ես, կանչեց Անահիտը:

—Դու կարող ես որ...

—Էնպէս լաւ թաք կենամ: Իսկի չէք գտնի:

—Թաք կաց,— ասաւ Արամը՝ քրոջը աչքով անելով.— Միայն
տես, շուտով դուրս չը գաս, որ մենք քեզ շատ փնտրենք:

—Գնացէք, գնացէք, ես գիտեմ,— ասաւ Անահիտը:

Արամն ու քոյրը գնացին միւս սենեակը:

Անահիտը ոտի ծայրերին գնաց դէս, գնաց դէն, փորձեց
մի յարմար տեղ գտնի, վերջը մտաւ նախասենեակում հօր

երկար վերարկուի տակը ու տապ արաւ:

Սպասեց, երկար սպասեց, բայց Արամն ու քուրիկը չէին
գալիս: Նրան այնպէս էր թւում, թէ բակից լսում էր նրանց
ուրախ ձայները: Մէկ ուզում էր դուրս գայ, նայի թէ ուր
մնացին, մէկ էլ յիշում էր որ դուրս գալ չի կարելի:

Կծկւել էր վերարկուի տակ, սպասում էր ու սպասում.
Իսկ Արամն ու քուրիկը բակում ծիծաղելով պատմում էին
դրացի Չաբէլին, թէ ինչ խաղ խաղացին իրենց Անահիտի գլխին:

Ի՞նչու Արամի ու քուրիկի խաղացած խաղը վաս էր:

Շ ու տ ա ս ե լ ու կ . — Չը թ ո շ ի , թ ո ղ չը թ ո շ ի :

45. Կանանց ախպեր

Է՛յ կանանց ախպեր,

Է՛յ ճանանց ախպեր.

արի, քեզ հետ բեր

արևի շողեր.

բեր անուշահոտ

ծիլ, ծաղիկ ու խոտ,

կարկաչուն վրտակ,

երկինք կապուտակ,

խատուտիկ հաւքեր.

զրընգան երգեր,

գառների մայիլն,

խաղ, ուրախութիւն.

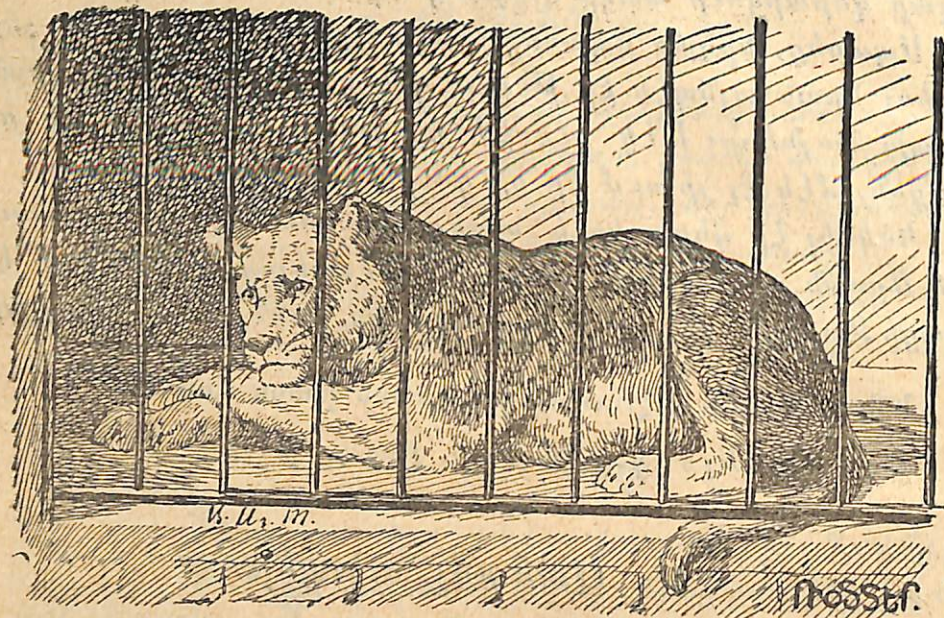
Է՛յ կանանց ախպեր,

Է՛յ ճանանց ախպեր:

1) Ինչո՞ւ ենք ասում զարմանք «կանանց ախպեր»:

2) Չմտան ի՞նչ ախպեր կասէ:

Ա. ա. ծ. — Մէկ ծաղիկով գարուն չի գայ:

46. Առիւծի երազը

1.

Առիւծի կորիւնը փակւած էր վանդակում: Նա մտայլ նայում էր ամուր երկաթէ ձողերի ետեւից: Կարօտով յիշում էր իր հայրենի տաք անապատը, յիշում էր թէ ինչպէս գիշերները, աստղերի լուսով, իր մօր հետ ընկնում էր արագավազ եղնիկների ետեւից, ինչպէս ազատ, ուրախ, իր քոյր ու եղբայրների հետ, մօր կողքին, խաղում էր արմաւենիների տակ:

Այժմ անցել է ամեն բան, և գազանանոցում փակւած, գերի, տխուր նայում էր նա հաստ ձողերի ետեւից:

Գիշեր էր: Շուրջը լուռ ու խաղաղ: Գազանանոցի գերիները—վագրը, արջը, գայլը, կապիկները, ջայլամը, եղջերուները,—ամենքը իրենց վանդակներում, յարգի վրա ընկած՝ սպասում էին լուսանալուն:

Վերջապէս յոգնած առիւծի ձագն էլ գլուխը զրաւ թաթերի վրա ու ընեց:

2.

Գիշերւայ մի ժամանակ յանկարծ գազանանոցի դուռը ետ բացւեց ու ներս մտաւ նրա մայրը: Ներս մտաւ հպարտ ու հզօր, կրակոտ աչքերը ման ածաւ վանդակների վրա ու տեսաւ...

Նա տեսաւ իր գաւակին: Աչքերը փայլատակեցին, մորնչաց, յարձակւեց, իր գօրեղ զարկով ջարդեց վանդակի ձողերը...

Կորիւնը ուրախութիւնից ճչաց, վրա թռաւ, որ ընկնի մօր գիրկը, դիպաւ երկաթի ձողերին ու զարթնեց...

Տեսաւ՝ երազի մէջ էր...

Գիշեր էր: Շուրջը լուռ ու խաղաղ: Գազանանոցի գերիները—վագրը, արջը, գայլը, կապիկները, ջայլամը, եղջերուները—ամենքը իրենց վանդակներում, յարգի վրա ընկած՝ սպասում էին լուսանալուն:

Կորիւնը երկար ու ձիգ մօնչում էր գիշերւայ լուսթեան մէջ:

Ինչո՞ւ էր մօնչում կորիւնը:

47. Մարտը

Ա՛խ, էսպէս էլ գիժ ամիս.
մարդու հանգիստ չի տալիս:
էսօր ուրախ օր կանի,
վաղը անձրև և քամի.
առաւօտը պայծառ օդ,
կէսօրը մութ ու ամպոտ:
Մին հագնում է սպիտակ,
մին կանաչին է տալիս.
մի օր ցուրտ է, մի օր տաք,
մին խնդում է, մին լալիս...
Ա՛խ, էսպէս էլ գիժ ամիս:

48. Թե ինչու են ծաղկում մանուշակները

Չմեռը նոր էր անցել: Գարնան մի պայծառ առաւօտ,
երբ արևը ծագում էր շքեղ, երբ թռչունները երգում էին ու-
րախ ու հովը խաղում էր թփերի հետ, այդ ժամանակ անտա-
ռում բացւեցին թարմ անուշահոտ մանուշակները: Ճերմակ
ձնծաղիկները նրանց ողջունեցին թփի տակից, դեղին գիներ-
բուկը ժպտաց միւս կողմից, շուրջը սկսեցին թրթռալ գոյն-
գոյն թիթեռները, թաւամազ ճանճերը ու ժիր մեղունները:

—Ի՞նչ հրաշալի մանուշակներ են,—կանչեց փոքրիկ աղ-
ջիկը:—Կը քաղեմ, փունջ կը կապեմ, կը դնեմ ծաղկամանիս
մէջ, իմ պատուհանում:

Ասաւ, ձեռքը մեկնեց որ քաղի, մին էլ յանկարծ վախե-
ցած ետ քաշեց:

Մի մեծ բրդոտ ճանճ թուաւ ծաղկի վրայից բռնացնելով:

—Յիմար աղջիկ, չը համարձակես իմ ծաղիկները քա-
ղելու: Նրանք ինձ համար են բացւել, ինձ համար են անուշ
փոշի պատրաստել ու քաղցր հիւթ ամբարել իրենց մէջ:

Սկսեցին ժրլժրլալ և՛ մեղունները, և՛ թիթեռները, և՛ բը-
ղէգները: Ամեն մէկն ասում էր.

—Իմն են ծաղիկները:

Արևը լսեց, ժպտաց ու ասաւ.

—Անմիտներ, ինչո՞ւ համար են վիճում: Երկրի վրա ամեն
ապրող բան ծնւած է իմ լուսից ու տաքութիւնից: Չեն իմա-
նում որ այդ ծաղիկներն էլ իմն են:

Աղջիկը մնացել էր մէջտեղը կանգնած: Ամենքին էլ լսում
էր ու չէր իմանում՝ ո՞րին հաւատայ:

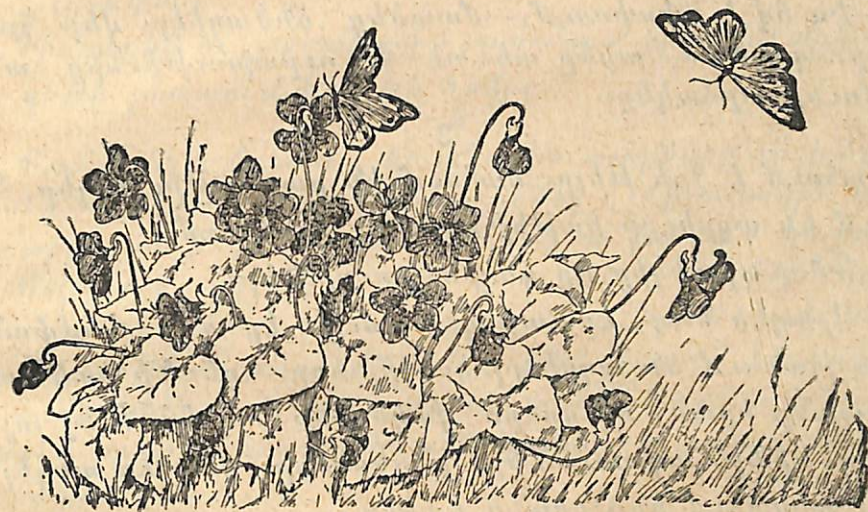
Վերջապէս դարձաւ մանուշակներին.

—Ասացէք, սիրուն մանուշակներ, ինչո՞ւ համար էք ծաղ-
կում դուք, ինչո՞ւ համար են բացւում ձեր հոտաւէտ պսակ-
ները և ո՞ւմ համար էք ապրում:

Ծաղիկները պատասխանեցին.

—Մենք ապրում ենք ապրելու համար. ծաղկում ենք,
սերմեր ենք թողնում, որ մեզանից յետոյ էլ մեզ նման մա-
նուշակներ ծաղկեն ու ապրեն:

Արեւը իրաւ՞ունք ունի ասելու՝ թէ «Երկրի վրայ ամեն ապրող բան
ծնւած է իմ լուսից ու տաքութիւնից»:

49. Մանուշակ

Կապոյտ գլխով կանաչ ոտով,
ես ծաղիկ եմ անուշ հոտով:
Թէև տունկս փոքրիկ է, ցած,
արօտներում միշտ թաք կացած,
բայց իմ փունջը ամենի տան,
թէ աղքատի, թէ մեծատան,
իբրև գարնան առաջին գարդ,
տեսնում է միշտ ամեն մի մարդ:
Ես եմ սիրուն գարնան գուշակ,
իմ անունըս է մանուշակ:

50. Մշտական ճամփորդ

1.

Գարնան շողը դիպաւ սարերի ձիւնին, և ձիւնը կամացուկ արտասուեց: Ձինջ կաթիլը ընկաւ գետին, գրկեց ուրիշ կաթիլների հետ, և գլորեցին ցած:

Գլորում են ու փսփսում:

— Ճամփա...

— Էս ո՞վ է փսփսում, — մտածեց ճնճադիկը, վեր հանեց գլուխը, պայծառ արևը տեսաւ և ուրախութիւնից անուշ բուրմունք արձակեց:

2

Սահում է ջրի թելը, սահում են բազմաթիւ թելեր, հանգիպում են աղբիւրի կաթիլներին ու մրմնջում:

— Դձեր որտեղից էք գալիս, քուրիկներ:

— Այնպէս նեղ էր, այնպէս մոլթ էր մեր ճամփան, — պատասխանում են աղբիւրի կաթիլները. — գեանի տակ հազիւ հազ գտանք իրար ու դուրս վազեցինք ակնից: Ի՞նչ լոյս է այստեղ, ի՞նչ սգատ: Մեր ընկերները վաղուց անցել են առաջ. շտապում ենք նրանց ետևից...

— Մենք էլ ենք գալիս ձեզ հետ, — կանչեցին ձիւնի կաթիլները:

Ու կայտառ առակը կարկաչելով սուրաց ցած:

— Էս ի՞նչ աղմուկ է, մի՞թէ գարուն է արդէն, — զարթեցին բողբոջները ծառերի ճիւղերին ու սկսեցին մուշտակները հանել:

3.

Առակը գրկեց առակի հետ ու գիժ գետակը փրփրալով վիժեց ցած, քարից քար, տանելով իր հետ աւազ ու շորացած տերևներ:

Ընկերների հետ վրշշում, բարձր կանչում էր մեր կաթիլը.

— Ճամփա...

Ջաղացպանը դուրս վազեց, շտապով կապեց նաւի դուռը, որ գետակը ջաղացի անիւը չը ջախջախի: Ճամփորդը զգոյշ մտտեցաւ կամուրջին տեսնելու՝ ջուրը հօ տարել չի:

4.

Գետակն ընկաւ արտերի մէջ, քար ու աւազ կուտակեց այստեղ ու այնտեղ, շուտով էլ միացաւ իր նման գժերի հետ:

Գետը ուռաւ, վարարեց. կատաղած գլորում էր անագին քարեր, արմատահան անում դարևոր ծառերը, ափերը ծեծում, տներ քանդում, այգիներ սրբում: Իք ընկերների հետ գրդրում է և մեր կաթիլը.

— Ճամփա...

Գիւղացիք ու քաղաքացիք յուսահատ իրար են անցնում... Իսկ գետը շտապում է դէպի ծովը:

5

Քամու հետ ճոճում են անագին ալիքները ծովի երեսին, շաշում. փրփրում: Մեր կաթիլը հեծել է մի անագին կոհակի կատարին, ու ինչպէս ոստոսաում է ու խաղում կայտառ:

Յանկարծ զգում է որ պոկում է ալիքի վրայից. արևը այնպէս մեզմ շոյում էր նրան ու իրեն կանչում:

Թեթև-թեթև բարձրանում է վեր, թռչում է դէպի կապուտակ երկինքը, դէպի պայծառ արևը: Թռչում է նա, մօտենում իր բոյրերին և կրկնում նրանց հետ բարակ ամպի մէջ.

— Ճամփա...

6.

Բարձրում ամպը միացաւ ուրիշ ամպերի ու կախ ընկան երկնքից: Սև-սև թուխպիլը կոիւ գցեցին, գոռգոռում էին, կայծակներ շարում իրար վրա: Մեր կաթիլն էլ դէս ու դէն է ընկնում, ոլորում է, պտտում, հրում ու անդադար որոտում.

— Ճամփա...

— Ճամփա, կրկնում են բոլորը և յանկարծ մեծ թափով սլանում, թափում են ցած, դէպի երկիրը:

7.

Անձրևը տեղաց պապակած գետնին: Մեր կաթիլը ընկաւ արախի մէջ, մի հասկի ոտի տակ: Հասկը թրթռաց ու կանչեց.

— Բարով ես եկել, մշտական ճամփորդ: Ի՞նչպէս կայօտել էի բեզ...

Ս. ա. ծ. — Ջուրն իր ճամփէն կը գտնի:

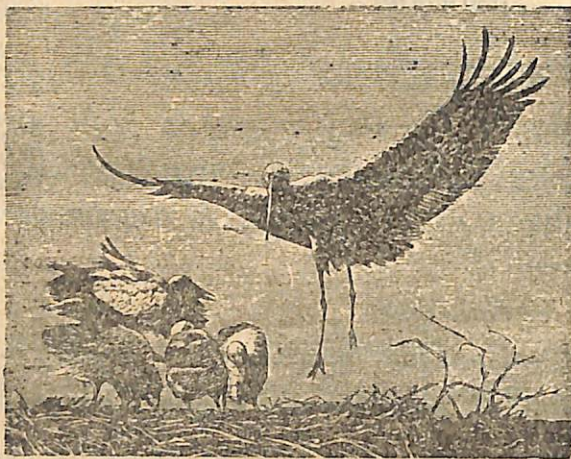
51. Արագիլ

Արագիլ, բարով եկար,
հայ, արագիլ, բարով եկար.
դու մեզ զարնան նշան բերիր,
մեր սրտերը ուրախ արիր:
Արագիլ, երբ գնացիր,
դու մեզանից երբ գնացիր,
հա՛ փչեցին բուք ու բորան,
ծաղիկները ամեն տարան:
Արագիլ, բարով եկար,
հայ, արագիլ, բարով եկար.
բուներդ շինի դու մեր ծառին,
մեզ մօտ մնա՛ ամբողջ տարին:

52. Արագիլները

1.

Մի փոքրիկ գիւղի
ծայրին, մի բարձր ծա-
ռի վրա, արագիլները
դրել էին իրենց բունը:
Մայրը նստել էր չորս
ճուտիկների վրա, իսկ
մի քիչ հեռու տանիքի
վրա պահապան էր
կանգնել հայր արագիլը:
Նա մի ոտը վեր բաշած՝
տնկել էր այնպէս ան-
շարժ, կարծես փայտից լինէր շինած:

Ներքեը փողոցում խաղում էին մի խումբ երեխաներ:
Հէնց որ աչքերին ընկաւ արագիլը, մինը սկսեց արագիլի
հին երգը, ու ամբողջ խումբն էլ նրա հետ:

Հէյ, արագիլ, տուն գնա՛.
ցից մի ոտիդ մի մնա,
կինըդ նստած բնի մէջ՝
օրօրում է քնի մէջ:
էս մի ճուտիդ կախ կանեն,
էն մէկէլին դադ կանեն,
էս մի ճուտիդ կը մորթեն,
էն մէկէլին կը քերթեն:

—Մայրիկ, լսում ես, էտ տղերը ի՞նչ են երգում,— ճշա-
ցին փոքրիկ ճուտիկները:— Ստում են՝ մեզ պէտք է կախ անեն:

— Ականջ մի դնէք, ոչինչ էլ չի լինի:
Բայց երեխաները շարունակում էին
երգել ու շղթայնել արագիլին:

Իսկ մայր արագիլը սիրա էր տալիս
փոքրիկներին:

—Մի վախենաք, տեսէք, հայրիկը
ի՞նչպէս հանգիստ կանգնել է, էն էլ մի
ոտի վրա:

— Ախ, մենք շատ ենք վախում,—
ասին ճուտիկները ու զլուխները բաշե-
ցին ետ բնի խորքը:

2.

—Միւս օրը, երբ տղերը նորից հաւաք-
ւել էին խաղալու, էլի սկսեցին իրենց
երգը:

էս մի ճուտիդ կախ կանեն,
էն մէկէլին դադ կանեն...

—Ուրեմն իրաւ մեզ պէտք է կախ անեն,— հարցրին ճու-
տիկները:

—Չէ, ի՞նչ էք խօսում,— ասաւ մայրը:— Դուք պէտք է

Թռչել սովորէք. ես ձեզ կը սովորեցնեմ: Յետոյ միասին կը թռչենք դաշտ, գորտերին հիւր կը գնանք: Մեզ տեսնեն թէ չէ, խորը գլուխ կը տան ու կը սկսեն երգել. «Եկա՞ք, եկա՞ք. եկէ՛ք-եկէ՛ք եկէ՛ք»: Մենք էլ կը սկսենք ուտել. էնպէս քէֆ կանենք որ...

— Իսկ յետոյ, — հարցրին ճուտիկները:

— Յետոյ կը հաւաքուենք էս կողմերի բոլոր աւազիւներս ու կը սկսենք մեր աշնան վարժութիւնները: Չէ որ պէտք է լաւ թռչել իմանաք. էտ շատ հարկաւոր բան է. Ով լաւ թռչել չիմանայ, մեր խմբապետը նրան կը սատակացնի կողոցով:

— Էհ, ի՞նչ անենք. մի բան որ մեզ պէտք է մորթեն: Այ տես, տղէքը ի՞նչ են ասում:

— Դուք ինձ ահանջ արէք, — պատասխանեց արագիւր:

Սշնան մեծ վարժութիւններից յետոյ կը թռչենք սարերի, անտառների վրայով, հեռո՛ւ, հեռո՛ւ, դէպի տաք երկիրները: Էնտեղ մեծ գետեր կան, ահագին ճահիճներ կան, մէջը լիքը գորտ. մտիք ցելսը ու կեր, ինչքան կուզես:

— Այ — բացականչեցին ճուտիկները:

— Հապա, տեսնո՞ւմ էք: Եւ երբ էնտեղ էսպէս հրաշալի է լինում, էստեղ էնպէս ցուրտ է անում, որ ամպերը սառչում ու կտոր-կտոր, սպիտակ-սպիտակ թափւում են ցած:

Արագիւր իբրև թէ ուզում էր ասել՝ «ձիւն է գալիս»:

Էն չար տղէքն էլ պէտք է սառչեն ու կտոր-կտոր լինեն, — հարցրին ճուտիկները:

— Չէ, բայց դրա նման մի բան. Պէտք է փախչեն, մտնեն իրենց մութ սենեակները ու մկների պէս թաք կենան:

3.

Անցաւ մի քանի ժամանակ: Փոքրիկ արագիւրները արդէն այնքան էին մեծացել, որ կարողանում էին կանգնել բնի մէջ և դիտել իրենց շորս կողմը: Հայր արագիւր ամեն օր նրանց համար բերում էր գորտեր, փոքրիկ օձեր ու այդ տեսակ հա-

մեղ պատառներ, ինչ որ ընկնում էր կտուցը: Եւ զանազան պատմութիւններ էր անում միշտ ճահճի մասին:

— Դէհ, ժամանակ է վերջապէս, պէտք է թռչել սովորէք, թէ չէ, — ասաւ մի օր մայր արագիւր:

Ու չորս ճուտերն էլ դուրս պիտի ելնէին բնից: Առաջ էին գալիս, թևերը բաց անում, բայց վախում էին ցած թափւեն:

— Տեսէք, ես ինչպէս եմ անում, — սովորեցնում էր մայրը: —

Գլուխներդ էսպէս առաջ ձգեցէք, ոտներդ էլ էսպէս ետև: Մէկ-երկու, մէկ-երկու... էս է որ կեանքի մէջ պէտք է ձեզ պահի:

Յետոյ ինքը թռաւ մի կտոր տեղ: Փոքրիկներն էլ ետևից, թրը՝ մի, ընկան կողքի կտուրը:

— Ես չեմ ուզում թռչեմ, — ասաւ փոքրիկներից մինը ու նորից մտաւ բուռը: — Իսկի էլ պէտք չեն տաք երկիրները:

— Ուզո՞ւմ ես ցրտից փէտանաս, երբ ձմեռը հասնի: Թէ ուզում ես տղէքը բեզ կախ անեն, խորովեն ու շամփրեն: Լաւ, ուզո՞ւմ ես կանչեմ, — բարկացաւ մայրը:

— Չէ չէ մի կանչի, — ճշաց փոքրիկը ու նորից թռաւ կտուրը միւսների մօտ:

4.

Երեք օրից յետոյ ճուտերը մի քիչ կարողանում էին թռչել և կարծում էին արդէն, թէ էն է կարող են օդի մէջ բարձր սաւառնեն և թևերը փռեն ու հանգստանան:

Փորձում էին, բայց իսկոյն գլուխկոնձի ցած էին ընկնում ու ստիպւում էին նորից արագ թևերը շարժելու:

Յածը, փողոցով անց էին կենում երեխաներն ու երգում իրենց երգը.

Հէյ, արագիւր, տուն գնա՛,

ցից մի ոտիդ մի մնա՛:

— Մայրիկ, հիմա ցած չը թռչե՞նք ու դրանց աչքերը չը հանե՞նք, — հարցնում էին ճուտերը:

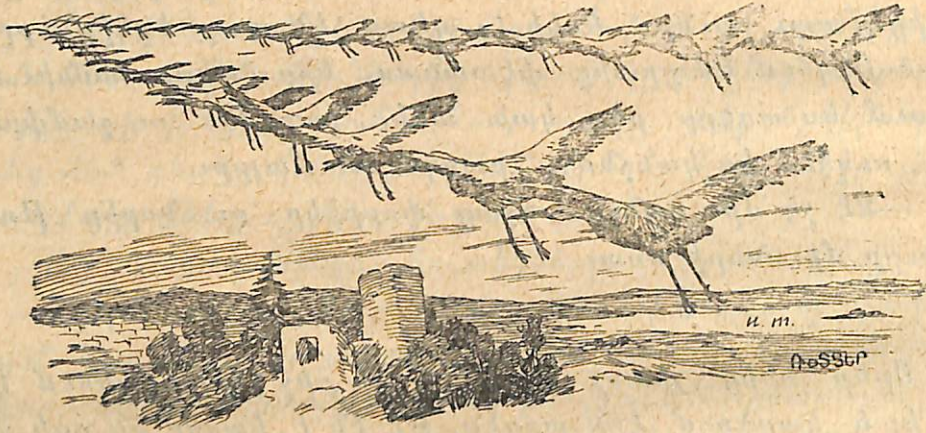
— Դուք ձեր բանին կացէք, — պատասխանում էր մայր

67

արագիլը:—Մեր արածը շատ աւելի կարևոր է: Մէկ, երկու, երեք: Թռչենք աջ, զանգակատան շուրջը, հիմա էլ ձախ, մէկ, երկու, երեք: Այ, էտ մինը քէֆս եկաւ: Էսպէս, որ գնայ, վաղը ձեզ կը տանեմ ճահիճ: Էնտեղ ուրիշ շատ արագիլներ կան. էսպէս արէք, որ ամենքն էլ ձեզ հաւանեն. ասեն՝ էս Ինչ լաւն են էս երեխէքը, էս ումն են:

—Իսկ էտ անպիտան տղաներից մեր վրէժը հանելու չե՞նք,—նորից հարցրին փոքրիկ արագիլները:

—Թող արէք զոռան, ինչքան կուզեն: Չէ որ դուք պէտք է թռչէք դէպի ամպերը, գնաք տաք երկիրներ, իսկ նրանք էստեղ պէտք է մրսեն: Ոչ կանաչ տերև են ունենալու, ոչ էլ գորտ:

53. Ծիծեռնակ

Մարտն անցաւ, հասաւ ապրիլ գեղեցիկ,
հեռու աշխարհից եկաւ ծիծեռնիկ,
բարով դու եկար, գարնան կարապետ,
բուն շինողներից ամենից վարպետ:

Պատուհանիս մօտ շինի քո բունը,
անուշ ճրուղոյով երգի գարունը,
ձու ածան, հանի գեղեցիկ ձագեր
ու մնան մեզ մօտ մինչև սեպտեմբեր:

54. Մժղուկը

1.

Ոչ որ չը տեսաւ թէ ինչպէս ծնւեց փոքրիկ մժղուկը:
Գարնան մի արև օր էր: Աչքը բաց արաւ, նայեց չորս
կողմը ու կանչեց.

Ի՞նչ լաւ է:

Մին էլ ոտիկներն իրար քսեց ու թռաւ. թռչում է և ուրախանում ամեն բանով. իսկ ներքևում խոտը կանաչին է տալի, և խոտի մէջ թաքնւած մի կակաչ ժպտում է ու ժպտում:

—Ինձ մօտ արի փոքրիկ մժղուկ,—կանչում է ծաղիկը:

Մժղուկը իջաւ ծաղկի վրա,
ծծեց նրա հիւթը ու ասաւ.

—Ի՞նչ լաւ է. և էս բոլորն
իմն է:

Բայց դեռ խօսքը բերնումն
էր, որ բրուացնելով եկաւ
բրդոտ բոռը:

—Բը՛ռո... էտ ո՞վ է նստել իմ
ծաղկի վրայ, բը՛ռո... ո՞վ է խը-
մում իմ քաղցր հիւթը, բը՛ռո...
Դէնը կորի, անպիտան մժղուկ:

—Սպասի, էս ինչ բան է,—տըզտըզաց մժղուկը.—չէ որ
էս բոլորն իմն է:

Բը՛ռո... չէ, իմն է:

2.

Մժղուկը ոտները զօռով ազատեց կատաղի բոռից: Նստեց
խոտի վրա, լիզում էր ծաղկի հիւթով թաթախւած ոտիկները
ու բարկացած խօսում.

—Ի՞նչ կոպիտ է էտ բոռը. զարմանալի բան է: Ախր չէ
որ բոլորն իմն է, արևն էլ, խոտն էլ, ծաղիկն էլ:

—Ո՛չ, ներեցէք, իմն է,—խօսեց բրդոտ ճիճուն, որ բարձրանում էր խոտի ցօղունի վրա:

Մժղուկը գլխի ընկաւ, որ ճիճուն թռչել չը գիտի, համարձակ ձայնը բարձրացրեց:

—Ներողութիւն, բարեկամ, սխալուում ես. բոլորն իմն է. բայց ես հօ չեմ արգելում քեզ:

—Հա՛ւ, լա՛ւ, մտիկ արա, որ իմ խոտին չը գիպչես. ձեզանից էստեղ էնքան թռչում են որ... Դուք թեթևամիտ ժողովուրդ էք, իսկ ես ծանր ճիճու: Դէ, հայդէ, գնաս բարով:

3.

Մժղուկը թողեց ու թռաւ հեռու. տեսաւ ջուր:

—էս հօ իմն է ու իմը, իմ ջուրը: Ա՛խ, ինչ լաւն է էստեղ խոտ էլ կայ, ծաղիկ էլ կայ:

Եւ անա թռչում գալիս են ուրիշ մժղուկներ էլ:

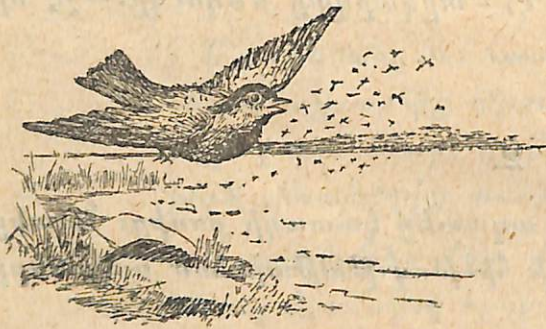
—Բարի օր, բուրիկ:

—Աստծու բարին ձեզ, բուրիկներ: էտ ուր էք թռչում:

—Խաղ ենք անում, դու էլ արի մեզ հետ: էնպէս ուրախանում ենք:

Ու գնացին, խաղում էին ջրի վրա, պտաւում ու թռչկոտում:

Յանկարծ, պըժժ, ոնց որ մինը մի բար գցի, ճնճղուկն ընկաւ մժեղների մէջ:

—Վա՛յ, վա՛յ,—ժըժըժացին բոլորն ու ցրեցին զէս ու դէն:

Մին էլ երբ ուշքի եկան, տեսան՝ շատերն էին պակասել:

—Ա՛խ, անողգամ, — հայհոյում էին ծեր մժեղները.—ամբողջ տասը հոգի փչացրեց:

«Վահ, ամբողջ տասը հոգի. էս հօ բոռից էլ անց կացաւ»:

4.

Մեր մժղուկի սիրտն ան ընկաւ, ու միւս նորեկուկներին հետ միասին մտաւ ճահճի խոտերի արանքը, տապ արաւ:

Բայց էստեղ էլ մի ուրիշ փորձանք: Երեք մժղուկի ձուկը կերաւ, երկուսին էլ գորտը տարաւ:

—էսպէս էլ բան կը լինի...—զարմացած մնացել էր մեր մժղուկը.—Մի՞թէ կարելի է ապրել էսպէս:

Գիշերն ընկաւ, մութը վրա հասաւ, ու բոլոր մժղուկները մտան եղէգնուտի տաք տեղերը, թաք կացան:

Վերև երկինքը լցւեց աստղերով, լուսինն էլ ծագեց, ու բոլորը միասին ցոլացին ջրի մէջ:

էնպէս սիրուն էր:

—Ախ, իմ լաւանեանք, իմ աստղերը... շընչում էր մըժղուկը, բայց անից էնպէս կամաց էր շընչում, որ ոչոք չը լսի:

—Ա՛խ, իմ աստղերը...—շընչաց կամաց ու քնեց:

- 1) Մժղուկը վերջում ինչո՞ւ կամաց էր ասում՝ էս բոլորն իմն է:
- 2) Բացի մժղուկից, էլ ո՞վ է կարծում, որ էս բոլորն իրն է:
- 3) Ո՞ւմն է այս բոլորը:

55. Արօր

Ահա ծագեց կարմիր արև,
տաք ու պայծառ է օրը,
դէհ, քաշեցէք, սիրուն եզներ,
առաջ տարէք արօրը:

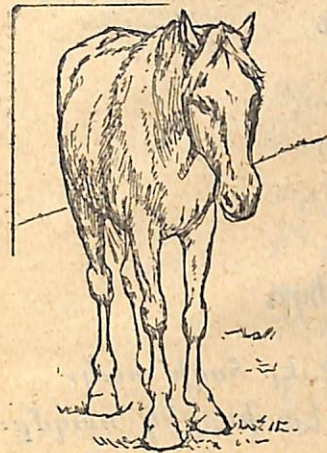
Վարը վարենք, ահօս փորենք,
խոր ահօսներ հողի մէջ,
սերմը ցանենք, որ հունձ հնձենք,
խուրձեր դիզենք կալի մէջ:

Կը գայ ձրմեռ, մենք վախ չունենք,
ուրախ կանցնի մեր օրը,
ուտելու միշտ պաշար ունենք,
երբ լիք լինի մեր հորը:

Դէհ, քաշեցէք, սիրուն եզներ,
տաք ու պայծառ է օրը:
ահա ծագեց կարմիր արև,
առաջ տարէք արօրը:

- 1) Արօրը գործանից ինչո՞վ է զանազանում:
- 2) Ե՞րբ են վառում հողը. ե՞րբ են ցանում:
Առաժ.—Ինչ որ ցանես, էն կը հնձես:
Հանելուկ.—Սև հինեմ, կանաչ գործեմ, դեղին կտրեմ:

56. Չիռ տրտունչը

Գիւղացին գարի էր ցանում:

—Էս ի՞նչ ես անում, ընչո՞ւ ես էս
գարին հողին խառնում,—տրտնջում էր
ձին.—Ի՞նչ կը լինէր ինձ տայիր՝ ուտէի,
բան թէ էտպէս փչացնում ես:

Տէրը ոչինչ չէր պատասխանում ու
իր ցանն էր անում:

—Թէ ինձ չես ուզում տաս, իշին
տուր: Ուտի, ուժ առնի, որ բարձես,
չաղացը տանես:

—Թէ իշին էլ չես ուզում տաս, գոնէ հաւերին տուր:
Կուտեն, քեզ համար ձու կաժեն:

Տէրը շարունակում էր գարին շարտել աջ ու ձախ:

—Ինչու չես պատասխան տալիս,—հարցրեց նեղացած
ձին:

—Քո պատասխանը ամառը կը տամ,—ասաւ գիւղացին:

1) Ամառը ի՞նչ պատասխան պիտի տա գիւղացին:

2) Էլ ի՞նչ կենդանիներ են զարի ուտում:

Հանելուկ.—Մի կով ունիմ, տարէնը մի անգամ կաթ կը
տայ ու խկի տուն չի գայ:

57. Արլորն ու մարգարիտը

Օրւան մէկը մի աբլոր
բջուջ-մջուջ անելիս՝
տեսաւ մի հատ մարգարիտ
աղբի միջին փայլելիս:

Կտցեց, տեսաւ. «էս ի՞նչ է.
ինձ հարցընես՝ ոչինչ է.
Ա՛յ, վայը տամ էն մարդին,
որ գին կը տայ էս գատին.
Իսկ/ինձ համար մի գարին
արժէր էսպէս հաղարին»:

58. Հատիկի գարրնէրը

Տորենի հատիկը պառկած էր հողի տակ:
Եւ հատիկի մէջ քնած էր փոքրիկ սաղմը:
Քնած էր ամբողջ ձմեռը:
Գարնան արեւի շողը եկաւ կանչեց նրան.
— Զարթիր, գարուն է:

Եւ հատիկի մէջ գարթնեց սաղմը: Զարթնեց, սաստիկ
բաղց զգաց, սկսեց ծծել իր մօտի պաշարը: Ծծեց, ծծեց ու
մեծացաւ. պատռեց պարուրները ու արմատիկները խրեց
ցած, փափուկ հողի մէջ, նոր կերակուր որոնելու:

Իսկ արեւի ջերմութիւնը շարունակ քաշում էր նրան վե-
րեից, ու սաղմը ձգւում էր դէպի այն կողմը, դէպի վեր:

Զգւեց, ձգւեց ու յանկարծ նրա գալար ծիլը դուրս նա-
յեց հողի մի կողմի տակից:

Ինչ տնք էր, ինչ պայծան ու ինչ ազնտ նրա շուրջը:

Առաւօտեան հովիկը բնբուշ զգւեց նրան, զրաւ ցօղի մի
կաթիլ նրա կիսաբաց թերթիկին ու փսփսաց.

— Բարի լոյս:

1) Սրանից յետոյ ծիր ի՞նչպէս է մեծանալու եւ ի՞նչ է դառնալու:

2) Բացի ցօրենից ուրիշ ի՞նչ հացաբոյս գիտէ:

3) Հացաբոյսերն ու խոտերը ի՞նչպէս ժամանակ են ապրում:

Հանելուկ.— Բռնեմ ամփոփս, շաղ տամ թաթոփս, մեռնի տա-
րով, ապրի բարով:

59. Գիւղացին ու արջը

I

Գիւղացին իր բոստանում
գարնանը սերմ էր ցանում.
արջը եկաւ՝ «Բարե քեզ,
ի՞նչ ես անում քեզ ու քեզ.
արի, այ մարդ, միանանք,
մէկտեղ անենք վար ու ցանք.
վար ու ցանքը մեր կիսրար,
հունձն էլ անենք հաւասար»:
— Աչքիս վրա, արջ ապէր,
օտար խօսմ չե՛նք. կուգես բեր
հէնց առաջին անգամը
ցանենք մօտիս շաղկամը:
Ինձ արմատը հողումը,
քեզ փրերն ու ցողունը:

II

Քաղցր ու խոշոր շաղկամը
հողում տոզեց աշնանը:
Մեր ապերն ու գիւղացին
շաղկամն հողից հանեցին.
Ապէրն առաւ փրերը,
ընկերը արմատները:

Արջը տեսաւ որ խաբւեց,
մարդու դէմը քիչ լարւեց.
«Վա՛յ, ինձ խաբէ՞ գիւղացին.
կաց, էն միւս ցանոցին,
ինչ որ ցանենք հողումը,
նրան կը տամ ցողունը»:

Միւս տարի ցանոցին
 առջին ասաւ գիւղացին.
 —Ախպէր, արի մենք էլի
 մի բան ցանենք կիսովի:
 Արջը թէ՛ «հա՛, շատ բարի,
 միայն անշուշտ էս տարի
 ինձ արմատը հողումը,
 բեզ փրերն ու ցօղունը»:

— Համաձայն եմ ես նորէն,
 էս հետ ցանենք մենք ցորեն:

Մարդը գիտէր իր բանը.
 տպօրը հետ՝ իր տանը
 ցորենն ածեց տոպրակը,
 տւեց նրա շալակը.
 տարան, ցանեցին արտը
 բրդոտ ապէրն ու մարդը:

IV

Ընկերները յունիսին
 արտն հնձեցին միասին:
 Հասկերն ընկաւ գիւղացուն,
 արմատները սարեցուն:
 Արջը էլ չը համբերեց,
 էտտեղ մի լաւ փրփրեց:

սաստիկ, սաստիկ նեղացաւ,
 թրեց, մարդից հեռացաւ:
 Ու էն օրից մինչ հիմի
 շատ է մարդին թշնամի:

60. Շունն ու նապաստակը

Նապաստակը վազում էր, շունն էլ ետեից. և այնպէս
 արագ էր վազում, որ շունը չէր կարողանում հասնի:

— Է՛յ, բարեկամ, էտ փոքրիկը բեզնից լաւ է վազում,—
 ասաւ շան տէրը:

— Ի հարկէ,— պատասխանեց շունը,— ես վազում եմ փո-
 րիս համար, նա վազում է իր կեանքի համար:

61. Կորեկի հատիկ

Քնել էր ծիտը իր փոքրիկ բնում
 ու իր բնի մէջ երազ էր տեսնում,
 իբրև թէ լուսին գիշեր է պայծառ,
 ու անթիւ աստղեր վառ իրար մօտիկ,
 բոլորն էլ մի-մի կորեկի հատիկ,
 և իբրև ինքն էլ թուշում անընդհատ,
 կացում է՝ տիք-տիք,

երկնի երեսից աստղերը հատ-հատ:
 Բայց երբ արևը նայեց ճիւղերից,
 զարթնեց ծիտիկը իր խորունկ բնից,
 կտուցը մի բիշ քսեց դէս ու դէն
 ու շատ զարմացած ասաւ իր մտքում.
 «Ամբողջ գիշերը չէ՞ որ երկընքում
 ես ուտում էի կորեկի հատիկ
 ու կացում՝ տիք-տիք.

էլ ինչո՞ւ եմ ես այսպէս բաղց զգում»:

Ա. ո. ա. ծ. — Հաւը երազում կուտ կը տեսնի:

Միւս տարի ցանոցին
 առջին ասաւ գիւղացին.
 —Սխալէր, արի մենք էլի
 մի բան ցանենք կիսովի:
 Արջը թէ՛ «հա, շատ բարի,
 միայն անշուշտ էս տարի
 ինձ արմատը հողումը,
 բեզ փրերն ու ցողունը»:

— Համաձայն եմ ես նորէն,
 էս հետ ցանենք մենք ցորեն:

Մարդը գիտէր իր բանը.
 տպօրը հետ՝ իր տանը
 ցորենն ամեց տոպրակը,
 տւեց նրա շալակը.
 տարան, ցանեցին արտը
 բրդոտ ապէրն ու մարդը:

IV

Ընկերները յունիսին
 արտն հնձեցին միասին:
 Հասկերն ընկաւ գիւղացուն,
 արմատները սարեցուն:
 Արջը էլ չը համբերեց,
 էտտեղ մի լաւ փրփրեց:

սաստիկ, սաստիկ նեղացաւ,
 թրեց, մարդից հեռացաւ:
 Ու էն օրից մինչ հիմի
 շատ է մարդին թշնամի:

60. Շունն ու նապաստակը

Նապաստակը վազում էր, շունն էլ ետևից. և այնպէս
 արագ էր վազում, որ շունը չէր կարողանում հասնի:

— Է՛յ, բարեկամ, էտ փոքրիկը բեզնից լաւ է վազում,—
 ասաւ շան տէրը:

— Ի հարկէ,— պատասխանեց շունը,— ես վազում եմ փո-
 րիս համար, նա վազում է իր կեանքի համար:

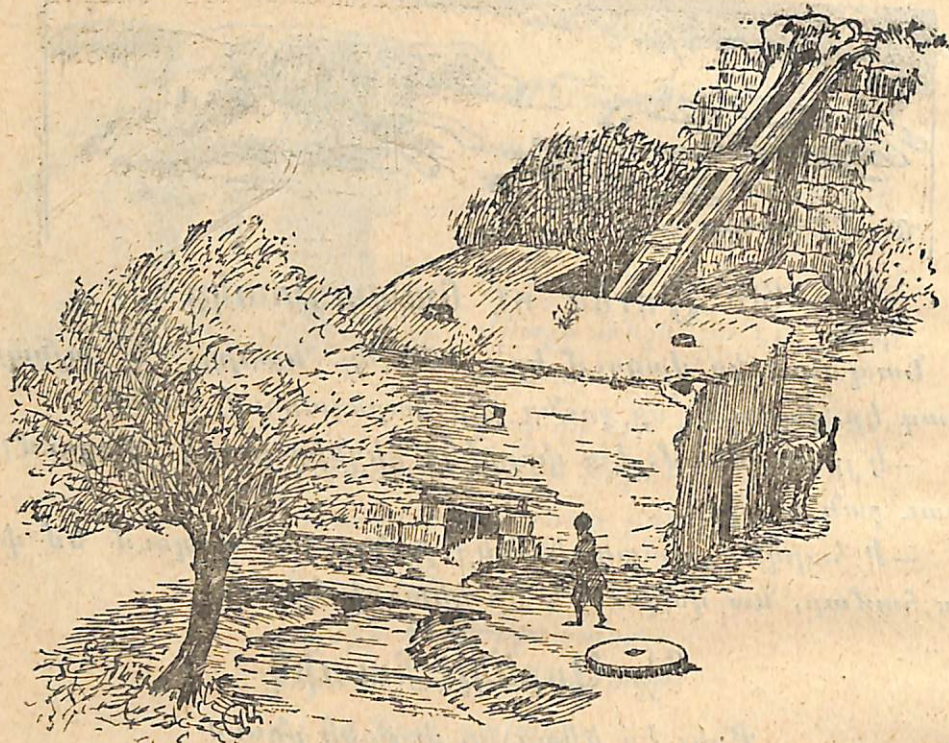
61. Կորեկի հատիկ

Քնել էր ծիտը իր փոքրիկ բնում
 ու իր քնի մէջ երազ էր տեսնում,
 իբրև թէ լուսին գիշեր է պայծառ,
 ու անթիւ աստղեր վառ իրար մօտիկ,
 բոլորն էլ մի-մի կորեկի հատիկ,
 և իբրև ինքն էլ թռչում անընդհատ,

կտցում է՝ տիբ-տիբ,
 երկնի երեսից աստղերը հատ-հատ:
 Բայց երբ արևը նայեց ճիւղերից,
 զարթնեց ծիտիկը իր խորունկ քնից,
 կտուցը մի բիշ քսեց դէս ու դէն
 ու շատ զարմացած ասաւ իր մտքում.
 «Ամբողջ գիշերը չէ՞ որ երկընքում
 ես ուտում էի կորեկի հատիկ
 ու կտցում՝ տիբ-տիբ»:

էլ ինչո՞ւ եմ ես այսպէս բաղց զգում»:

Ա. ո. ծ. — Հաւը երազում կուտ կը տեսնի:

62. Չախչախ քաղաւորը

1.

Լինում է, չի լինում մի աղքատ Չաղացական.

Մի պատուած բուրբ հագին, մի ալրոտ փոստալ գլխին ապրելիս է լինում գետի ափին, իր կիսաւեր Չաղացում: Ունենում է մի մոխրոտ բաղարճ ու մի կտոր պանիր:

Մի օր գնում է, որ Չաղացի ջուրը թողնի, գալիս է տեսնում պանիրը չկայ:

Մին էլ գնում է ջուրը կապի, գալիս է տեսնում բաղարճը չը կայ:

Էս ո՞վ կը լինի, ո՞վ չի լինի: Մտածում է մտածում ու Չաղացի շէմբում թաղարդ լարում: Առաւօտը վեր է կենում, տեսնում՝ մի աղւէս է ընկել մէջը:

—Չը՛, գող անիծւած, դու ես կերել իմ պանիրն ու բաղարճը համ. կաց՛ հիմի ես քեզ պանիր ցոյց տամ:—Ասում է

ու լինզը վերցնում է, որ աղւէսին սպանի:

Աղւէսը աղաչանք պաղատանք է անում: Ինձ մի սպանի—ասում է—մի կտոր պանիրն ինչ է, որ դրա համար ինձ սպանում ես: Կենդանի բաց թող, ես քեզ շատ լաւութիւն կանեմ:

Չաղացականն էլ յտում է, կենդանի բաց է թողնում:

2.

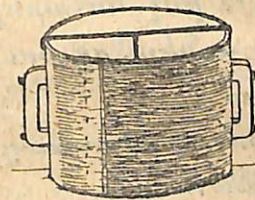
Էս աղւէսը գնում է էտ երկրի թագաւորի աղբանոցում ման է գալի ման, մի ոսկի է գտնում: Վազ է տալի թագաւորի մօտ:

—Թագաւորն ապրած կենայ, ձեր կտոր մի տւէք, Չախչախ թագաւորը մի քիչ ոսկի ունի, չափենք, ես կը բերենք:

—Չախչախ թագաւորն ո՞վ է:

—Դու դեռ չե՞ս ճանաչում,—պատասխանում է աղւէսը: Չախչախը մի շատ հարուստ թագաւոր է, ես էլ իր վեզիրն եմ: Կտար տուր, տանենք ոսկին չափենք. յետոյ կը ճանաչես:

Կտար առնում է տանում, աղբանոցում գտած ոսկին ամբացնում կտաի ճեղքում, իրիկունը բերում, ետ տալի:

—Օ՛ֆ, ասում է, գոռով չափեցինք:

—Միթէ ճշմարիտ սրանք կոտով ոսկի են չափել,—մտածում է թագաւորը: Կտար թափ է տալի, զրընգալէն մի ոսկի է վէր

ընկնում:

Միւս օրը աղւէսը ետ է գալիս՝ թէ Չախչախ թագաւորը քիչ ակն ու մարգարիտ ունի. ձեր կտար տւէք, չափենք, կը բերենք:

Կտան առնում է տանում: Մի մարգարիտ է գտնում, կոխում է կտաի արանքը, էլ ետ իրիկունը ետ բերում:

—Օ՛ֆ, ասում է, մեռանք մինչև չափեցինք:

Թագաւորը կոտոր թափ է տալի, մարգարիտը դուրս է թըռու-
չում:

Մնում է զարմացած, թէ էս Չախչախ թագաւորն ինչ-
քան հարուստ պէտք է լինի, որ ոսկին, ակն ու մարգարիտը
կոտով է չափում:

3.

Անց է կենում մի բանի օր: Մի օր էլ աղէսը գալիս է
Թագաւորի մօտ խնամախօս, թէ Չախչախ թագաւորը պէտք
է ամուսնանայ, քո աղջիկն ուզում է:

Թագաւորն ուրախանում, աշխարհքով մին է լինում:

— Իէ, զնացէք, ասում է, շուտ արէք, հարսանիքի պատ-
րաստութիւն տեսէք:

Թագաւորի պալատում իրար են անցնում, հարսանիքի
պատրաստութիւն են տեսնում, իսկ աղէսը ջաղացն է վա-
զում:

Վազում է, ջաղացպանին աչքալուս տալի թէ՛ հապա
Թագաւորի աղջիկը քեզ համար ուզել եմ: Պատրաստ կաց, որ
զնանք հարսանիք անենք:

— Վայ, քո տունը քանդի, այ աղէս. էտ ինչ ես արել:

— Ես ո՞վ, Թագաւորի աղջիկը ո՞վ: Ոչ ապրուստ ունեմ, ոչ տուն
ու տեղ, ոչ մի ձեռք շոր... Հիմի ես ի՞նչ անեմ...

— Դու մի վախենայ, ես ամեն բան կանեմ, — հանգստաց-
նում է աղէսն ու ետ վազում Թագաւորի մօտ:

Վազելով ընկնում է պալատը: «Հայ, հարայ, Չախչախ
Թագաւորը մեծ հանդէսով գալիս էր որ պսակելի: Ճամփին
թշնամի գօրքերը յանկարծ վրա տւին, մարդկանց կոտորեցին,
ամեն բան տարան: Ինքը ազատեց փախաւ: Չորում մի ջա-
ղաց կայ, եկել է մէջը մտել: Ինձ ուղարկեց, որ գամ իմաց
անեմ, շոր տանեմ, ձի տանեմ, գայ պսակելի, շուտով զնայ
որ թշնամիներէից վրէժն առնի»:

Թագաւորն իսկոյն ամեն բան պատրաստում է, տալիս

աղէսին, հետն էլ շատ ձիաւորներ է գնում, որ պատուով ու
փառքով իր փեսին պալատ բերեն:

4.

Գալիս են հանդէսով ջաղացի դուանը կանգնում: Չաղաց-
պանի բուրբը հանում, Թագաւորի շորերը հագցնում, նստեց-
նում են նժոյգ ձիուն: Շրջապատւած մեծամեծներով, առ-
ջևից ձիաւորներ, ետևից ձիաւորներ — էսպէս հանդէսով բե-
րում են Թագաւորի պալատը: Իր օրումը պալատ չը տեսած
ջաղացպան — շրջկւած, բերանը բաց, մին շորս կողմը, մին
հագի շորին է նայում, խշկոտում ու զարմանում:

— Էս ինչո՞ւ չըտեսի նման դէս ու դէն է նայում, աղէս
ախպէր. — հարցնում է Թագաւորը: — Կարծես տուն չըլինի
տեսած, շոր չըլինի հագած:

— Ձէ, դրանից չի, — պատասխանում է աղէսը: — Նայում
է ու համեմատում իր ունեցածի հետ, թէ իր ունեցածը որ-
տեղ, էս որտեղ...

Նստում են ճաշի: Տեսակ տեսակ կերակուրներ են բե-
րում: Չաղացպանը չի իմանում՝ որին ձեռք տայ կամ ինչ-
պէս ուտի:

— Ինչո՞ւ չի ուտում, աղէս ախպէր, հարցնում է Թագա-
ւորը:

— Գալու ժամանակ ճամփին որ կողոպտեցին, նրա համար
միտք է անում: Ձէք կարող երևակայել, տէր Թագաւոր, թէ
ինչքան բան տարան և վերջապէս ինչ անպատուութիւն էր էտ
մեր Թագաւորի համար: Ի՞նչպէս հաց ուտի, — պատասխա-
նում է աղէսը հառաչելով:

— Բան չըկայ, դարդ մի անի, սիրելի փեսայ, աշխարհք
է, էտպէս էլ կը պատահի, — խնդրում է Թագաւորը: — Այժմ
հարսանիք է, ուրախանանք, քէֆ անենք:

Ու քէֆ են անում, ուտում, խմում, ածում, պար գալի-
եօթն օր, եօթը գիշեր հարսանիք անում: Աղէսն էլ դառ-
նում է բաւոր:

Հարսանիքից յետոյ թագաւորը իր աղջկանը մեծ բաժինք է տալիս ու հանդիսով ճամփայ դնում Չախչախ թագաւորի հետ:

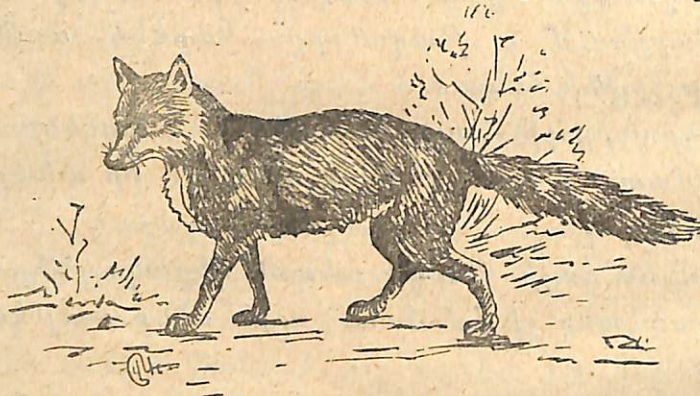
—Կացէք, ես առաջ գնամ, տունը պատրաստեմ, դուք իմ ետեւից եկէք,—ասում է բաւոր աղւեսը ու վազ է տալիս:

Վազ է տալի վազ. տեսնում է՝ մի դաշտում մեծ նախիր է արածում:

—Էս ո՞ւմ նախիրն է:

Ասում են, —Շահ-Մարինը:

—Պահ, Շահ-Մարի անունը էլ չը տաք, որ թագաւորը նրա վրա բարկացել է, զօրքով իմ ետեւից գալիս է. ովնրա անունը

տւաւ՝ գլուխը կտրել կը տայ: Որ հարցնի թէ ումն է, ասէք՝ Չախչախ թագաւորինը. թէ չէ՝ վայն եկել է ձեզ տարել:

Վազ է տալի վազ. տեսնում է՝ ոչխարի հօտը սարերը բռնել է:

—Էս ո՞ւմն է:

—Շահ-Մարինը:

Հովիւներին էլ նոյնն է ասում:

Վազ է տալի վազ. տեսնում է՝ ընդարձակ արտեր, հընձ-ւորները միջին հնձում են:

—Էս ո՞ւմ արտերն են:

—Շահ-Մարինը:

Հնձւորներին էլ նոյնն է պատւիրում:

Վազ է տալի վազ. տեսնում է՝ անվերջ խոտհարքներ:

—Էս ո՞ւմն են:

—Շահ-Մարինը:

Խոտ հարողներին էլ նոյն է ասում:

Համնում է Շահ-Մարի պալատին:

—Շահ-Մար, ա՛ Շահ-Մար,—գոռում է հեռւից վազելով:—

Քո տունը չը քանդւի, միամիտ նստել ես: Թագաւորը քեզ վրա բարկացել է, մեծ զօրքով գալիս է, որ քեզ սպանի, տուն ու տեղդ քանդի, տակն ու վրայ անի, ունեցած չունեցածդ էլ թագաւորական գրի: Մի անգամ քեզ մօտ մի վառիկ եմ կերել. էն աղուհացը դեռ չեմ մոռացել: Վազեցի, եկայ, որ քեզ իմացնեմ: Շուտ արա, գլխիդ ճարը տես, քանի չի եկել:

—Ի՞նչ անեմ, ուր գնամ—հարցնում է սարսափած Շահ-Մարը ու տեսնում է, որ ճշմարիտ, հեռւից փոշի ըարձրացնելով գալիս է թագաւորը:

—Փախի, շուտով ձի նստի, փախի, էս երկրից կորի, էլ ետ չը նայես:

Շահ-Մարը իսկոյն նստում է իր լաւ ձին ու փախչում իր երկրից:

6.

Աղւեսի ետեւից գալիս են հարսանքաւորները: Գալիս են գուռնով, թմբուկով, երգով, զօրքով, հրացան արձակելով ու աղմուկով:

Գալիս են Չախչախ թագաւորն ու իր կինը ոսկեգօծ կառքի մէջ. նրանց առջևից ու ետեւից անհամար ձիաւորներ:

Համնում են մի դաշտի: Տեսնում են՝ մեծ նախիր է արածում:

—Էս ո՞ւմ նախիրն է,—հարցնում են ձիաւորները:

—Չախչախ թագաւորինը, պատասխանում են նախրապանները:

Անց են կենում: Համնում են սարերին, տեսնում են ոչխարի սիպտակ հօտը սարերը բռնել է:

—էս ունի է,—հարցնում են ձիաւորները:

—Չախչախ թագաւորինը,—պատասխանում են հովիւները:

Անց են կենում, հասնում են ընդարձակ արտերի:

—էս ունի արտերն են:

—Չախչախ թագաւորինը:

Հասնում են խոտհարքներին:

—է՞ս ունի են:

—Չախչախ թագաւորինը:

Ամենքը մնացել են զարմացած, Չախչախ թագաւորն
ինքն էլ քիչ է մնում խելքը թռցնի:

էսպէսով աղւէսի ետեւից գալիս են հասնում Շահ-Մարի
պալատներին:

Քաւոր աղւէսն էնտեղ արդէն տէր է դառել կարգադրու-
թիւններ է անում: Ընդունում է խնամիւններին ու նորից ըս-
կում են քէֆը:

Հէյ, Ղան երեխէք, քէֆ արէք դուք էլ:

էսպէս հարսանիք երբ կը լինի մէկ էլ,

որ ջաղացպանը դառնայ թագաւոր,

Ղաղացը պալատ, աղւէսը քաւոր:

63. Ուլունք

Փարուներ եկաւ ամպերով,

ամպերը եկան անձրևով.

անձրևը տանեմ արտին տամ,

արտը ինձ ցորեն տայ.

ցորենը տանեմ Ղաղացին տամ,

Ղաղացը ինձ ալիւր տայ.

ալիւրը տանեմ տաշտին տամ,

տաշտը ինձ խմոր տայ.

խմորը տանեմ թոնրին տամ,

թոնիրը ինձ հաց տայ.

հացը տանեմ բոշին տամ,

բոշէն ինձ ուլունք տայ.

նանս ինձ ծեծի, ծեծի,

տանից բշի, դուրս անի:

1) էս ասորը աղջի՞կ է, թէ տղայ:

2) Նանք ինչի՞ պիտի ծեծի:

64. Աստուծաւոր

Աստուծաւոր թռչուններին ստեղծելիս՝
ոտներ տաւ ոտոտտեն, թևեր աւաւ-
որ թռչեն, կտուց տաւ որ ուտեն, ու-
տեն ու երգեն:

Երբ բոլոր թռչունները պատրաստ
կանգնած էին նրա չորս կողմը, Աստուծո
բաց արաւ իր ներկերի տուփը և սկսեց գոյն-գոյն ներկել
նրանց փետուրները:

Աղաւնին դուրս եկաւ կապոյտ, դեղձանիկը դեղին, ագ-
ուաւը սև, ճայր սպիտակ, և այսպէս բոլոր թռչուններին ներ-
կեց Աստուծո ու գոյնգոյն զարդարեց:

Միայն մնաց մէկը, որ չէր ուզեցել միւսներին հըրմշտի ու
առաջ անցնի, և վերջապէս նա էլ որ մօտ եկաւ, էլ ներկ չէր
մնացել. Աստուծո բոլոր գոյնները հատել էին: Մնացել էին դա-
տարկ ամանները:

Սեղճ թռչունը սկսեց լաց լինել, որ բոլոր ընկերները սի-
րուն-սիրուն փետուրներ ունեն, իսկ ինքը չէ:

—Լաց մի լինի,—ասաւ Աստուծո, մի բան կանենք: Ա-
մեն մի ամանում դեռ քիչ մնացել է: Մօտ արի, տեսնեմ:

Ասաւ, առաւ վրձինը ու մնացած ներկերը քսեց թռչունի
 փետուրներին: Այստեղ կապոյտ, այնտեղ գորշ, մի կտոր դե-
 զին, մի կտոր կանաչ, մի կէտը սպիտակ, էն մի կէտը սև,
 գլխին կարմիր, ու դուրս եկաւ խատուտիկ կարմրակատարը:

65. Թռչունի մտածւունքը

Ես ապրում էի մի փոքրիկ
 տան մէջ

առատ ու անփոյթ.

աշխարհքն ինձ համար կլոր էր անվերջ,
 կեղևը կապոյտ:

Նըրանից յետոյ աչքըս բաց արի
 մի փոքրիկ բընում.
 ասի՝ աշխարհքը յարդից է շինած
 ու մայրս է շինում:

Մի օր էլ բնից գըլուխս հանած
 նայում եմ դէս դէն,
 տեսնեմ՝ աշխարհքը տերևից շինած,
 մեր բունը վըրէն:

Հիմի թըռչում եմ հեռո՛ւ, շատ հեռո՛ւ,
 ամեն տեղ գընում,
 բայց թէ աշխարհքը ի՞նչից է շինած,
 էլ չեմ հասկանում:

1) էլ ի՞նչ կենդանի գիտէ, որ ձից է ծնում:
 2) Ի՞նչպէս կը մտածէ արձուտը, ծիծեռնակը:

66. Ո՛ւր է իմ արևը

1.

Կար ու չկար մի փոքրիկ սիրուն աղջիկ:
 Մի օր այդ փոքրիկ աղջիկը զարթնեց, նայեց չորս կողմը,
 տեսաւ՝ մութն է: Այնպէս մութն է, որ հազիւ գտաւ իր գուլ-
 պաները:

Նայեց լուսամուտի կողմը: «Ո՛ւր է իմ արևը», ասաւ,
 «նւր է իմ պայծառ արևը»:

Վեր կացաւ, հագաւ կօշիկները, հագաւ վերարկուն ու
 քնաց իմանայ՝ ո՛ւր է կորել իր արևը:

2.

Երբ տանից դուրս էր գալիս, շըփշըփալի դէմն ելաւ
 անձրևը:

— Բարև քեզ, անձրև, — ասաւ փոքրիկ աղջիկը: — Իմ արևը
 չե՞ս տեսել:

— Այ կը թըջեմ, շըփ՛, — ասաւ անձրևը:

— Ապա տես:

նենք, — ծիծաղեց
 փոքրիկ աղջիկը
 ու բաց արաւ
 հայրիկի մեծ հո-
 վանոցը:

3.

Դէմն ելաւ քա-
 մին:

— Այ բամի,
 դու հեռու աշ-
 խարհներից ես
 գալիս, չը գիտե՞ս,
 էսօր ո՛ւր է կո-
 րել — իմ արևը,

ասաւ փոքրիկ աղջիկը:

—Հնէ, հոն, ճամփայ տոնր,—բարկացաւ ըամին և կորաւ գնաց:

—Ահ, ի՞նչ կոպիտն է,—մտածեց աղջիկը ու առաջ գնաց:
4.

Գնաց գնաց ու տեսաւ՝ երկնքում իրար ետևից լվազ են տալի սև-սև ամպեր:

—Է՛յ, ամպեր, ամպեր, իմ արևին չէ՞ք տեսել,—կանչեց փոքրիկ աղջիկը: Ի ու՞ր արևին էնքան մօտ էք ապրում:

Ամպերը ոչինչ չը պատասխանեցին, յօնքերը կիտած անցան գնացին:

5.

Մի բիչ էլ գնաց ու պատահեց վարդի թփին:

—Սիրուն թփիկ, դու լաւն ես, չը գիտե՞ս էսօր ուր է կորել իմ պայծառ արևը:

—Ախ, ես այնպէս ծարաւ էի, տերևներս այնպէս փոշոտ, կոկոմներս էլ թառամում էին,—փրսփրոսաց վարդի թուփը, անձրևի կաթիլները վրայից թափ տալով:

—Ես քեզ իմ արևն եմ հարցնում,—ասաւ փոքրիկ աղջիկը:

—Ախ, ես այնպէս ծարաւել էի, այնպէս շոքել: Անձրևը եկաւ, արմատներիս ջուր տաւ, տերևներս լաց:

6.

Մի բիչ էլ գնաց, տեսաւ ծիտիկին:

—Ծիտիկ պիծիկ, չը գիտե՞ս ուր է իմ արևը:

—Արև՞ը: Կուզե՞ս կանչեմ,— ասաւ ծիտիկը:

Ծիտիկը թռաւ, նստեց մի բարձր ճիւղի ծայրին ու սկսեց երգել:

Առաջ երգում էր կամաց ու քնքուշ, ու ծաղիկները իրանց թաց երեսները բարձրացրին:

Յետոյ աւելի գլարթ ու աշխուժ. բոլոր կենդանիները դուրս եկան իրենց թաքնուած տեղերից:

Վերջը՝ այնպէս սրտանց ու հրաշալի, որ ինքը արևը գլուխը դուրս հանեց սև ամպերի ետևից ու ժպտաց:

Ա ո ա ծ.—Անուշ լեզուն օձը բնից կը հանի:

—Արև նորից գնում ես դու. սարի-ետև ի՞նչ ունիս դու: Բիչ էլ մնա լեռան կողին, դեռ չեմ ուզում ես անկողին. վազվրզել եմ ես դեռ ուզում զով ու զըլարթ այս պարտէզում:

—Սարի ետև, այ ժիր տղայ, քեզ պէս առոյգ մանուկ շատ կայ, որոնք՝ ամբողջ գիշերը քուն, սպասում են իմ գընալուն. նրան նոյնպէս զով պարտէզում խաղալ, վազել շատ են ուզում:

Ի՞նչպէս է, որ մի սեղ նոր են գնում անկողին, իսկ մի ուրիշ սեղ անկողնից դեռ նոր պիտի վեր կենան:

68. Երկրի շուրջը

—Հայրիկ ջան, ի՞նչ կայ մեր այգիներից դէնը,—հարցրեց Յասմիկը:

—Զրգիտե՞ս, աղջիկս: Արտեր:

- Իսկ արտերից դէ՞նը, հայրիկ:
 - Սարեր, տես:
 - Իսկ սարերից դէ՞նը:
 - Կրկին սարեր, կրկին ձորեր, ծովեր:
 - Իսկ ծովերից դէ՞նը:
 - Ուրիշ երկրներ, ուրիշ աշխարհներ, էլի ծով, էլի ցամաք:
- Եւ գիտե՞ս, հողիս, եթէ այդպէս գնաս ու գնաս՝ հւր կը հասնես:
- Ո՛ւր:
 - Հէնց այնտեղ, որտեղ հիմա կանգնած ես:
 - Վահ, գարմացաւ Յասմիկը:

- 1) Խնձորի վրայ նստել էին երկու հանն. մէկը համփայ ընկաւ, գնաց ուղի՞ղ, միւս առաջ: Ո՛ւր հասաւ:
- 2) Գիտե՞ս՝ ինչ ձեռ ունի երկիրը:
- 3) Ինչո՞վ են նամփոքում ցամաքի վրա. ինչո՞վ են նամփոքում ջրի վրա:

69. Անճոռնի ճուտիկը

Երեք շաբաթ թուխսը վեր չէր կենում ձւերի վրայից: Տասներկու բրդոտ ճուտեր դուրս էին եկել, մնում էր միայն մի կանաչաւուն փոքրիկ ճու:

Վերջապէս մի առաւօտ թուխսը նկատեց, որ ձւերներից մէկը թրխկթրխկացնում է: Սաստիկ ուրախացաւ, իսկոյն շարժեց ձուն կտուցով, ու միջից դուրս եկաւ ճուտիկը:

Սա նման չէր իր եղբայրներին ու բոյրերին: Աւելի բրդոտ էր, աւելի դեղին, ոտիկները կարճ-կարճ, գլուխը լայն, կտուցը տափակ:

«Էս ի՞նչ անճոռնի է», մտածեց մայրը, մի քիչ տխրեց, բայց շուտով ինքն իրեն սիրտ տաւ թէ՛ ոչինչ, կը մեծանայ, կը գեղեցկանայ:

Հաւաքեց իր բոլոր ճուտիկներին ու հպարտ-հպարտ կորիկալով գնաց բակը: Փորրիկները աշխուժ ու արագ վազվզում էին նրա շուրջը. միայն նորածինը քայլում էր ծանր ու օրորւելով:

Մայրը տարաւ նրանց առէլ ափը բուջուջ անելու: Անճոռնի ճուտիկը շուրջ տեսաւ թէ չէ՝ ընկաւ մէջը:

Մայրը սարսափած ճչում էր, կանչում, թևերը թափ տալիս, նետոււմ դէպի շուրջ: Ճուտիկներն էլ ծոււմ էին, դէս ու դէն ընկնում:

— Օգնեցէք, օգնեցէք, եղբայրիկը խեղդւում է:

Ամբողջ բակը իրար անցաւ. հաւերը կրչկչացին, աքլարը բարձր ծղրտաց, փրկած հնդկահաւն էլ ամուր դուտղուտում էր:

Իսկ անճոռնի ճուտիկը թեթև շարժում էր իր թաղանթաւոր թաթերը ու հանգիստ լող տալիս ջրի երեսին:

Պառաւ նանը լսեց թուխսի ճիչն ու բակի աղմուկը, դուրս վազեց, տեսնի՞ ինչ է պատահել: Ու խփեց ծնկանը:

— Վայ բոռանամ ես, էս ի՞նչ եմ արել. հաւի տակ բազի՞ ճու եմ դրել:

- 1) Ինչո՞ւ բազիկը կարողանում է լող սալ, իսկ միւս նուսիկները ոչ:
- 2) Եթէ թխսամէրը ոչ թէ հաւ, այլ բաղ լինէր, նրա աչիւն այն քաւերեք նուսիկներից քանի՞սը անճոռնի կերեալին:
- 3) Ի՞նչպէս կը լինէր այս պատմութիւնը, եթէ պառաւը այդ նոյն քաւերեք ձուն մի թխսկան բաղի սակ դրած լինէր:

70. Չարի վերջը

1.

Լինում է մի սար,
էն սարում մի ծառ,
էն ծառում փրչակ,
փրչակում մի բուն,
բնում երեք ձագ,
ու վրրէն Կրկուն:

—Կնկու, կնկու, իմ կուկուններ,
հրք պիտի դուք առնէք թևեր,
թռոչէք, գրնաք,
ուրախանաք...

Երգում էր մարիկ Կրկուն:

Մին էլ, ընը, Աղւեսն եկաւ.

—էս սարը իմն է
էս ծառը իմն է,
ծառում փրչակ կայ,
փրչակում մի բուն,
էս ո՞վ է եկել,

տիրացել թաքուն:

Ախ, դու Կրկու, յիմար Կրկու,
քանի՞ փոքրիկ ձագ ունես դու:

—Երեք հատ ձագ, աղա, աղւես:

—Երեք հատ ձագ ցոյց կը տամ քեզ,

ու չես ասել, դու անամօթ:

մինը ծառայ ղըրկես ինձ մօտ:

Չըգի շուտով մի հատը ցած,

թէ չէ կացինս՝ հըրէն սըրած,

գընամ ըերեմ,

ծառը կըտրեմ...

—Վայ, չը կտրես,

Ասուած սիրես.

էս մինն ահա

տար քեզ ծառայ,

միայն թէ էտպէս

մի շընջի մեզ

բընով—տեղով,

ամբողջ ցեղով:

Խնդրեց մարիկ Կրկուն ու ձագերից մինը ձըգեց ներքև.
Աղւեսը հափ առաւ գնաց:

—Վայ-վայ, դու-դու,

իմ լաւ կուկու.

հր սե սարում,

հր անտառում,

հր թրփի տակ

կորար մենակ...

վայ-վայ, դու-դու,

իմ լաւ կուկու...

2.

Կաց էր լինում մարիկ Կրկուն, մին էլ, ընը, Աղւեսը ետ
եկաւ.

—էս սարը իմն է,

էս ծառը իմն է,

ծառում փրչակ կայ,

փրչակում մի բուն,

էս ո՞վ է եկել,

տիրացել թաքուն:

Ախ, դու Կրկու, յիմար Կրկու,

քանի՞ փոքրիկ ձագ ունես դու:

—Երկու հատ ձագ, աղա Աղւես:

—Երկու հատ ձագ ցոյց կը տամ քեզ.

այն, չարամիտ, դու աւաղակ,

ի՞նչ խաբար է, երկու հատ ձագ:

Ի՞նչ, ուղճում ես՝ էստեղ զօռով
 լրցնես ամբողջ կրկուններով...
 Ձրգի շուտով մի հատը ցած,
 թէ չէ կացինս՝ հըրէն սըրած,
 գընամ բերեմ,
 ծառը կըտրեմ...
 —Վնյ, չը կտրես,
 Ասուած սիրես.
 էս էլ առ տար
 ու թո՞ղ դազար,
 վերջինը գէթ
 մընայ ինձ հետ...

Աղաչեց մարիկ կրկուն ու երկրորդ ձագն էլ ձրգեց ներ-
 քև: Աղւէսը հնփ, էս էլ առաւ ու գնաց:

վնյ-վնյ,
 ընչի համար
 եկայ ես սար,
 բուն շինեցի,
 ձագ հանեցի,
 Աղւէսն եկաւ,
 տարաւ, կերաւ,
 երկու, երկու,
 կուկու... կուկու...
 Հաց էր լինում մարիկ
 կրկուն:

3.

էս միջոցին, դն, դն, դն, Ագուան անց էր կենում էն
 կողմերով: Լըսեց կրկու լացի ձայնը:

—էտպէս տխուր ու զարհուրիկ
 ի՞նչ ես լալիս, կրկու քուրիկ:
 —Ի՞նչպէս չըլամ, ւ սանամէր:

Աղւէսն եկաւ, էն սրտամեռ,
 գըլխիս էսպէս փորձանք բերաւ,
 ձագուկներըս տարաւ, կերաւ:
 —Վնյ իմ աչքին. անխելք կրկու,
 ի՞նչպէս իգուր խաբւել ես դու
 սուտ խօսքերից չար Աղւէսի:
 Ո՞նց թէ սարը իմն է՝ կասի:
 Ո՞վ է տըւել էն լըրբին սար,
 սարն ամենքիս է հաւասար...
 Ո՞վ կը թողնի՝ վեր կենայ նա,
 ամբողջ սարին գայ տիրանայ,
 անունը տայ սըրած կացնի,
 սրան, նրան սուտ վախեցնի,
 ու մինն էսօր, միւսը երէկ,
 ձագեր տանի ուտի մէկ մէկ...
 Սև Գրողի էն տարածին
 ո՞վ է տըւել սըրած կացին.
 մին էլ որ գայ ու սպաննայ,
 մի վախենայ, բըշի գընա:

էտպէս ասաւ Ագուան ու թռաւ գնաց: Ահա կրկին Աղ-
 վէսն եկաւ.

—էս սարը իմն է,
 էս ծառը իմն է...

Հազիւ էր ասել, կրկուն բնից գլուխը հանեց.

—Սուտ ես ասում, դու խաբեբայ,
 անխիղճ զագան, անկուշտ, ագահ:
 Ո՞վ է տըւել էստեղ քեզ սար,
 սարն ամենքինս է հաւասար,
 ի՞նչ ես եկել, սուտ տէր դարձել,
 ես էլ՝ յիմար, ճիշտ եմ կարծել
 ձագուկներըս տւել եմ քեզ...

Կորի, գրնա, դու չար Աղէս,
հերիք ինչքան սուտ ես խարել,
հիմի գիտեմ, չեմ վախում էլ
կացին չունես՝ ծառը կըտրես:

- Ո՞վ ասաւ քեզ:
- Ագուան ասաւ:
- Ագուանը. լաւ:

4.

Ու Ագուանի վրա բարկացած Աղէսը պոչը բաշեց, հեռա-
ցաւ: Գնաց մի գաշտում սուտմեծուկի տաւ, վէր ընկաւ,
իբրև թէ սատկել է:

Ագուան էլ կարծեց՝ իրաւ սատկել է, թաւ եկաւ: Վրէն
վէր եկաւ, որ աչքերը հանի: Աղէսը հափ, յանկարծ բռնեց:

— Ղա՛—ղա՛, դա՛—դա՛,
Աղէս աղա...

— Ա՛յ, դու կուտան, չարալեզու,
ոնց թէ Կրկին ասել ես դու՝
թէ ես կացին չունեմ սրբած...
Կացին չունեմ... դէ, հիմի կաց...

— Վա՛յ, քեզ մեղայ,
Աղէս աղա,

եւ եմ ասել, չեմ ուրանում,
ինձ քրքրրի, ինձ կեր հում-հում,
տո՛ւր, ինչ պատիժ սիրարգ կուզի,
բայց մի վերջին խօսքըս լըսի:
Ես էն սարում, հէնց դէմ ու գէմ,
էնպէս մի թանգ պահուտ ունեմ,
որ չես գրանի դու քո օրում
ոչ մի թառում կամ անտառում:
Ընչի՞ համար էն անագին
գանձը կորչի հողի տակին:
Արի գնանք, հանեմ տամ քեզ,
էնքան ուտե՛ս, էնքան ուտե՛ս...
Թէ չը լինի ու սուտ: դուրս գամ,
եւ հօ էստեղ միշտ կամ ու կամ...

«Գնանք, ասաւ Աղէսը: Թէ կը լինի՝ շատ լաւ, թէ չի
լինի՝ էլի քեզ կուտեմ»:

5.

Գնացին:

Վերեից թռչելիս Ագուանը նկատել էր, որ մի թփում
պառկած էր գիւղացու շունը: Աղէսին տարաւ, տարաւ, դուրս
բերաւ ուղիղ էն թփի վրա:

— Ա՛յ, ասաւ, էս թփումն է իմ պահուտը:

Աղէսը ազահ վրա ընկաւ թփին. շունը վեր թռաւ, կո-
կորդից բռնեց ու դրաւ տակին: Աղէսը խեղդելով սկսաւ
խրխուր:

— Ա՛խ, ես... ա՛խ, ես...
զգոյ՛ջ Աղէս,
փորձանքի մէջ
ընկնեմ էսպէս...
Ա՛խ, անիրաւ,
դու սև ագուան...

— Ինչքան էլ որ լինի գգուշ,
չարի առջև թէ վաղ թէ ուշ
էտ է պահած, Աղէս աղա,
դա՛, դա՛, դա՛, դա՛...

Պատասխանեց Ագուան ու թռաւ. ինքն էլ ազատեց,
Կրկուն էլ:

Ա. ո. ա. ծ. — Գայլի անունն է դուրս եկել, աղէսը աշխարհ քանդեց:

71. Կապիկը

1.

Բակից դայիրի ձայն լսեց:

Սշոտը իսկոյն ճանաչեց այդ ձայնը:

— Կապիկ, մայրիկ ջան, կապիկ են բերել, — կանչեց նա ու վազեց պատշգամբը:

Տան բոլոր երեխաները դուրս էին թափել: Դարպասի մօտ հաւաքւել էին փողոցից տղայ ու աղջիկ, մշակներ, ծառաներ: Բակի մէջտեղը մի թուրք դայիրա էր դրմբդրմբացնում, իսկ միւսը պար էր ածում մի կապիկ ու երգում՝ քաշքշելով շղթայից:

Կապիկ ցոյց տուր՝ մեր աշխարհում
աղջիկները հնց են պարում:

Դայիրա խփողը փոխէփոխ կրկնում էր ընկերով խօսքերը: Երեխաները հռհռում էին. բակի շունը հաչում էր:

Կապիկը շորսթաթ վեր-վեր էր թռչում, իբրև թէ պարում է. նրա մարդանման դէմքը ամեն ըոպէ անհանգիստ դառնում էր մէկ տիրով աչքերին, մէկ հաչող շան կողմը:

Կապիկ, ցոյց տուր՝ մեր բազարում
աղէն գործից հնց է դառնում:

Կապիկը փայտին էր յենւում, մի ձեռքը դնում մէջքին ու պոչը գետնին թրեւելով՝ առաջ էր գալիս:

Կապիկ, ցոյց տուր՝ մեր սարերում
հովիւն հօտը հնց է պահում:

Կապիկը վզին էր դնում փայտը, գլխի ետևից երկու թեւերով գրկում էր ծայրերը և պտտւում տիրով շուրջը:

2.

Երեխաները ուրախութիւնից աղաղակում էին, իսկ շունը աւելի ու աւելի կատաղի էր հաչում:

Ամեն հաչոցին կապիկը ցնցւում էր և յաճախ սխալւում: Այն ժամանակ տիրով փայտը իջնում էր նրա գլխին ու վզի շղթան այնպէս ամուր էր թափ տալիս, որ կենդանին վախեցած ատամները կրճտացնում էր, մի անորոշ ձայն էր հանում և իսկոյն սխալը ուղղում:

Կապիկ, ցոյց տուր՝ վերի թաղում
մեր բրուտը հնց է կաղում:

Կապիկը ետևի թաթերով բռնում էր փայտից և առջևի թաթերի վրա ման գալիս՝ պոչը ցից արած:

Կապիկ, ցոյց տուր՝ փողիներում
հարբածները հնց են փուռում:

Կապիկը փուռեց մէջքի վրա ու ոտքի կանգնեց, գլուխը ու նորից կանգնեց... Այդ միջոցին շունը ամբողջ ուժով ձիգ տուաւ իր շղթան ու, չը կարողանալով կտրել, ծառս ելաւ ետևի ոտներով վրա ու խռպոտ ձայնով, խեղդւելով, գազազած հաչում էր:

Կապիկը սարսափահար դէնը թուաւ, երկու ձեռքով աշխատեց ազատւել վզնոցից, աւելի վախեցաւ շուրջը բարձրացած ճիչ ու աղաղակից, յանկարծ մի վայրենի ճիչ արձակեց, մագլցեց իր տիրով. շորերով ու կպաւ նրա կրծքին:

Կպաւ ու չափ աչքերը սոսկումով չէր հեռացնում գա-
ղազած շնից:

Ամեն կողմից թափւեցին շաքար, կանֆետ, տխիլ, խնձոր,
սև փող, բայց կապիկը պոկ չէր գալիս տիրոջ կրծքից, նոյն իսկ
այն ժամանակ, երբ տէրը կռանում հաւաքում էր այդ ամենը:

3.

Ամբողջ օրը Աշոտը չէր մոռանում կապիկի սարսափահար
հայեացքը: Եւ երբ պառկեց անկողին, նորից երկար մտածում
էր: Յանկարծ նրան այնպէս թւաց, թէ մի բան իր կողորդը
խեղդում է. ձեռքը տարաւ դէպի պարանոցը ու տեսաւ՝ վզնոց
է: Վզնոցը ամուր հուպ էր տալիս, և ամեն ըոպէ մէկը շղ-
թայից ամուր բաշջում էր: Աշոտը աչքը բարձրացրեց ու
տեսաւ որ իր վզի շղթայի ծայրից բռնել էր մի մեծ կապիկ,
իսկ կողքին մի ուրիշ կապիկ դայիրա էր ածում և երգում.

Ցոյց տուր, Աշոտ, մեր աշխարհում
աղջիկները ո՞նց են պարում:

Եւ Աշոտը պարզ լսում էր պատշգամբներին, դարպասի
մօտը, շուրջը կանգնած մեծ ու փոքր կապիկների հոհոցն
ու ծիծաղը, շան սարսափելի հաչոցը... Իսկ գլխին պտտւում
էր պար ածող կապիկի փայտը:

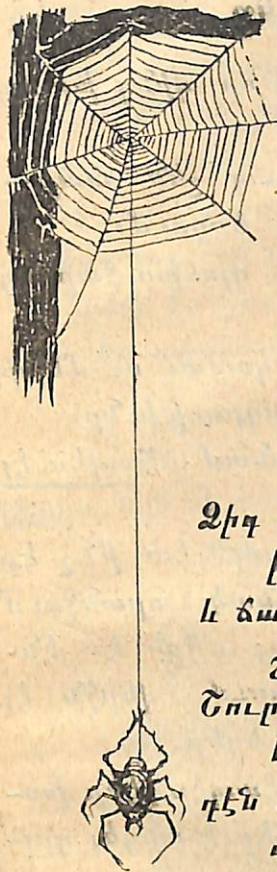
Աշոտ, ցոյց տուր՝ փոշիներում
հարբածները ո՞նց են փռւում:

Աշոտը գորւում է ու կանգնում, նորից է գլորւում...
Յանկարծ շունը կատաղած պոկ է գալիս, կտրում է շրդ-
թան ու յարձակւում Աշոտի վրա: Եւ Աշոտը զգում է, թէ
ինչպէս շան սուր ատամները ցցւում են իր ոտի մէջ. ցաւից
սարսափահար ճչում է ու վեր թռչում...

—Մայրիկ, մայրիկ...

Անկողնի մօտ կանգնած էր մայրիկը՝ մոմը ձեռքին ու
անհանգիստ նայում էր նրան:

72. Մարդը

Ցանց է գցում ճարպիկ սարդը
երկար-բարակ ոտներով.
Ա, ճանճերն են նրա դարգը,
բան չի կերել օրերով:
Շուրջ է գալի, շուրջ է գալի,
իր նուրբ թելերն է հիւսում,
դէն է գնում, ետ է գալի,
մինչև գործը աւարտում:

Ձիգ կախել է, տես, գերանից.
Ինչ արւեստ է, ինչ ոստայն
և ճանճերը ամեն կողմից
շտապում են՝ մտիկ տան:
Շուրջ են գալի, շուրջ են գալի
և՛ նայում են և՛ վազում,
դէն են գնում, ետ են գալի
անվերջ, աշխուժ տրդարգում:

Իսկ վարպետը սոված փորով
պըպըգել է մի կէտում
և անհամար իր աչքերով
այդ ժիր ճանճերն է դիտում:
Շուրջ են գալի, շուրջ են գալի,
բայց միշտ ըզգուշ են թռչում,
հասկանում են, մօտ չեն գալի,
տրդարգում են ու կորչում:

Մարդը ինչո՞ւ համար է ուսայն հիւսում:

Ա. ու ա. ծ.—Ճանճն ինչ է՝ ճեւճն ինչ լինի:

73. Մեխի պատմութիւնը

—Ընը՝ ու՛ֆ,—խորը տընքաց մեխը, հէնց որ պինդ խրեց տախտակի կուրծքը:

—Վան մի քիչ քաղաքավարի, էտպէս հուպ չեն տայ,— բողոքեց տախտակը, նորեկին տեղ տալով իր ծոցում:

—Ի՛նչ քաղաքավարութեան ժամանակ է, գլուխս ջարդեց էտ անիծածը,—վրա տուաւ մեխը շարացած:

Իսկ երբ մուրճի վերջին հարւածը անց կացաւ ու մեխի գլուխը քիչ հանգստացաւ, փոխեց և տրամադրութիւնը:

—Իէ, սրանից յետոյ երեւի կը հանգստանամ. էսպէս էլ շարշարանք,—բացականչեց ինքն իրեն:

—Չարշարանք, շարշարանք. մարդ իմանայ՝ էտ ի՛նչ էք անում դուք, մեխերդ, որ բոլորդ էլ շարունակ տրտնջում էք,—զայրացաւ տախտակը:—Չարշարանքը այ մերն է. էնքան տաշում են, տաշտըշում, հոգի են հանում. վերջն էլ ամեն կողմից ծակծկում. թէ չէ՛ ձե՛զ ինչ է եղել:

—Կարծում ես,—պատասխանեց մեխը.—էտպէս չէիր խօսի, եթէ իմանայիր՝ որտեղից եմ գալի և ինչեր է անցել զըլխովս:

—Ո՞րտեղից ես գալիս:

—Մու՛թը աշխարհքից:

—Մու՛թը աշխարհքից:

—է՛յ, քանի հազար տարի է, թաղւած էի գետնի տակ քարերի հետ միասին:

—Բա ինչպէ՛ս դուրս եկար:

—Ես ի՛նչ գիտեմ: Եկան, ծակեցին, ջարդեցին, լոյս աշխարհք հանեցին:

—Յետո՞յ:

—Յետոյ ամեցին հնոցը, սարսափելի կրակի մէջ: Վան, էտ տաքութեանը երկամի կը դիմանայ. թուլացանք, հալեցինք, շուր կտրեցինք. վերևից մտել էինք, ներքևից դուրս

հոսեցինք: Հազիւ էինք քիչ հովացել, էլ ի՛նչ ծեծ ու շարշարանք. բարակացրին, վերջն էլ ահագին մկրատներով կտրեցին, բաժանեցին ինձ միւսներից, գլխիս տւի՛ն, տափակացրին, յետոյ էլ ոտքս խարտոցի զրին: Բայց, էհ,—աւելացրեց նա յանկարծ արհամարհանքով,—դու ի՛նչ պիտի հասկանաս էս բոլորից. դու, որ ոչ այդ հարւածների մասին գաղափար ունես, ոչ կրակ ես զգացել մարմնիդ, ոչ էլ լոյս աշխարհքից դուրս բան ես տեսել կեանքումդ...

1) Բացի երկաթից էլ ի՞նչ բաներ են հանում գետնի խորից:

2) Ի՞նչ անուն ենք սալիս այդ հանած բաներին. ի՞նչ անուն ենք սալիս այն տեղին, որտեղից հանում ենք:

74. Խրտուիլակ

1.

Գիւղացին մի գարու արտ ունէր: Գարին հասել էր: Ճնճողուկները ամեն կողմից հաւաքւում էին, ուտում հա ուտում:

Հէնց գիւղացին գալիս էր թէ չէ, թողնում էին փախչում, վեր էին գալի արտից քիչ հեռու թփերի վրա, թռչկոտում էին ու ծրւծրւում, կարծես մարդուն ծաղրել էին ու զում:

Գիւղացին տեսաւ՝ էսպէս որ շարունակելի իրեն բան չի մնայ:

Մտածեց, մտածեց ու գնաց բերաւ մի ձող, ցցեց արտի մէջտեղում, մի ուրիշ փայտ էլ խաչի նման կապեց նրան, իր հին, մաշած արխալուխը գցեց վրան, մի բրբրած փափախ անց կացրեց գլխին, մի քիչ յարդ էլ կապեց, կախ արաւ թևից ու հեռացաւ:

Կարծես իսկը մարդ լինէր կանգնած արտի մէջտեղում, մանաւանդ երբ քամին էլ փչում էր և փէշերն ու արխալուխի երկար թևերը շարժում:

«Իէ, հիմի տեսնեմ, անիծածներ, ոնց էք մօտ գալու», — մտածեց մարդը ու գնաց իր բանին:

2.

— Գնաց, գնաց, ծրւծրւացին ճնճողակները ու բոլորը մէկանց վեր թռան թփերից, որ թափեն արտին:

— Է՞ս ինչ բան է. էտ անպիտանը դեռ չէ գնացել, — զարմացան բոլորը. օդի մէջ մի-երկու շրջան արին ու նորից իջան ցած թփերի վրա:

Եւ սպասում էին ծրւծրում, ծղրում, մինչև որ մարդը վեր կենայ կորչի: Բայց մարդը պինդ կանգնել էր մի ոտի վրա, արտի մէջտեղում ու շարժում էր թևերը:

«Հապա թէ մօտ կը գնք»:

Ճնճողակները համբերեցին, համբերեցին ու համբերութիւնները հատաւ:

— Է՛, վեր կացէք գնանք կողքերից գոնէ կտցենք մի բանի կտուց, — ասաւ նրանցից ամենից համարձակը:

— Կը խփի, — պատասխանեց մի վախկոտ:

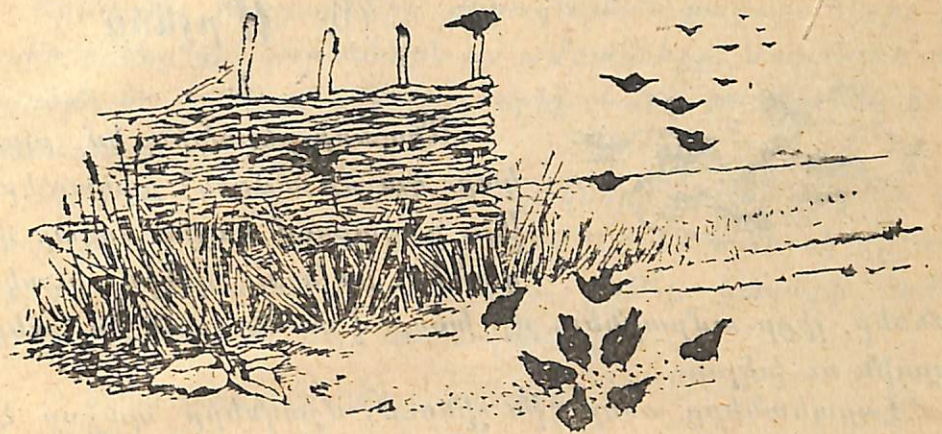
— Կը խփի՛ կը փախչենք:

Ու մի երկուսը մօտեցան արտին:

Իսկ միւսները ասին.

— Է՛, անպէք, ով գիտի ինչ սատանութիւն կը լինի: Տակից մի փորձանք դուրս կը գայ: Էն որ թևերը էնպէս շարժում է ու գլուխն էլ էնպէս տրմբտրմբացնում, էտ լաւ նշան չի:

Ասին ու թռան գնացին ուրիշ արտեր:

75. Ճնճողակներ

Կոտ ու կէս կորեկ ունեմ ցանելու համար,
ճնճողակներ թռան եկան ուտելու համար,
կոացայ քար վեր առայ զարկելու համար:
Ղասարներ զանազ բերին մորթելու համար,
աղջիկներ թև քաշեցին փետրելու համար,
պառաւներ պղինձ դրին եփելու համար:
Դուռ-դռկից շուրջ բազմեցին ուտելու համար,
տէրտէրներ խաչով եկան օրհնելու համար,
աշուղներ սազով եկան գովելու համար:

Ա՛յ, ճնճողակի,
կարմիր տառիկ,
սիպտակ փորիկ,
ուտեն կուտիկ,
խմեն ջրիկ
աւելի եզրիկ,
պատիկ-մատիկ,

փախչեն երթան ման գալու համար:

1) Ե՛ֆար՛ որ վեր կալայ, քանի ճնճողակ զարկեցի:

2) Այնքան մարդ ի՞նչ պիտի մորթին, ուտին:

Առա՛ծ. — Ձուրը չը տեսած, ոտներդ մի հանի:

Հանելուկ. — Մի մարդ, մէջը լիքը ուրազ:

76. Մրջնոց

1.

Անտառի բերանին իմ բլրակ
կար. դա մի ամբողջ քաղաք էր:
Այդ քաղաքում կային երկար փո-
ղոցներ, լայն ու կոկիկ բնակա-

րաններ, լիքը ամբարներ, մի խօսքով ամեն բան իր տեղը,
կարգին ու խելօք:

Վարպետները տներ էին շինում, մշակները պաշար էին
հաւաքում մայրերի ու հայրերի համար, դայեակները երե-
խաներին էին մտիկ տալիս, իսկ զինւորները պահպանում էին
քաղաքը:

Եւ հանգիստ, բախտաւոր ապրում էր այս քաղաքը: Եւ
այդ քաղաքը մըջնոցն էր:

2.

Մի օր մի սարսափելի հսկայ, այսինքն մօտիկ գիւղի
տղաներից մէկը, տեսաւ այդ քաղաքը, իր ահագին ոտը դրաւ
քաղաքի վրա ու, Տէր Աստուած, ինչ աւերմունք արաւ:

Բնակարաններն ու ամբարները փուլ եկան, հողը լցւեց
փողոցները: Դայեակները մանուկ մըջնոցներին առան, ան-
տառը փախան. հայրեր, մայրեր, մշակներ—մոլորւած դէս ու
դէն ընկան: Իսկ ահագին ոտը շարունակում էր փորվել:

Միայն կտրիչ զինւորներն էին, որ գլուխները չը կորցրին:
—Կռիւ, — կանչեցին նրանք, — կծոտենք, սպանենք այս
անիրաւին:

Ու առաջ ընկան. նրանց ետեւից բոլոր մըջնոցները: Յար-
ձակեցին հսկայի վրա, կծեցին ու թոյն լցրին, ուռցրին կծած
տեղերը:

Հսկան ոտները թափ էր տալիս ու ճխլում յարձակւողնե-
րին: Քաղաքի քաջ պաշտպանողներից շատերն ընկան այս մեծ
պատերազմում, բայց թշնամին վերջապէս յաղթւած թողեց
քաղաքն ու հեռացաւ:

Կենդանի մնացածները վերադարձան քաղաք: Նորից շի-
նեցին իրենց բնակարաններն ու ամբարները, մաքրեցին փո-
ղոցներն ու հրապարակները: Նորից հանգստութիւն և կարգ
հաստատեցին քաղաքում:

Եւ նորից վարպետներն ու մշակները ուրախ-ուրախ աշ-
խատում են, իսկ դայեակները կրթում են մանուկ մըջնոց-
ներին, որ մեծանան ու դառնան իրենց քաղաքի համար
կտրիչ մշակներ ու քաջ պահպաններ:

1) Տղան ինչո՞ւ էր քանդում մըջնոցը.

2) Ի՞նչով յաղթեցին մըջնոցները:

Առաժ.—Մէկն ամենքի համար, ամենքը մէկի:

Հանելուկ.—Մի գոմ ունեմ, հազար գլուխ ոչխար կը տանի:
մէկ կապ խոտ չի տանի:

77. Վուշ

1.

Վուշը ծաղկել էր. կապոյտ, փոքրիկ ծա-
ղիկներ, թիթեռնիկի թևերի նման փափուկ
ու քնքուշ:

Արևի շողը գուրգուրում էր նրան, ցօղի
կաթիլը փայլիլում էր նրա վրա, և վուշը
հրճւում էր:

—Ի՞նչ քաղցր է արևը, ինչ անուշ է
ցօղը: Ձէ, աշխարհիս երեսին ինձանից բախ-
տաւոր ոչոք չը կայ:

2.

Բայց մի օր եկան մարդիկ, բռնեցին վուշը ու արմատով
հողից գուրս քաշեցին: «Պրծան», մտածեց վուշը:

Իրին շուրք, կարծես ուզում էին խեղդեն, յետոյ գրին
արևի գէմ ու չորացրին:

Բայց դրանով չը վերջացաւ: Խեղճին բռնեցին, մի լաւ
թակեցին, զըզըզեցին, յետոյ էլ սանրեցին, անց կացրին ճա-

խարակին, ֆը՛ւ, ֆը՛ւ, ֆը՛ւ, մտածեցին: Վուշը դարձաւ թել:
Թելը հանեցին դադգահի վրա, գործեցին, դուրս եկաւ մի
կտոր սպիտակ կտաւ:

—Էս ի՞նչ սիրուն բան դառայ,—գարմանում էր նա,—
թէև մի բիշ շատ տրորեցին:

3.

Քիչ յետոյ կտաւը տարան, չափեցին, ձևեցին, մկրատով
կտրտեցին, ասեղով ծակծկեցին, վերջապէս կտրեցին մի սի-
րուն շապիկ: Ու դրին խանութի ցուցափեղկը:

—Դէհ, հիմա ինձ մտիկ արէք,—փրւել էր նա, ցուցա-
փեղկում պառկած:

—Չէ, աշխարհիս երեսին ինձանից բախտաւոր չը կայ:

4.

Տարիներ անցան, շապիկը հագան ու մաշեցին: Թելերը
քրքրւել էին և ընկնում էին իրարից:

Շապիկը դարձաւ փալաս: Փալասով դռներ ու պատու-
հաններ էին սրբում. մի օր էլ շարտեցին աղբանոց:

—Էլ պրծաւ,—մտածում էր վուշը տխուր-տխուր:

Էս միջոցին էր որ մէկը եկաւ, նրան վերցրեց, գցեց իր
զամբիւղն ու տարաւ:

5.

Խեղճին մանր-մանր կտրտեցին, ածեցին ջրի մէջ, եփե-
ցին, խառնեցին, քամեցին, լւացին, չորացրին, փռեցին, հար-
թեցին, ձգմեցին, մինչև որ դարձաւ մի երկար բարակ սպի-
տակ թուղթ:

—Վայ, էս ի՞նչ սիրուն բան դարձայ,—մտածում էր վու-
շը:—Չէ, ինձնից բախտաւոր ոչ ոք չը կայ աշխարհիս երեսին:

Թուղթը թերթ թերթ դարսեցին, տարան տպարան, գցեցին
մեքենայի տակ ու վրան տառեր տպեցին: Յետոյ էլ ծալեցին,
կարեցին, կազմեցին, դուրս եկաւ մի գիրք:

Ահա, այդ գիրքը հիմա բո առաջն է, որի վրա կարդում
ես բախտաւոր վուշի պատմութիւնը:

Վուշի սեքմից ի՞նչ են պատահում:

Առաժ.—Էս քեզ խրատ, էլ չը ցանես կտաւատ:

78. Այադնի վարձուորները

Մեր ծեր կազնին իր հին տունը
տւել է չորս վարձուորի:

Արմատի մօտ ներքնատունը
մուկն է բռնել այս տարի:

Ատաղձագործ փայտփորիկը
ցածի յարկի խանութում
անց է կացնում իր օրիկը,
թաղում, կտցում, ծակոտում:

Իսկ վերևի յարկում տեփիկ
շէկ սկիւռն է բնակում,
կաղին, ընկոյզ, սերմ ու հատիկ
դիզած իր լի փըշակում:

Թաւ ճիւղքումը դրել է բուն
մի զիլ երգիչ դուրալի
ու ճըլլըլում է օրն իրուն:
Իսկ վարձ ոչոք չի տալի:

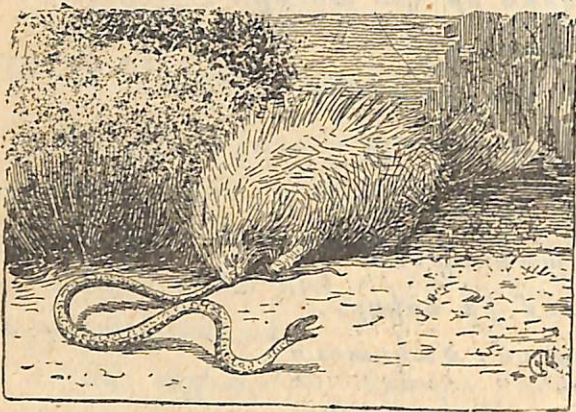
79. Ոգնին եւ օձը

1.

Ամառայ մի տաք օր էր: Արևի կիզիչ շողերը այրում
խորովում էին արտն ու արօտը: Դրսում ամեն ինչ լուռ էր:
Չէր լսւում ոչ կովի բառաչը, ոչ ձիու խրխինջը, ոչ շան
հաջոցը, ոչ այծի մկկոցը, ոչ ոչխարի մայիւնը, ոչ հաւի
կչկչոցը և ոչ էլ թռչունի ծլլոցը: Գիւղի առջևից հոսող վտա-
կի վըշոցն էլ չէր լսւում. նա էլ էր պապանձել:

Օրւայ այդ շոք պահին գիւղի բոլոր երեխաները հաւաք-
ւել էին ձորի գլխին ու նայում էին ցած:

2.

Ներքե, ձորի մէջ կը ու-
ւում էին ողնին ու օձը:
Կուրը կատաղի էր:
Օձը սուլում էր, թռիչք-
ներ էր անում փշոտ
ողնու շուրջը, բայց ոչ
մի կերպ չէր կարողա-
նում բռնել: Ողնին էլ
փոքրիկ գլուխը հանում

էր ու յարմար բոպէից օգտւում, կծում օձի մէջքը, փորը,
վիզը ու կծկւում: Վերջին անգամ փշերի միջից հանեց
նա իր գլուխը, յանկարծ բռնեց օձի պոչը և կրկին կծկեց:

Օձը ինչքան աշխատում էր, չէր կարողանում ազատուի,
ցաւից Փշշացնում էր, երբեմն գլուխն էր մօտեցնում պոչին,
երբեմն մարմինն էր դէս ու դէն նետում: Ողնու փշերը ամուր
ու սուր էին և անխնայ քրքրում էին նրա մարմինն ու գլուխը:

3.

Հեռագհեռէ օձը թուլացաւ: Մարմնի վրա բազմաթիւ վէր-
քեր կային, այլևս չէր սուլում, միայն ցնցւում էր ամբողջ
մարմնով:

Ողնին կծկւած էր ամուր, օձի պոչը պինդ կծած:

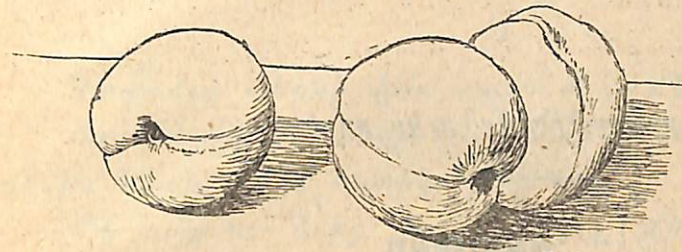
Բաւական ժամանակ անցաւ, մինչև օձը բոլորովին ան-
շարժացաւ: Արդէն սատակել էր:

Ողնին բաց թողեց նրա պոչը, զգուշութեամբ մի քանի
անգամ հանեց իր գլուխը, դիտեց շուրջը, նայեց օձին, գնաց
ու ծածկեց մօտակայ թփերի տակ:

Ա. ո. ա. ծ. — Օձը իր շապիկը կը փոխի, բնութիւնը չը փոխի:

Հանելուկ. — Ձու կածի՝ հաւ չի, խոտ կուտի՝ կով չի:

80. Երեք դեղձ

Արուսեակը թըռչ-
կոտելով վազեց իր
սենեակը ու ձեռքի
երեք դեղձը շարեց
սեղանի վրա, ինքն
էլ կանգնեց դի-

մացը ու երկար դիտում էր: «Ի՞նչ լաւն են, չեմ ուտի, կը
պահեմ», — մտածում էր նա: Բայց մի քանի բոպէից յետոյ
մօտեցրեց մէկը բերնին ու կծեց: Եւ շուտով կարմիր դեղձից
մնաց միայն մեծ կորիզը:

«Մնաց երկուսը, էլ չեմ ուտի», — հաստատ վճռեց Արու-
սեակը, վերցրեց դեղձերը ու վազեց խոհանոց:

Խոհանոցում կանգնած էր լացք անողի փոքրիկ, գունատ
աղջիկը իր պատուած շորերով: Յանկարծ կարմիր դեղձերից
մէկը դուրս պրծաւ Արուսեակի ձեռքից ու գլորեց աղքատ
աղջկայ կողմը: Արուսեակը շտապով կռացաւ, բռնեց դեղձը,
ինքն էլ չէր իմանում ինչու՝ կարմրեց ու փախաւ խոհանո-
ցից դուրս:

Երկար մտածում էր: Վերջն ինքն իրան ասաւ.

— Էս մէկը կուտեմ, միւսը կը տանեմ նրան:

Ու մէկն էլ կերաւ: Մնաց ամենից մեծը. փափուկ, կար-
միր, սիրուն, թաւիշի նման:

Շուտով վերջին դեղձիցն էլ միայն կորիզը մնաց:

Արուսեակը շփոթւած վազեց մօր սենեակը:

— Մայրիկ, դու հօ ասացիր, որ այն դեղձերը իմն են:

— Այո, աղջիկս:

— Եւ որ ինչ ուզեմս՝ կանեմ, չէ՞:

— Այո:

Արուսեակը ոչինչ չըպատաս-
խանեց, բայց անհանգիստ էր:

—Ինն էր ու կերա՛յ: Ի՞նչ վատ բան եմ արել որ...
 Բայց ինչ էլ որ անում էր՝ լացք անողի աղջիկը աչքից
 չէր հեռանում:

Ա. Ա. Ս. — Կուշար քաղցածին մանր կը բռդի:

81. Գեռակը

—Ո՛ւր ես վազում
 այդպէս արագ,
 ա՛յ գն՛ կայտառ
 սիրուն գետակ.
 կանգ առ, խաղանք
 էս ծառի տակ:

«Չէ, փոքրիկըս,
 գնամ պիտի,
 տես շաղացը
 գիւղի մօտի.
 պէտք է ուժ տամ,
 որ պըտըտի:

«Ցածն էլ հովառում
 անուշահոտ
 ինձ են մնում
 ծաղիկ ու խոտ,
 յոգնած ծառաւ
 տաւարն ու հօտ:

«Սառն ազգիւրը
 բարձրը սարի
 դրանց համար
 է ինձ տալի
 իր զով ջուրը
 կըլկըլալի:

«Իսկ կամուրջի
 տակն էլ որ կայ,
 կայ լացքը
 պառաւ կրնկայ,
 պէտք է լամ,
 բանի լոյս կայ:

«Իէ, տեսնում ես.
 մ'ննա րարով:
 ճամփաս ցանած
 հազար գործով,
 դադար չունեմ
 ես մինչև ծով»:

Հանելուկ. — Օրան օրան շուռ է գալիս.
 ոտներ չունի ման է գալիս,
 բերան չունի՝ կուլ է տալիս:

82. Թրթուրն ու խխունջը

1.

Կազամբի տերևի վրա ապրում էր մի խխունջ:

Այդ տերևի մի անկիւնում արդէն վաղուց ընկած էր մի
 դեղին հատիկ: Այդ հատիկը թիթեռնիկի ձու էր:

Մի տաք օր ձւից դուրս սողաց մի փոքրիկ թրթուր.
 խխունջը գարմանքով նայում էր այդ նոր արարածին:

«Ի՞նչ չնչին, ի՞նչ ողորմելի գառ է», — մտածում էր նա:
 Իսկ թրթուրը շատ ուրախ էր: Նա սիրում էր տաք արևը,
 իր կազամբի տերևը, ու երջանիկ էր:

Մի օր խխունջը մօտեկաւ
 ու պոզերը շարժելով ասաւ.

— Զարմանում եմ, ինչո՞ւ
 ես այդպէս միշտ ուրախ: Մեր
 կեանքը իսկի էլ այդպէս թե-
 թի չէ:

— Ինչո՞ւ, — պատասխանեց թրթուրը, — շատ լաւ է: Ծու-
 տով էլ մի սիրուն թիթեռ կը դառնամ, կը թռչեմ վեր, արևը
 ոսկի շողերի տակ. ա՛խ, ինչ լաւ կը լինի:

Խխունջը երեսը շուռ տաւ ու ծիծաղեց.

— Ի՞նչ յիմար բաներ է դուրս տալիս սա:

2.

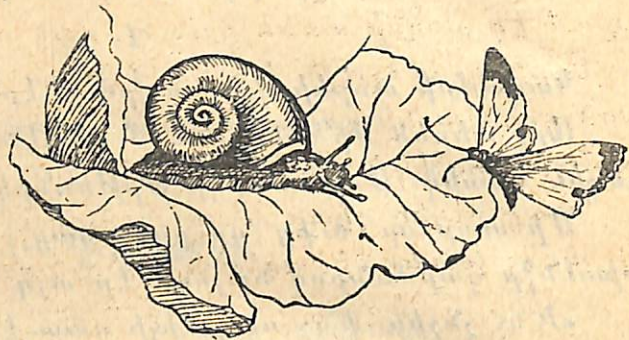
Քիչ յիսոյ թրթուրի ուրախութիւնը կորաւ: Թմրել մնա-
 ցել էր մի տեղում:

Մի անգամ խխունջը անց էր կենում նրա կողքից, տե-
 սաւ որ թրթուրը փաթաթւել էր մի տեսակ կաշւի մէջ ու
 անշարժ ընկել:

— Ա՛յսպէս էլ յիմար, — բացականչեց խխունջը. — ասում
 էր թիթեռնիկ պիտի դառնամ, ընկել սասկել է:

Մի քանի ժամանակ էլ անց կացաւ, խխունջը բոլորովին
 մոռացել էր իր հարեանին և ապրում էր առաջւայ պէս կա-
 զամբի վրա: Մի օր էլ անց էր կենում նրա գերեզմանի մօ-

տով ու յանկարծ զարմացած կանգ առաւ. թրթուրի պատը-
 ւած կաշւի մօտ նըս-
 տած էր մի սիրուն
 թիթեռնիկ և նրա
 թաւիշ թևերը փայ-
 լում էին արևի շողե-
 րի տակ:

—Մնաս - բարով,
 խխունջ, ես գնում
 եմ, — կանչեց թիթեռնիկը, թևերը թեթև թափ տւաւ, բարձ-
 րացաւ վեր ու կորաւ արևի պայծառ շողերի մէջ:

- 1) Խխունջը փոքրիկ քրթուրին ինչ՞ու էր ողորմելի համարում:
- 2) Ուրի՞ս ի՞նչ կենդանի գիտէ, որ պատեան ունի:
- 3) Ի՞նչի համար են խխունջի պոգերը:

Հանելուկ. — Պառաւը նստել է գետնին, քուրքը հագել է քուր-
 քին, ասում է՝ մրսում եմ, հա մրսում եմ:

83. Կես խնձոր

1.

Դասարանում մի խումբ աղջիկ ու տղայ խոնկել էին
 վառարանի մօտ: Ցուրտ առաւօտ էր: Ուրախ-ուրախ խօսում
 էին նրանք ու ծիծաղում իրար հետ:

Իսկ նրանցից քիչ հեռու, բոլորովին առանձին, կանգնել
 էր մի նորեկ աշակերտուհի, որի վրա հները կարծես ոչ-մի
 ուշադրութիւն չէին դարձնում. երբեմն մէկը, երբեմն միւսը
 թէև նայում էր աղջկայ կողմը, բայց ոչ մէկը հետը չէր խօ-
 սում:

Նորեկը այս առաջին անգամն էր ոտքը դնում դպրոց:
 Մայրը զեռ նոր էր թողել ու հեռացել. և աղջիկը այժմ շատ
 մենակ ու անյարմար էր զգում այդ օտար սենեակի ու օտար

բազմութեան մէջ. Սիրտը սաստիկ ուզում էր իրենց տունը,
 ուզում էր թողնի ամեն բան ու վազ տայ մօր ետևից:

Աչքերը լցւել էին և ուզում էր արդէն լաց լինի, երբ յան-
 կարծ դասարանի դուռը թափով բացւեց ու մի սևաշւի կար-
 մրաթշիկ աղջիկ նետուեց ներս:

Գնաց ուղիղ դէպի վառարանը ու ձեռները տաքացնե-
 լով սկսեց խօսել ծիծաղել այնտեղ կանգնած խմբի հետ:

2.

Մէկ էլ յանկարծ աչքովն ընկաւ նորեկ աղջիկը:

— Բարև, — ասաւ նա անուշ ձայնով ու շատ սիրալիր, և
 մօտեցաւ:

Նորեկի դէմքը պայծառացաւ և իսկոյն պատասխանեց.

— Բարև:

— Ցուրտ է, չէ՞, — ասաւ սևաշւին, պայուսակը ուսից հա-
 նեց, դրեց սեղանին, ձեռքերը քիչ շփեց ու անմիջապէս գըր-
 պանի խորքից դուրս քաշեց մի մեծ կարմիր խնձոր:

Հանեց, կէս արաւ ու կէսը մեկնեց նորեկին՝ ժպտալով.

— Սիրում ես, չէ՞, խնձոր:

— Այո՛, — պատասխանեց նորեկը՝ վերցնելով խնձորի կէսը:

— Իմ անունը Հուռիկ է, — ասաւ խնձորի տէրը, — իսկ քոնը:

— Իմ անունը Սեդա է:

— Էտ ի՞նչ սիրուն անուն ունես: Տես, իմ մօտս մի ազատ
 տեղ կայ. ուզում ես՝ մօտս նստես:

— Սիրով:

— Ու երկու աղջիկները միասին գնացին նստեցին Հուռիկի
 նստարանին իրար կողքի, կրծում էին իրենց խնձորն ու ճրթ-
 ճրթում իրար հետ, մինչև որ տւին դասի զանգը:

Ուսուցիչը ներս եկաւ թէ չէ, աչքը ման ածեց դասարա-
 նի վրա, կարծես փնտռում էր մէկին: Տեսաւ նորեկին Հու-
 ոռիկի կողքին, նայեց նրանց զւարթ աչքերին ու ժպտաց.

— Ոչինչ, լաւ ընկերուհի ես ճարել:

Ու այգպէս էլ էր:

Հուսիկը, որ հիմա մեծացել ու դարձել է կին, դարձել է տիկին Հոսիսիմէ, հէնց ինքը պատմեց ինձ այս պատմութիւնը և աւելացրեց, թէ ինչպէս կէս խնձորով ձեռք էր բերել իր ամբողջ կեանքի լաւագոյն ու մտերիմ ընկերուհուն:

- 1) ձի՞տս է, կէս խնձորով էր ձեռք բերել իր ընկերուհուն:
- 2) Ի՞նչ տեսակ աղջիկ էր Հոսիսիկը:

84. Աղբիւրը

Սարի լանջում, ժայռի տակ
Հուր էր բրխում սառնորակ
ու ցրելով խոտերում
իզուր ճանիճ էր դառնում:

Նրա առջև մի խոր գուշ
շինեց հովիւն ու անուշ
խաղ ասելով նա տարաւ
ջրեց հօտը իր ծարաւ:

Պախրէն անցաւ էն սարից՝
շորից հանած շոր լեզուն.
կուշտ-կուշտ խմեց աղբիւրից,
ապա նայեց Ասածուն:

Անցւորն եկաւ աթաղէզ,
ստան աղբիւրին որ հասաւ,
գլխարկն առաւ ու շորեց՝
խմեց, սիրաբ հովացաւ:

Ու արւաւ իր օրհնանքը
անցւոր մարդը էն բարի.
«բո շինողի օր-կեանքը
ջրի նըման երկարի...»

1.

Եղբայրներս իրենց ընկերների հետ խօսք էին կապել պնան մոռի: Այնքան արի, որ համաձայնեցին ինձ էլ հեռները ստնեն:

Յուլիսի կէսն էր: Մորին արգէն վերջացել էր. մոռն էլ գանուում էր՝ միայն աւելի բարձր տեղերում:

Արեք հազիւ էր դուրս նայել դիմացի սարի ետևից, երբ մենք ամարանոցները թողինք: Շարունակ պիտի բարձրանայինք:

Շուտով հասանք վերի արտերին:

Այնտեղ հունձը գեռ նոր էին անում: Գիւղացիք կեռ ման-գաղները ձեռներին, անընդհատ կռանում էին, հնձում, գրկի մէջ հաւարում, ապա խուրձեր կապոտում ու ցից կանգնեցնում:

Բարի աջողում, — ողջունեցինք մենք:

Աստծու բարին, պատասխանեցին հնձուորները միա-ձայն: Մէկը նրանցից բաժանուէց և մի մեծ խուրձ բարձր պահած՝ մօտեցաւ մեզ: «Փէշքէշ է», — կանչեց նա:

Եղբայրս սև փող տւաւ նրան, ու առաջ անցանք:

Շաւիղը աւելի դիք է դառնում և հետզհետէ անյայտա-նում էր թուփերի մէջ:

Մէկ էլ ետ նայեցի:

Յաճրում երևում էին գիւղերը գեանափոր աներով, տեղ տեղ միայն կարմրին էին տալիս կղմինարով ծածկւած տանիքներ: Մայլի ճամփան ոլոր-մոլոր ձգւում էր գիւղերի միջով: Իաշտերում և արտերում շարք-շարք բազմած էին խօտի գէզերն ու ցորենի կիտուկները. մէջէմէջ, գորգերի նման, սև-սև փուլած էին նոր վարած ցելերը: Հեռում, դիմացի սարի անտառի միջից, մի ուղիղ ծուխ էր բարձրանում. ամխարարները ամուխ էին այրում:

2.

Շաւիղը կորցրինք: Մազկցում էինք, թուփերից բւնում,

իրար ձեռք տալիս, իրար վեր բաշում, ժայռից ժայռ բարձրանում. վերջապէս տեղ հասանք:

Տէր Աստուած, ինչքան մոռ կար: Թուփերը կարմրել էին: Իսկոյն ցրեցինք կանաչ թուփերի մէջ և ազահութեամբ ըսկսեցինք ուտել հիւթալի պտուղները ու հաւաքել զամբիւղների մէջ: Իրար հրում էինք, ձգում էինք փշոտ ճիւղերի մէջ, ձեռներս շանգոում, ծիծաղում, երգում, շւացնում:

Չը նկատեցինք էլ՝ թէ ինչպէս մեր զամբիւղները լցեցին: Թարմ տերևներով ծածկեցինք ու ճամփայ ընկանք: Որոշեցինք իջնել սարի միւս լանջով, որտեղ մի գետակ էր վազում. ուզում էինք սառը ջրի մէջ լողանալ, գովանալ:

Անցանք միւս լանջը: Այնտեղ աւելի անտառոտ էր: Հեռւից լսում էր մի կրկնող զրնգոց:

—Տղէք, խոտ են հարում,—կանչեց մեր ուղեցոյցը:

Եւ ճիշտ որ մի քիչ յետոյ դուրս եկանք մի ընդարձակ թալա: Խոտ հարողները, կուրծքերը բաց, գունաւոր թաշկինակները գլխներին, իրարից հաւասար հեռաւորութեան վրա առաջ էին քայլում և երկաթ գերանդիները կանոնաւոր շարժում: Ամեն շարժումից բարձր խոտը կիսաշրջան պտուկում փուլում էր գետնին:

3.

Ծառերը աւելի ու աւելի խիտ և վիթխարի էին դառնում: Անտառի զովութիւնը անչափ ախորժելի էր: Յանկարծ երեսներին դիպաւ ջրի խոնաւութիւնը: Ջրվէժի բաղցը շառաչը ըսկսեց խառնել տերևների սօսափիւնի ու թռչունների կանչերի հետ:

—Գետակը, գետակը... Տղէք, ապա տեսնենք՝ ո՞վ աւելի շուտ կը հասնի...

Բոլորս էլ սկսեցինք ցած վազել: Էջը դժւար էր: Ոտքս սահում էր շուտ-շուտ. ամուր բռնում էի ծառերի բներից ու թփերից, որ չը լինի թէ թափեմ զամբիւղներս:

Քարքարոտ ձորի խորքում կայտառ թռչկոտում էր լեռ-

նային վտակը: Չամբիւղներս արևի շոքից թաքցրի մի թփի տակ ու քարից բար ցատկոտելով հասայ ընկերներին: Շրջակայ քարերը շուտով ծածկեցին մեր գոյնգոյն շապիկներով, փոխաններով, գուլպաներով, գլխարկներով: Գրեթէ միաժամանակ թափեցինք ջուրը:

Ցրտից ճշացի: Գոռում գոչում էինք, իրար ջուրն էինք կոխում, սրսկում, ջրի տակն էինք սուզում, մէջքի վրա ձգում, դուրս վազում ափը, նորից վտակի մէջ թռչում, անցնում ջրվէժի տակ ու փրփուրի մէջ պառկում: Մեծերը նկատեցին որ ես ցայտերից շատ էի վախենում. բոլորն էլ ինձ վրա յարձակեցին ու ջուր էին անում աչքերիս, բերանիս, ախանջներիս: Ծնչակտուր դուրս պրծայ ջրի միջից, վագեցի հեռու, նստեցի մի շոր բարի գլխի ու սկսեցի արևի տակ տաքանալ: Յետոյ կամացուկ մօտեցայ, շորերս արագ հաւաքեցի ու փախայ լողացողների մօտից:

Այնպէս թեթև էի զգում ինձ լողանալուց յետոյ. ոչ մի յոգնածութիւն: Ախորժակս բացւել էր: Շտապեցնում էի ընկերներին, որ դուրս գան շուտով, նստենք ճաշի:

Ուտելեղէնները շարեցինք կանաչ խոտերի ու լայն-լայն տերևների վրա, ծառերի խիտ սաղարթի տակ և անոնչ ճաշ արինք: Ծարաւում էինք թէ չէ. վաղ էինք տալիս ցած, վտակի մօտ. այնտեղ բարի տակից բխում էր մի սառնորակ աղբիւր. կռանում էինք ու հէնց վճիտ աղնից ջուրը ծծում...

Ճաշից յետոյ, երբ բոլորը դէս ու դէն ցրեցինք, զամբիւղներս տարայ մի հաստարմատ թխկու տակ ու ինքս էլ կողքին ձգեցի կանաչ խոտի վրա: Անտառը լցւած էր մեզմէ ձայներով. երբեմն գողունի հովիկը սրւսըւացնում էր տերևները: Իսկոյն բնեցի. առաւօտը շատ վաղ էի գարթնել:

4.

—Հէյ, հէյ, ժամանակ է, ժամանակ է, տո՛ւն,—կանչում էր մեր ուղեցոյցը: Քնից վեր թռայ...

Արևը արդէն իջել էր, երբ սկսեցինք մօտենալ մեր

գիւղին: Խրճիթների բակերից բարձրանում էին ծխի սիւներ,
քամին կայերից դարձանի փոշին տանում էր հեռու. նախիրը
մանում էր գիւղը: Գիւղում աղմուկ էր. հորթերը քառաչում
էին, շները հաչում, օգի մէջ զիլ ծղրտալով ծիծեռնակների
խմբերը սուր սլանում էին և պառչաներ անում:

Մտանք գիւղը: Աղբիւրի մօտ հաւաքել էին հարսներն
ու աղջիկները՝ սափորներով, կուժերով:

Մայրիկս սպասում էր մեր ամառանոցի պաաշգամ բում:
Վազէվազ ելայ սանուխի սասիճաններով ու, ամբողջովին
կարմրատակած, մեկնեցի նրան իմ զամբիւղները:

— Մայրիկ ջան, ինչքան մտ եմ հաւաքել քեզ համար:

86. Չանաւեր հնձուորներ

Ալէքսան

ու իր տասնիկնը փեսան,

քսան գերանդի,

քառասուն յեսան:

Նստեցին,

սրեցին,

կերան, խմեցին,

պառկեցին, բնեցին,

բազեցին,

փոցխեցին,

կապեցին,

բարդեցին,

վերջին անգամ որ համբեցին,

տեսան՝

բարդից պակաս էր քսան:

1) ձեւարիս «չանաւեր» հնձուորներ ի՞նչպէս կանէին:

2) Քսան հոգով այդ օրը քանի՞ խուճ բարդեցին, եթէ բարդը
քսան խուճ է:

Ա. Ու ա ծ. — Հաց ու պանիր, կեր ու բանիր:

87. Գառնիկ ախպեր

Երկու որբեր,
բուր ու ախպեր,
կորած գրնում են
հեռու.

արեր վաս,
ճամփէն երկար,
ոչ աղբիւր կայ,
ոչ առու:

Քոյրը մեծ էր,
ոնց որ լինէր
կը համբերէր արևին,

բայց ախպերը փոքրիկ էր գեռ.

չէր դիմանում ծարաւին:

Գրնում են, գրնում, տեսնում են ճամփին
կովի ոտնատեղ՝ մէջը լիքը ջուր:

«Քուրիկ ջան, բուրիկ, ես շատ եմ ծարաւ:
ինչ կըլի թողնես խրմեմ մի պուճուր»:

— Չէ, ախպեր ջան, չէ, գու կով կը գառնաս,
կովի կրճղակի տեղից մի խրմի.

մի քիչ էլ կայցի... քիչ էլ որ կենաս,
առաջներս պաղ աղբիւր կայ հիմի.

Երկու որբեր,

բուր ու ախպեր,

գրնում, գրնում են հեռու.

արեր վաս,

ճամփէն երկար:

ոչ աղբիւր կայ, ոչ առու:

Գրնում են, գրնում, տեսնում են ճամփին
ձիու ոտնատեղ՝ մէջը լիքը ջուր:

«Քուրիկ ջան, բուրիկ, ես շատ եմ ծարաւ,
ինչ կըլի թողնես խրմեմ մի պուճուր»:

— Չէ, ախպեր ջան, չէ, գու ձի կը գառնաս,
ձիու սմբակի տեղից մի խրմի,

մի քիչ էլ կացի. քիչ էլ որ կենաս՝
մօտիկ մի գուլալ աղբիւր կայ հիմի:

Երկու որբեր,
քուր ու ախպէր,
զընձում, գնում են հեռու.
արևը վառ,
ճամփէն երկար,
ոչ աղբիւր կայ, ոչ առու:

Գընում են, գընում, տեսնում են ճամփին
գառան ոտնատեղ՝ մէջը լիբը ջուր:

Փոքրիկ ախպէրը էլ չի համբերում,
բըրոջից թաքուն խըմում է պուճուր:

Քոյրը մին էլ ետ է նայում,
որ մի գառը մղկըտալի
իր ետեից տըխուր մայում
ու մայելով վազ է տալի:

—Ա՛խ, իմ Մանուկ, որբ ու անտէր,

իմ անլեզու Գառնիկ-Ախպէր,

էլ ո՞նց անեմ, ի՞նչ անեմ ես...

Կանչում է խեղճ Մանուշն էսպէս,

վայ է տալիս,
լալիս, լալիս.
բայց էլ ի՞նչ անէր,
բայց էլ ո՞նց անէր...
Երկու որբեր,
քուր ու ախպէր,
Գառն ու աղջիկ
մոլորւած,
հեռու հանդում,
տըխուր-տըրտում
զնձում, գընում են
կորած:

3.

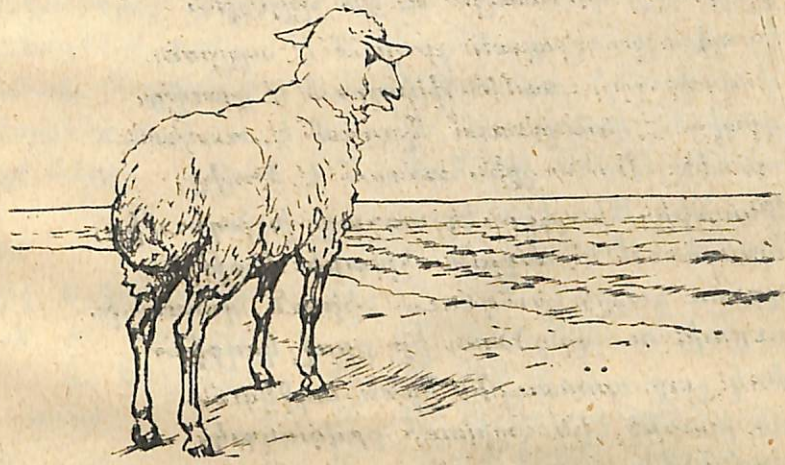
Սոված ու ծարաւ գընում են, գընձում,
գընում են, գնձում, չը գիտեն թէ ուր.

վերջապէս մի հով անտառ են մըտնում.
անտառի միջին մի զանգակ աղբիւր:
Կուշտ-կուշտ խըմում են էն սառը ջրից.
յետոյ Մանուշը ծառն է բարձրանում,
Գառնիկ-Ախպէրն էլ ծառերի տակին
մուշ-մուշ արածում, արոճ է անում:
Իրիկան պահին խըխինջ ու բըրբիջ...
լըցում է յանկարծ անտառն աղմուկով.
մօտիկ են գալի ճայները քիչ-քիչ...
լըսում են նըրանք ահով ու զողով...
Եւ ահա ոսկի սանձերից բըռնած
բերում են ջըրեն ձիանքն արբայի.
ամենի ձիանքն աղբիւրից խըրանած՝
ծառս-ծառս են կանգնում ու մօտ չեն գալի:
Մըտիկ են տալի ծառայքը մէկ էլ,
որ սիրուն մի ցոլք ջըրի մէջն ընկել,
ու ջուրը քանի այլք է տալի,
նա էլ ջըրի հետ գընում է գալի:
Նայում են վերև: Ի՞նչ տեսնեն, Աստուած,
մի հուր-հրեղէն, մի շարմաղ աղջիկ,
ծառի ճիւղերին նագելի նըստած՝
նայում է ներքև լըռիկ ու մընջիկ.
մի սիրուն աղջիկ, արմանք ու գարմանք:
Չարմանք է պատում խեղճ ծառաներին:
Տէր Աստուած, արդեօք ի՞նչ հրաշք է սա,
վայրի անտառում իջած էս ծառին:
Ու ծառաները գառն ու աղջկան
առնում են բերում պայտան արբայի:
«Ո՞վ ես դու, սիրուն, հարցնում է արբան,
անբան գառան հետ ի՞նչ ես ման գալի»:
Կանգնում է աղջիկն էստեղ նորից նոր
պատմում է, ինչ որ պատմեցի ես ձեզ.
Թէ ապրած կենաս ահեղ թագաւոր,
մեր բանը, հապա՛ էսպէս ու էսպէս...
Թագաւորն երբ որ լըսում է մին մին՝
և շատ ցաւում է և շատ հաւանում.
անում է նըրան իրեն թագուհին,
եօթն օր, եօթ գիշեր հարսանիք անում:

Պարտաւոր կար նախանձոտ ու շար
 մի պառաւ կրնիկ, հրնուց աղախին.
 նախանձում է սա, թէ ոնց պիտի գայ
 մի որք՝ թագուհի դառնայ մեր գրիին.
 Մի օր էլ գալի, գրլուխ է տալի,
 առաջը կանգնում կեղծաւոր գովում,
 —Սրի բեզ տանեմ, սիրուն թագուհի,
 չբփ-չբփ լուգացնեմ շարմաղ էն ծովում:
 Խաբում է, տանում, պցում ծովի մէջ,
 շորերը անում, ետ բերում բազար,
 հազցընում իր սե, գարձաւոր աղջկան,
 պալատ ուզորկում թագուհու տեղակ:
 Երեսը ծածկած թանձրը շրգարշով
 պալատ է մըսնում էն սուտ թագուհին,
 ու թագաւորն էլ կասկած չի տանում,
 թէ ով է եկել բազմել իր գահին:
 Բայց ինչ անում են, ինչ որ շեն անում,
 չեն կարում էլ տուն բերեն գառնիկին.
 բրդղում էս ափից էն ափն է վազում,
 բրդղում էն ափից ետ գալի կրկին:
 Ինչ անենք սրբան, անց անենք սրբան:
 Պատաւն ու աղջիկ շատ միտք են անում,
 վերջը գալիս է գարձաւոր թագուհին
 անկողին մըսնում, հիւանդ... ձիւնում:
 Վայ աման, մեռայ... հայ, հայրայ, մեռայ...
 «Մրտեղզ է ցաւում, սիրուն թագուհիս,
 ինչ կուզես, ասա» — խնդրում է արքան,
 խնդրում, գիտով պատշաւ է գալիս:
 —Ախորժակ չունեմ... ես բան չեմ ուզում...
 Գառնուկի մըսից որ լինի՝ կուտեմ...
 Եւ թագաւորը մընում է սառած,
 սառած, շրւարած, կանգնած կրնոջ գէմ.
 «Բայց չէ որ, Մանուշ, քո եղբայրն է նա.
 անց ես նրա միտն ուզում դու հիմա»...
 —Ինչ անեմ, ինձնից նա ազիզ հօ չի.
 ես որ մեռնում եմ, թող նա էլ կորչի...

—Վայ, հարայ... մեռայ, հայ, հարայ, աման...
 Աւ թագաւորը տալիս է հրաման.
 «Կրրակ վառեցէք,
 դանակ սրեցէք,
 բերեք մորթեցէք Սիւպէր-Գառնիկին,
 որ առողջ լինի իր բոյրը տիկին»:
 Թագաւորն էսպէս պատուէր է տալի,
 պատուէր է տալի ու դուրս է գալի,
 գընում է ծովափ սաստիկ սրանեղած,
 թէ որքան Մանուշն անգուլթ է եղած...

Մայում է լալիս Գառնիկ-Սիւպէրը,
 լացացնում է ժես ծովի ափերը,

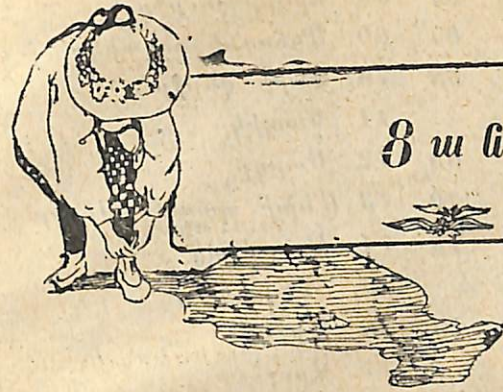

մի ափից բըսնած միւս ափն է թրուշում,
 մարգկային լեզուով բըրոջը կանչում.
 —Քուրիկ ջան, քուրիկ, կրրակ են վառում,
 կրրակ են վառում, դանակ են սրում:
 Քուրիկ ջան, քուրիկ, լըսիր անդունդից,
 հասիր անդունդից, սպանում են ինձ:
 կրտում է արքան՝ տեղը բար կրտած,
 եւ ալիքների միջիցը յանկարծ
 շատ ծանօթ մի ձայն հեռու, խնլ ու խնր,
 կանչում է քնքուշ, կանչում է անգոր.

«Ախպէր ջան, ախպէր, անհէր ու անմէր,
անքուր ու անտէր, իմ Գառնիկ-Ախպէր,
դըժլար է տեղըս, ձէնըս չեն լըսում,
ձէնըս չեն լըսում, ձեռըս չի հասնում:
Ախ, չար պառաւը սև արաւ օրըս,
այժմ էլ կը սպանի Գառնիկ Ախպօրըս»:
Լըսում է արքան, պալատն է վազում,
պատուում է քօղը թագուհու դէմքի.
պատուում է տեսնում... բայց ինչ է տեսնում
նվ է իր գահին եղել թագուհի...

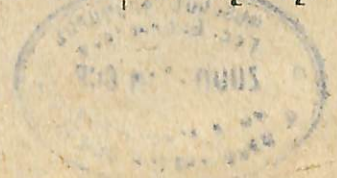
— Եկէք, ձկնորսներ, ուռկան ձրգեցէք,
հանեցէք ծովից մեր լաւ Մանուշին.
Եկէք, գահիճներ, ծովը ձրգեցէք
կախարդ պառաւին ու էս հըրէշին:
Էսպէս բարկացած գոռում է արքան,
ժողովուրդն ամեն թընդում է ցաւից,
գալիս է կանգնում, ձրգում է ուռկան,
անմեղ Մանուշին հանում է ծովից:
Գառնիկ-Ախպէրն էլ անչափ խընդումից
պատուում է անբան ոչխարի մորթին,
դուրս գալի, կանգնում սիրուն պատանի,
ուրախ ու պայծառ, իր քրոջ կողքին:
Իսկ չար պառաւին, իրեն աղջկան,
որ խաբել էին աշխարհ բովանդակ,
վրձներից կապում ջաղացի բարեր
ձրգում են ծովի անդունդը անտակ:

Երկու որբեր,
քուր ու ախպէր
առած պատիւ, գահ ու թագ,
աշխարքն էլի
խաղա՛ղ ու լի,
չարը թաղած ծովի տակ:

Յ ա ն կ

1.*Առաւօտ	3	27. Համլիկի աղօթքը	30
2.*Իպրոցի ճամփան	3	28.*Շունն ու կատուն	32
3. Աստծու սեղանը	4	29. Բրդոտ խաղընկերը	34
4.*Հովի հրաժեշտը, Շիլլեր	6	30.*Ամպն ու սարը	36
5. Միժեռնակների չուն	6	31. Իշուկի գանգատը	37
6.*Միժեռնակ, Դոդոխեան	7	32. Հետաքրքիր Բարկէնը	38
7. Ճամփորդներ	8	33.*Ցուրտը փչեց, Մ. Նալբ.	40
8. Եղնիկի տէրը	9	34. Քեռի Սիմօնի նապաստակը	41
9.*Աշուն	10	35.*Մի բաց նամակ ամենքին	44
10. Դասին	10	36. Փող	45
11. Փոքրիկ խանութպանը	11	37.*Մաղիկները	46
12.*Աղէսն ու իր պոչը, Ա. Խնկոյեան	14	38. Չմեռը	46
13. Սուտասանը	16	39. Լամպն ու արևը	48
14.*Փիսօն	17	40.*Մի կաթիլ մեղրը	48
15. Չուրը փախաւ	17	41. Ածխարարն ու պարոնը, ըստ Ամիչիսի	54
16. Ամպի երեխաները	18	42.*Գարնան կարօտ, Գ. Քաթ.	55
17.*Աշնան վերջը	19	43. Վէճը	56
18. Եկեղեցին կորել է	20	44. Խաղը	56
19. Շալակտարը	20	45.*Կանաչ ախպէր	57
20.*Կոյր աշուղը	22	46. Առիւծի երազը	58
21. Փոքրիկ մշակը	23	47.*Մարտը	59
22. Նոր վարժուհին	24	48. Թէ ինչու են ծաղկում մանուշակները	60
23.*Պօղոս-Պետրոս	25	49.*Մանուշակ, Դոդոխեան	61
24. Կացին ախպէրը	28	50. Մշտական ճամփորդ	62
25.*Ուրազ ու սղոց	29		
26. Աղէսը բաժանարար	30		

51.*Արագի	64	68. Երկրի շուրջը	89
52. Արագիչները, Անդեուկի	64	69. Անճամբի ճուտիկը	90
53.*Ծիծեռնակ	68	70.*Չարի վերջը	92
54. Մժպուկը,		71. Կապիկը	98
չառ Մ. Սիբիրեակի	69	72. Սարգը	101
55.*Արօր Բաճճի (փոփոխ.)	72	73 Մեխի պատմութիւնը	102
56. Չիու արտունջը	73	74. Խրաւիլակ	103
57.*Արլորն ու մարգարիտը,		75.*Ճնճդուկներ	105
Ա. Խնկոյեան	73	76. Մրջնոց	106
58. Հատիկի զարթնելը.	74	77. Վուշ	107
59.*Գիւղացին ու արջը,		78.*Կապնու փարձուրները	109
Ա. Խնկոյեան	75	79. Ոգնին ու օձը, Յ. Ապրես.	109
60. Շունն ու նապաստակը	77	80. Երեք դեղձ	111
61.*Կորեկի հատիկ	77	81.*Գետակ	112
62. Չախչախ թագաւոր	78	82. Թրթուրն ու խխունջը	113
63.*Ուրունք	84	83. Կէս խնձոր	114
64. Կարմրակատար	85	84.*Աղբիւրը	116
65.*Թռչունի մասամունքը	86	85. Մոս քաղերու	117
66. Ռւր է իմ արեւը	87	86.*Չանասեր հնձուրներ	120
67.*Տղան ու արեւը	89	87.* Գառնիկ արեւը	121

Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ւ Կ Ն Ի Ր Ի Լ Ո Ւ Ծ Ո Ւ Մ Ը

1. Ճամփայ	9	8. Արա	72
2. Տասներկու ամիսներ	10	9. Այգի	73
3. Գիրք ու տասեր	11	10. Յորեն	74
4. Երկինք ու աստղեր	17	11. Բերան, աստմներ	105
5. Ծով ու նաւ	23	12. Մրջնոց	107
6. Հոր	25	13. Կրիայ	110
7. Գաարոյի	48	14. Գետ	112
		15. Կաղամբ	114

H A P M.
4-26

ԼՈՒՍԱՐԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ	30 Կ.
ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ	45 Կ.
ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ	55 Կ.
ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ :	65 Կ.

Գիմել՝ Тифлисъ Бебутовская. 25 Ст. Лисициану

Handwritten signature

2013
3675

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0062325

4-262a